

HRVATSKI VOJNIK

BROJ 643

12. STUDENOG 2021.

CIJENA 10 KUNA

ZSS
MEDUZA U
KAŠTELANSKOM
ZALJEVU

VOJNI POLIGON
"ZEČEVO"
SIGURNO GAĐANJE
ZA SIGURNO
STRELJIVO

30. OBLJETNICA
ABECEDA BITKE
ZA VUKOVAR

35. HRVCON
U OPERACIJI KFOR

**ZAJEDNO
ZA MIR**

NAKLADNIK: **MINISTARSTVO OBRANE REPUBLIKE HRVATSKE / SAMOSTALNA SLUŽBA ZA ODNOSI S JAVNOŠĆU I IZDAVAŠTVO / ODJEL HRVATSKIH VOJNIH GLASILA I IZDAVAŠTVA**

Glavni urednik: Željko Stipanović (zeljko.stipanovic@morh.hr) // **Zamjenica glavnog urednika:** Vesna Pintarić (vpintar@morh.hr)

Urednici i novinari: Domagoj Vlahović (domagoj.vlahovic@gmail.com), Lada Puljizević (ladapuljizevic@yahoo.com), Petra Kostanjšak (petra.kostanjusak@morh.hr), Martina Butorac

Lektura / korektura: Gordana Jelavić (gjelavic50@gmail.com), Andrea Pavlić // **Fotografi:** Tomislav Brandt (tomislav.brandt@morh.hr), Mladen Čobanović

Grafička redakcija: Zvonimir Frank (urednik, zfrank@morh.hr), Ante Perkočić // **Marketing:** Mila Badrić Gelo (mbadric@morh.hr), tel: 3784-243; fax: 3784-322

Tisak: Znanje d.o.o., Mandićeva 2, Zagreb // **Adresa uredništva:** Odjel hrvatskih vojnih glasila i izdavaštva, Ilica 256b, 10000 Zagreb, e-mail: hrvojniki@morh.hr

SPREMNI ZA OBRANU, POMOĆ NARODU I SAVEZNICIMA

U sklopu 31. obljetnice ustrojavanja 1. gardijske brigade Tigrovi i 14. obljetnice 1. mehanizirane bojne Tigrovi u zagrebačkoj vojarni "1. gardijske brigade Tigrovi – Croatia" održana je i dodjela beretki za 47 novih pripadnika postrojbe

[STR. 14]

SADRŽAJ

- 4 35. HRVCON U OPERACIJI KFOR**
Zajedno za mir
- 10 RAZGOVOR**
brigadir Boris DUKARIĆ,
zapovjednik 35. HRVCON-a u operaciji KFOR
na Kosovu
- 13 RAZGOVOR**
brigadir Andrea BERTAZZO,
zapovjednik Regionalnog zapovjedništva Zapad
operacije KFOR
- 16 VOJNI POLIGON "ZEČEVO"**
Sigurno gađanje za sigurno streljivo
- 20 ZSS**
Meduza u Kaštelanskom zaljevu
- 26 30. OBLJETNICA**
Abeceda Bitke za Vukovar
- 32 SMVO "JOSIP BRIŠKI"**
Komunikacijom do uspjeha
- 34 VOJARNA "ADMIRAL FLOTE SVETO
LETICA-BARBA"**
PzH 2000 prvi put na DBM-82 Krka
- 36 VOJNA INDUSTRIJA**
Milipol Paris 2021 - Zapažen nastup hrvatskih tvrtki
- 44 KOPNENA VOJSKA**
Minobacači i haubice iz Izraela
- 52 PODLISTAK**
Avioni na nuklearni pogon (X. dio):
Raketni nuklearni motori
- 56 CRTICE IZ HRVATSKE POVIJESTI**
Solinska utvrda Gradina
- 58 PRIČE O DOMOVINSKOM RATU**
Povez
- 60 HMDCDR**
Govori na zasjedanju Sabora RH u lipnju 1991. na
kojem je proglašena suverena i samostalna RH
(III. dio)
- 62 PREDSTAVLJAMO**
Naš prijatelj Haš
- 66 DOMOVINSKI RAT KAO MUZEJSKA BAŠTINA**
Let(ovi) za pamćenje – u povodu 30. godišnjice
preleta Rudolfa Perešina
- 67 FILATELIJA**
Marke – Hrana

35. HRVCON U OPERACIJI KFOR

POGLEDAJTE VIDEO

ZAJEDNO

Slogan Zajedno za mir, koji se nalazi na ulazu u kamp Villaggio Italia kraj grada Peći gdje je smještena većina naših snaga u operaciji KFOR, na najbolji način oslikava misiju i zadaću koju svi sudionici ove operacije imaju. Svi oni na područje operacije dolaze kako bi svoja znanja i sposobnosti stavili u službu mira

Kad je potkraj svibnja ove godine kao dio 35. hrvatskog kontingenta u operaciji KFOR prvi put upućena Motorizirana pješačka satnija odlučili smo pokušati organizirati posjet našim pripadnicima i detaljnije se upoznati sa zadaćama koje na terenu obavljaju. Najbolje vrijeme za taj posjet bilo je potkraj njihova boravka u operaciji kad su puni dojmova i iza sebe imaju prilično iskustva u operaciji. Zbog toga smo se početkom ovog mjeseca uputili u Republiku Kosovo sa željom da našim čitateljima pokušamo prenijeti barem dio impresivnih dojmova koje su na nas ostavili hrvatski vojnici.

KAMP VILLAGGIO ITALIA

Glavnina naših snaga nalazi se u kampu Villaggio Italia kraj Peći gdje je smješteno Regionalno zapovjedništvo Zapad (RC-W). Njegovu strukturu čine tri multinacionalna elementa: kinetička bojna, nekinetička bojna i skupina za logističku potporu. Kinetička bojna, u kojoj se nalazi i naša Motorizirana pješačka satnija, predstavlja manevarsku komponentu RC-W i namijenjena je za potporu lokalnim i međunarodnim organizacijama (Kosovska policija i EULEX), u slučaju pogoršanja sigurnosne situacije na Kosovu. Manevarske postrojbe mogu se brzo rasporediti na cijelom području odgovornosti RC-W, djelujući tako da zajamče sigurno okruženje i slobodu kretanja za sve građane na Kosovu. Na ulasku u kamp dočekuju nas pripadnici austrijske vojske koji ne mogu skriti svoje oduševljenje što sa sobom imamo sve potrebne dokumente za ulazak u prostor kampa te što je naš dolazak prethodno uredno najavljen i zato procedura prijave traje nevjerojatno kratko.

Nakon obavljenih administrativnih formalnosti pozdravlja nas talijanski časnik za odnose s javnošću Michelle LoMonaco u RC-W te nas obavještava da talijanski vojnici tog dana slave Dan oružanih snaga i predlaže da svoj boravak ovdje započnemo sudjelovanjem u ceremoniji ovog, za pripadnike svake vojske, najvažnijeg dana, što naravno sa zadovoljstvom prihvaćamo. Program svečanosti vjerojatno je sličan u svim vojskama, ali ono što je svakog člana naše ekipe posebno impresioniralo dogodilo se tijekom intoniranja nacionalne himne

kad su postrojeni talijanski vojnici iz sveg glasa, s neskrivenim ponosom, počeli pjevati svoju himnu te na tako vidljiv način pokazali svoju pripadnost i nacionalnu osviještenost. Nakon svečanosti talijanski časnik za odnose s javnošću ljubazno nudi svu svoju potporu tijekom našeg boravka u kampu i sa zanimanjem sluša što smo sve zamislili napraviti te odmah telefonom dogovora sve što je potrebno za nesmetanu realizaciju. A za počeo-

Put prema Peći, trećem gradu po veličini, koji ima nešto više od 90 tisuća stanovnika smještenom u zapadnom dijelu Kosova, vodio nas je do krajnjeg hrvatskog juga, pa preko Crne Gore i Albanije te smo nakon prijedjenih gotovo 1200 kilometara stigli do krajnjeg odredišta. Dočekuje nas časnik koji nam je dodijeljen kao stalna pratnja tijekom našeg boravka na području operacije KFOR, koji nas ukratko upozna s trenutnim stanjem, ali i onim zamornijim, no neizbježnim, administrativno-tehničkim procedurama za ulazak u kampove. Nekoliko je ključnih stvari potrebno za ulazak u kampove, a to su, među ostalim, zaštitna maska i negativna potvrda na PCR testu.

TEKST

Željko Stipanović
Vesna Pintarić

FOTO

Tomislav Brandt

35. HRVCON U OPERACIJI KFOR

tak ponudio nam je obilazak kampa i kratko upoznavanje s najvažnijim sadržajima potrebnim za njegovo normalno funkcioniranje. Ono što odmah upada u oči jest urednost kampa u kojem su svi sadržaji logično složeni i ni u čemu nema nepotrebnih iznimaka, i u kojem nigdje ni u natruhama ne možete vidjeti nikakvog otpada. Među brojnim sadržajima koje smo obišli dolazimo do moderno opremljene ambulante u kojem se obavljaju osnovni pregledi i u kojoj videolinkom postoji mogućnost spajanja sa specijaliziranim klinikama u Rimu kako bi se kad je potrebno mogla postaviti preciznija dijagnoza. Naravno, djelatnici ambulante u jeku borbe protiv virusa COVID-19 podnijeli su golem teret, a i danas gotovo svakodnevno obavljaju testiranja u borbi protiv virusa u što se uvjerio i dio naše ekipe koji se testirao i odmah dobio rezultat testa.

Zahvalivši talijanskom kolegi na trudu koji je uložio kako bismo se osjećali što bolje tijekom boravka u kampu, posvećujemo se našim pripadnicima i susrećemo se s dvjema od ukupno 13 pripadnika koje su dio ove misije. Skupnica Elizabeta Vučković na dužnosti vođe skupine ističe: "Tijekom boravka u području operacije bilo je izazovno, ali zato smo ovdje i došli, sve smo izazove svladali i posebno smo zbog toga zadovoljni. Ovdje smo svi jednaki neovisno o spolu i mislim da smo stvarno odličan tim. Sva iskustva koje smo ovdje stekli moći ćemo primijeniti kad se vratimo u svoje postrojbe."

Ophodnja s pripadnicima Kosovske pogranične policije

"Jako sam sretna što sam ovdje i sva su iskustva isključivo pozitivna," ističe i skupnica Elona Jazić također vođa tima te dodaje: "Pripreme koje smo imali prije dolaska u ovu misiju puno su nam pomogle, a sva znanja koja sam stekla dodatno će mi pomoći u nastavku karijere jer sam ovdje postala jača i samostalnija. Zbog svojih isključivo pozitivnih iskustava svakom bih sugerirala da se javi i iskoristi mogućnost usavršavanja u međunarodnom okruženju."

Napuštamo kamp i odlazimo u susret jednoj našoj ophodnji tijekom njihovih redovitih terenskih zadaća. S njima se nalaze i pripadnici kosovske pogranične policije koji u administrativnoj crti razgraničenja patroliraju, kontroliraju osobe i vozila i vode računa o provođenju zakona, dok je zadaća naših pripadnika isključivo nadgledanje provođenja procedura te sastavljanje službene zabilješke. Suradnja je ne samo profesionalna nego i prijateljska pa je stoga i atmosfera tijekom provođenja navedenih radnji opuštana. Vođa ophodnje Kosovske policije Adnan Ibraj tijekom našeg susreta rekao nam je kako imaju dosta zajedničkih ophodnji s Hrvatskom vojskom koja je u sastavu NATO-ovih snaga, a suradnju ocjenjuje iznimnom te dodaje: "Vidljivo je da se radi o dobro uvježbanj vojsci i da je njihovo ponašanje u etičkom smislu na najvišoj razini."

SAMO POHVALE HRVATSKIM VOJNICIMA

Sljedeći dan našeg boravka započinjemo posjetom kampu Film City u Prištini gdje nas prima zapovjednik operacije KFOR general-bojnik Ferenc Kajari s kojim smo imali dogovoren intervju za naš časopis, nakon čega se susrećemo s našim

pripadnicima koji s nama dijele svoja iskustva i impresije tijekom boravka u misiji. Susrećemo se i sa zapovjednikom našeg kontingenta brigadrom Borisom Dukarićem, koji je ujedno časnik na dužnosti pomoćnika načelnika Stožera za potporu u Zapovjedništvu KFOR-a. On nas detaljnije upoznaje sa zadaćama i misijom u ovoj operaciji i s neskrivenim oduševljenjem naglašava vrhunske rezultate, ocjene i pohvale koje su naši pripadnici dobili. Među njima treba izdvojiti liječnika brigadira Hrvoja Stipančevića, specijalista medicine rada trenutačno na dužnosti voditelja grane zdravstvene struke te prvog savjetnika zapovjednika KFOR-a u zdravstvenom pogledu, a koji je i odlikovan za međunarodnu suradnju nacionalnim odlikovanjem Republike Slovenije. Govoreći o aktualnoj zdravstvenoj situaciji, a posebno o borbi s koronavirusom istaknuo je kako je u studenom prošle te

Zrakoplovna sastavnica pod izravnim je zapovijedanjem zapovjednika KFOR-a i smještena je na aerodromu Slatina

Misija operacije KFOR

Misija operacije potpore miru KFOR na Kosovu temelji se na Rezoluciji 1244 Vijeća sigurnosti UN-a i predstavlja doprinos održavanju sigurnog i stabilnog okružja u kojem će biti moguće pronaći održiva politička rješenja. OPM KFOR jednako tako podupire razvoj profesionalnih, demokratskih i multietničkih sigurnosnih struktura na Kosovu. U provedbi svoje misije, NATO surađuje s UN-om i EU-om te ih podupire, a kad je to prikladno i s ostalim međunarodnim organizacijama u svrhu potpore razvoja stabilnog i mirnog Kosova. Do sada je u OPM KFOR upućeno ukupno 1035 pripadnika OS RH, od čega su 52 bile žene. U skladu s Odlukom Hrvatskog sabora od 27. studenog 2020., o sudjelovanju OSRH u operaciji KFOR na Kosovu, u 2021. i 2022. godini odobreno je sudjelovanje do 150 pripadnika OSRH s do dva helikoptera, uz mogućnost njihove rotacije.

travnju i svibnju ove godine situacija bila prilično dramatična na području operacije. "Hrvatski liječnici koji su na ovoj dužnosti bili prije mene bili su tad pred golemim izazovom bez nekih velikih znanja o ovoj opasnosti," govori dr. Stipančević te dodaje: "U svibnju ove godine počinje intenzivnije procjepljivanje pripadnika kontingenata, a novopridošli su u većem broju bili cijepljeni. Mi smo kroz edukativan pristup i objektivnim prikazivanjem podataka lokalno zaposlene civile uspjeli cijepiti u značajnoj mjeri i tako smo mogućnost unošenja virusa u bazu sveli na najmanju moguću mjeru." Nakon relativno relaksirajuće situacije tijekom ljeta, virus opet prijeti da se razmaše te su uvedene malo strože mjere te niz zabrana kojima se obeshrabruju bliski kontakti te se najveći dio aktivnosti, kad je to moguće, odvija *online*. "Prijetnja naglog povećanja broja zaraženih polako se smiruje," ističe dr. Stipančević i nastavlja: "Teško je bilo što predvidjeti u vezi s virusom jer nas on uči biti poniznim i strpljivim te potiče da učimo na svojim greškama."

U sklopu NALT-a (NATO ADVISORY and LIAISON TEAM) koji djeluje na Kosovu dva su pripadnika Hrvatske vojske, brigadir Rajko Perić i pukovnik Robert Barković. Oni provode savjetničke aktivnosti na razini Ministarstva obrane i Kosovskih snaga sigurnosti. NALT je fokusiran na razvoj sigurnosnih organizacija Republike Kosovo kroz pružanje savjeta i pomoći u izgradnji potrebnih kapaciteta, kao i unapređenju interakcije NATO-a i Kosova. Za svoj

35. HRVCON U OPERACIJI KFOR

rad odgovoran je izravno sjedištu NATO-a u Bruxellesu, a u sadašnjem obliku djeluje od 28. kolovoza 2016. Brigadir Perić na savjetničkoj se dužnosti nalazi od siječnja 2021. i kroz svakodnevne aktivnosti zadužen je pripadnicima Ministarstva obrane i KSF-a prenositi potrebna znanja i iskustva u cilju dostizanja NATO-ovih standarda. Zbog odlične suradnje s Ministarstvom obrane Republike Kosovo kao i za velik doprinos povećanju sposobnosti Kosovskih snaga sigurnosti, ministar obrane Armend Mehaj odlikovao ga je Medaljom za iznimne zasluge. U sastavu HRVCON-a djeluje i Nacionalni element potpore (NEP) sa zadaćom pružanja logističke, komunikacijsko-informacijske i dušobrižničke potpore sastavnicama i pripadnicima kontingenta. Povećanjem brojčane veličine kontingenta u svibnju 2021., u ovaj element

pukovnik Mario Luongo, zapovjednik Multinacionalne bojne Regionalnog zapovjedništva Zapad

Pripadnici hrvatske satnije pridruženi su Multinacionalnoj bojni u svibnju 2021. Vrlo brzo i uspješno integrirali su se provodeći ophodnje terena na sjeveru Kosova te nadzor područja manastira Dečani kao i osiguranje vojne baze smjenjujući se s drugim nacionalnim kontingentima. Zaista sam zadovoljan njihovim sudjelovanjem i provođenjem zadaća. Hrvatski vojnici vrlo su profesionalni i iznimno predano izvršavaju zadaće KFOR-a. Bez problema rade zajedno i surađuju s vojnicima drugih nacionalnih sastavnica koje djeluju u sastavu Multinacionalne bojne: Austrije, Italije, Moldavije, Sjeverne Makedonije i Slovenije koristeći NATO-ove procedure u zajedničkom djelovanju. Provede zajedničke vježbovne aktivnosti s drugim nacijama vezano uz helikoptersku evakuaciju te izviđanja s pripadnicima drugih kontingenata u zoni dodijeljene im odgovornosti.

natporučnik Boris Kurevija, zapovjednik Motorizirane satnije Vukovi

Rezultatima provedbe svih zadaća Satnije u sastavu Multinacionalne bojne u zadnjih šest mjeseci iznimno sam zadovoljan. Angažmanom, trudom i radom suočili smo se sa svim izazovima, a pohvale govore u ime Satnije i mojih ljudi na koje sam beskrajno ponosan. Kao prva satnija u sastavu 35. HRVCON-a, dolaskom u područje operacije stvorili smo čvrste temelje prije svega besprijekornom provedbom zadaća, poboljšali uvjete života i rada za sve iduće hrvatske kontingente i ponosni smo što možemo sljedećoj satniji prenijeti iskustva kako bi se što bolje i lakše suočili s izazovima koji i njih čekaju. Iskustvo rada u multinacionalnom okruženju i kulturološki osjetljivom području najvrednije je što će svaki pojedinac kao i cijeli tim donijeti kući. Ova satnija može izvršiti svaku zadaću na najvišoj mogućoj razini na potpori, a nadasve na profesionalnom pristupu pri izvršavanju svake zadaće.

bojnik Danijel Brezović, zapovjednik zrakoplovne sastavnice

Sastavnica je pod izravnim zapovijedanjem zapovjednika KFOR-a, a primarna joj je zadaća zračni prijevoz snaga i sredstava kao dio stalnih TACRES snaga (snage taktičke pričuve). Trenutačno smo u 10-satnoj NTM (obavijesti za pokret) koja se u izvanrednim slučajevima može smanjiti na 60 odnosno 15 minuta. Sve zadaće uglavnom dobivamo minimalno 72 sata unaprijed i svaka je jednako odgovorna i svakoj se pristupa maksimalno odgovorno.

Što se tiče brojnosti zadaća one se razlikuju od mjeseca do mjeseca, a u nedavnim događajima na sjeveru Kosova imali smo povećan broj izvidničkih zadaća. Uz spomenute odrađujemo i zadaće prijevoza VIP osoba te orijentacijske letove.

uvedene su dužnosti operativnog časnika i vojnog kapelana. Bojnik Viktor Gegić voditelj je NEP-a i zajedno sa svojih pet kolega skrbi se o svim našim pripadnicima u operaciji. Govoreći o građevinskim zahvatima u području operacije bojnik Gegić ističe: "Budući da u području operacije imamo M-ATV vozila i jedno vozilo za izvlačenje mi moramo stvoriti uvjete za brzo otklanjanje mogućih kvarova na njima jer u području ove operacije takva vozila ne koristi nitko osim Hrvatske vojske. Zato se stvorila ideja za izradom radionice u kojima bi se ta vozila mogla održavati. Nakon tehničkog nacrt, napravljena je projektna dokumentacija te smo nakon dobivene tri ponude odabrali tvrtku koja ima europski certifikat u građevini te smo započeli s izgradnjom tog objekta za održavanje, koji je trenutačno u završnoj fazi izgradnje i za tehničku primopredaju trebao bi biti spreman za otprilike dva tjedna." Vežano uz izgradnju ambulante bojnik Gegić dodaje kako očekuje da će uskoro biti završena projektna dokumentacija te da će građevinski radovi ubrzo početi. Svoj boravak završavamo posjetom zrakoplovnoj sastavnici koju čine pripadnici letaćkog i tehničkog osoblja. Smještena je na APOD-u Slatina, u sklopu međunarodnog aerodroma u Prištini. Prema Operativnom planu operacije, zadaća je zrakoplovne sastavnice zračni transport ljudi i roba te logistička potpora vlastitih snaga. Njezine zadaće mogu se podijeliti na VIP transport, transport snaga, transport i uvježbavanje snaga za nadzor pobune (Crowd and Riot Control), izvidanje iz zraka i obučne zadaće. U okviru zadaća HRVCON-a, za ovu se sastavnicu podrazumijeva i trenaja posada te certifikacijski i probni letovi nakon tehničkih pregleda helikop-

tera. Sastavnica se nalazi u taktičkoj pričuvi zapovjednika KFOR-a. Brojne pohvale koje smo od najviših dužnosnika u operaciji KFOR dobili o našim pripadnicima još su jednom pokazale i dokazale da su hrvatski vojnici vrhunski obučeni i iznimno motivirani za izvršenje svake zadaće čak i onda kad ona od njih traži najviše što se može dati. Zato smo ponosni što smo mogli bar na kratko biti dio takve ekipe te riječju, slikom i kamerom prikazati dio njihove svakodnevice. Pripadnici 36. kontingenta doći će na jako dobre i čvrsto postavljene temelje, i uvjereni smo da će vrijednosnu ljestvicu podići još više što im od srca i želimo. Na kraju nam još jedino preostaje svim pripadnicima aktualnog kontingenta poželjeti sretan put kući u toplinu svoje domovine, doma i obitelji.

Kamp Villaggio Italia u Peći gdje je smještena glavnina hrvatskog kontingenta

RAZGOVOR

BRIGADIR

BORIŠ
DUKARIĆ

ZAPOVJEDNIK 35. HRVCON-a
U OPERACIJI KFOR NA KOSOVU

Kontingent je došao odlično pripremljen i vrhunski obučen te u preduputnoj fazi ocijenjen najvišim ocjenama. Ovdje su to samo potvrdili. Obučeni su i spremni i za puno zahtjevnije zadaće i aktivnosti od onih koje su u mandatu misije. S takvim sposobnostima nije bilo dvojbeno da će ostvariti upravo takve vrhunske rezultate...

RAZGOVARALA

Vesna Pintarić

FOTO

Tomislav Brandt

CIJENE NAS PREMA NAŠIM
REZULTATIMA

35. HRVCON U OPERACIJI KFOR

Šestomjesečno sudjelovanje 35. HRVCON-a u operaciji KFOR na Kosovu bliži se kraju, a nama se pružila iznimna prilika da u Zapovjedništvu operacije KFOR u Prištini razgovaramo sa zapovjednikom našeg kontingenta brigadir Borisom Dukarićem. Inače uz dužnost čelnog čovjeka kontingenta brigadir Dukarić ujedno je i pomoćnik načelnika Stožera operacije KFOR koji obuhvaća tri odjela; personalni, logistički i inženjerijski. U operaciji je od studenog prošle godine te je obnašajući ovu najvišu stožernu poziciju koju naše Oružane snage imaju u Zapovjedništvu, bio i zapovjednik prethodnog kontingenta. Stoga smo ovu priliku za razgovor iskoristili za rezime hrvatskog sudjelovanja, ali i da se šire upoznamo sa situacijom u operaciji KFOR.

KAKVA JE TRENUTAČNA SIGURNOSNA SITUACIJA U OPERACIJI I NA PODRUČJU DJELOVANJA HRVCON-A?

Situacija na području misije je stabilna, ali je vrlo fragilna i to se vidjelo iz nedavnih događaja. Imali smo duže stabilno razdoblje za snage KFOR-a, da bi se preko noći to promijenilo. Mislim prvo na prognaničku krizu afganistanskih izbjeglica u kojoj KFOR participira. U jednom smo dijelu odgovorni za svu potporu dijelu izbjeglica i prognanika koji su dio tzv. NATO-ove kvote, gdje su NATO-ove članice koje participiraju u ovoj misiji odlučile zbrinuti dio izbjeglica. To je operacija koja se provodi pod okriljem NATO-a i njezino je zapovjedništvo smješteno od nedavno ovdje i nastavit će vjerojatno tu operaciju do početka druge godine. Druga iznenadna situacija zadesila nas je na administrativnoj crti razdvajanja. Do eskalacije sukoba došlo je zbog prijedora oko prometnih tablica i odluke kosovske vlade da uvede reciprocitet. To je eskaliralo preko noći tako da su svi naši pripadnici u postrojbama, a tako i zapovjedništvima na ovaj ili onaj način participirali u tom naglom pogoršanju situacije. Koristim prigodu istaknuti da je to uspješno riješeno i da su naši stožerni časnici, dočasnici i ostale snage vrhunski reagirali i nismo imali incidenata, odradili smo to rutinski i profesionalno.

Ne mogu ne spomenuti i COVID situaciju koja je sad polako opet eskalirala jer se u ovoj bazi dogodio proboj virusa i brojke nas navode na oprez. No, ne može se to usporediti sa situacijom kakva je bila prošle godine kad su čitavi odjeli bili desetkovani, a neki su izgubili i više od pedeset posto sastava. Dakle, bio je to strašan izazov, ali moram reći da su naši doktori i savjetnici zapovjednika operacije za medicinsku potporu to vrhunski odradili za što su i odlikovani. Sve to utječe na sigurnost i zato moramo biti stalno na oprezu jer se preko noći sve može promijeniti. No zato smo ovdje, na to smo pripremljeni i obučeni i zato su naši rezultati i vrhunski. Ima situacija koje izravno ne utječu na sigurnost našeg kontingenta, ali se prate. To su kriminalne skupine koje su vrlo snažne na ovom području, to su pripadnici ISIL-a koji su vraćeni na Kosovo nakon odsluženja zatvorske kazne i polako se vraćaju u društvo. To su migrantske rute koje se stalno prate...

PRVI PUT U OPERACIJI KFOR U SASTAVU HRVCON-A DJELUJE I MOTORIZIRANA SATNIJA S TEHNIKOM. KOJE SU KONKRETNO NJIHOVE ZADACI U OKVIRU MULTINACIONALNE BOJNE?

Satnija je na područje misije raspoređena u svibnju ove godine. Imali smo vrlo snažnu logističku i svaku drugu potporu naših partnera u misiji, a s naše strane sve jako dobro isplanirano, organizirano i u konačnici provedeno. Talijanski partner kao vodeća nacija u bazi Villaggio Italia vrlo profesionalno odradio je sve pripreme za prijam naše satnije. Odmah nakon dolaska započelo se s obukom i uvježbavanjem i puna operativna sposobnost trebala se postići za desetak dana. Budući da su naši vojnici bili iznimno pripremljeni, bez ikakvih su je problema dosegnuli u zadanom roku i odmah su počeli s izvršavanjem zadaća. Zadaće možemo podijeliti na tri područja i to zadaće ophodnji kojih je više vrsta; kombinirane ophodnje, sinkronizacijske i najzahtjevnije koje se provode isključivo u području administrativne crte razdvajanja s pripadnicima oružanih snaga Republike Srbije, a osim toga provode

se i zajedničke ophodnje s drugim snagama KFOR-a. Drugi je dio zadaća osiguranje baze s čitavom lepezom zadaća i naše snage u njima sudjeluju aktivno i vrlo zapaženo. Najznačajnija zadaća cijelog KFOR-a jest osiguranje manastira Dečani. Jedino ondje KFOR je prvi odgovoran i prvi put naša satnija ravnopravno s ostalim partnerima iz baze sudjeluje u toj zadaći. Ocjene rada naših pripadnika u toj su zadaći najviše što potvrđuju i pohvale zapovjednika Regionalnog zapovjedništva Zapad s konkretnim imenima nagrađenih pripadnika. Što se tiče ocjena osoblja u manastiru Dečani, a i svih drugih involviranih strana koje prate naše djelovanje, također se radi o najvišim ocjenama i velikoj zahvalnosti našim snagama koji sudjeluju u toj zadaći. Sve to govori kako stručno i profesionalno i bez i jednog incidenta naši vojnici odraduju zadaće.

POHVALE ZA SUDJELOVANJE S NAJVIŠIH RAZINA

Dio djelatnika HRVCON-a uključen je i u različite stožerne dužnosti. Ukupno imamo četiri časnika i četiri dočasnika na stožernim dužnostima u operativnom i obavještajnom odjelu. Približavamo se kraju misije i imam najavu ocjena koja će također biti na najvišoj razini. Dodatno uz spomenutih osam djelatnika, imamo stožerno osoblje u logističkoj postrojbama kao i stožerno osoblje u Zapovjedništvu baze. Mi već tradicionalno držimo tih dvanaestak pozicija i dugi niz godina imamo zapažene rezultate i za naš doprinos svi već znaju. S ukupnim brojem pripadnika u ovoj operaciji mi smo se približili maksimalno odobrenoj brojci. Kad kompariramo ukupan broj s ostalim zemljama koje sudjeluju u ovoj operaciji mi se po broju pripadnika nalazimo na osmom mjestu od ukupno 28 članica koje sudjeluju u operaciji KFOR. I po brojčanoj veličini, a ne samo po rezultatima koji jesu najvažniji, vrlo smo značajan čimbenik i cijene nas prema našim rezultatima.

35. HRVCON U OPERACIJI KFOR

POVEĆANJEM BROJČANE VELIČINE KONTINGENTA I SASTAVNICA NACIONALNOG ELEMENTA POTPORE JE OJAČANA. ŠTO JE U TOM POGLEDU NOVO I ZAHTEJVNije?

Kod razmjesta ne samo da smo odmah morali prionuti izvršenju zadaća nego smo paralelno s tim počeli graditi dva velika i za nas značajna objekta. To su mehaničarska radionica za naša borbena i terenska vozila i ona bi uskoro trebala biti gotova, a drugi objekt čija bi izgradnja uskoro trebala početi jest medicinski objekt koji je za nas kapitalan jer bismo njime znatno pridonijeli poboljšanju zdravstvene zaštite naših pripadnika u operaciji. Uz satniju koja je odmah upućena na najzahtjevnije zadaće u operaciji KFOR, sve to bio je velik izazov za nacionalni element potpore. Zrakoplovna komponenta već je 12 godina prisutna u operaciji KFOR... Nakon upućivanja naše satnije, zračna sastavnica nastavila je sudjelovanje u operaciji. Spomenuti izazovi zadnjih dana i njih su obuhvatili i povećali im letnu dinamiku, ali sve su rutinski odradili. Oni se za koji dan vraćaju također s pohvalama i bivšeg i sadašnjeg zapovjednika KFOR-a. Želja je sadašnjeg zapovjednika operacije da sljedeće godine naše snage budu angažirane u protupožarnoj sezoni, a konačnu odluku još čekamo. Rotacije pripadnika zrakoplovne komponente svaka su dva mjeseca i iskustvo svih ovih godina pokazalo je da je to najbolja dinamika. Zadaće zračne komponente ostale su nepromijenjene od početka do danas.

ZANIMLJIVO JE DA JE U SASTAVU KONTINGENTA ČAK 13 PRIPADNICA OSRH...

Broj je povećan i odraz je povećanog broja žena u sustavu Oružanih snaga tako da se očekuje da će u sljedećim rotacijama žene biti prilično zastupljene. Njihov je doprinos izniman i one u operaciji odrađuju zadaće rame uz rame sa svojim muškim kolegama jednako profesionalno i odgovorno.

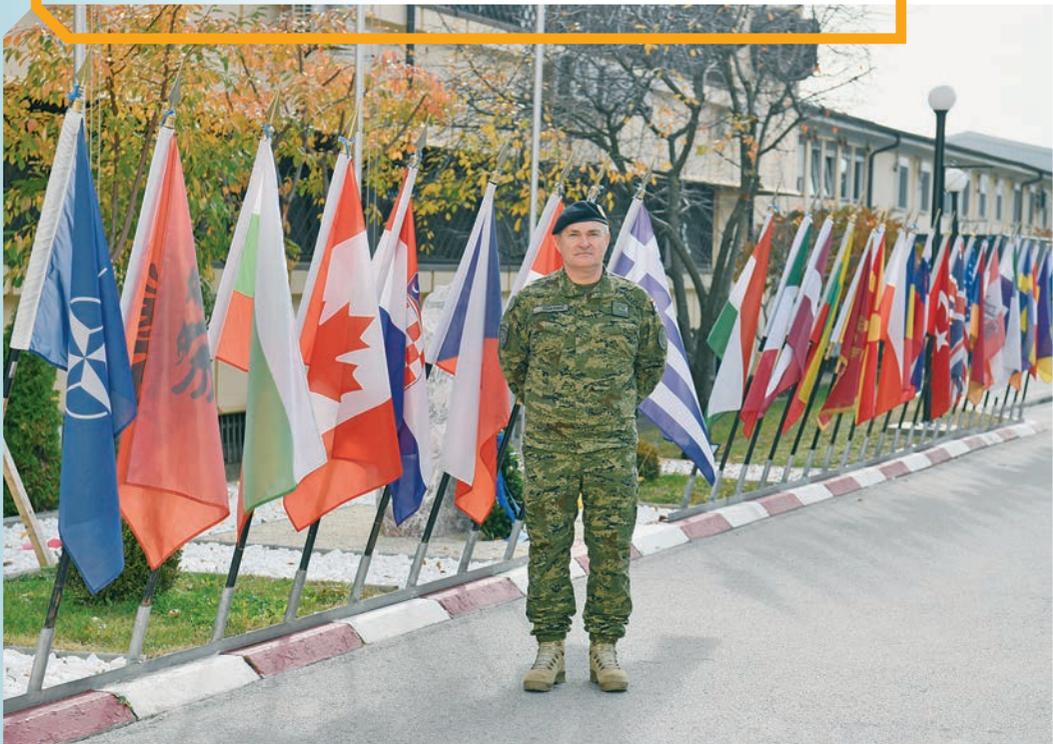
POTVRĐENA VRHUNSKA OBUČENOST I OSPOSOBLJENOST

KOLIKO JE PANDEMIJA COVID-19 UTJECALA NA PROVOĐENJE ZADAĆA NAŠIH PRIPADNIKA U OPERACIJI I NA KOJI NAČIN?

Prošle smo godine i na proljeće ove godine imali nekoliko slučajeva, ali svi su bili bez težih posljedica i svi su se nakon potrebnog vremena u izolaciji vratili na svoje dužnosti i aktivno nastavili sudjelovati u operaciji. Bili smo vrlo odgovorni i nastojali smo maksimalno zaštititi svakog našeg pripadnika i kad to kompariram s drugim partnerima naši su rezultati iznimni. Situacija tad nije bila bezazlena jer nismo bili procijepljeni, za razliku od ovog kontingenta u kojem je procijepljenost potpuna i ako i imamo koji slučaj, on je bez većih posljedica i riječ je o vrlo malim brojkama.

PRI KRAJU JE ŠESTOMJESEČNI MANDAT OVOG KONTINGENTA. KAKO OCJENJUJETE NJIHOVO SUDJELOVANJE U OPERACIJI?

Kontingent je došao odlično pripremljen i vrhunski obučen te u predputnoj fazi ocijenjen najvišim ocjenama. Ovdje su to samo potvrdili. Obučeni su i spremni i za puno zahtjevnije zadaće i aktivnosti od onih koje su u mandatu misije. S takvim sposobnostima nije bilo dvojbeno da će oni ostvariti upravo takve vrhunske rezultate. To potvrđuje da dobro radimo i da su oni pomaknuli ljestvicu više u odnosu na ranije. Službena ocjena u nacionalnom dijelu sigurno će biti odličan, a ne sumnjam da će takva biti i s razine odgovornih u operaciji jer do sada već imamo odlikovana dva pripadnika koji su dobili nacionalna odlikovanja Republike Slovenije i Kosova, desetak osobnih pohvala zapovjednika KFOR-a i jednako toliko pisama zahvale drugih podređenih zapovjednika. Više od toga ne mogu očekivati, osim da još ovih nekoliko zadnjih tjedana na jednak način završimo sudjelovanje i da se svi zdravi vrate u domovinu.

HRVATSKI VOJNICI SAVRŠENO SU INTEGRIRANI, POUZDANI I PROFESIONALNI

Razgovarala: Vesna Pintarić / Foto: PAO RC West

S brigadirom Andreom Bertazzom imali smo prilike razgovarati u bazi Villaggio Italia kod Peći gdje se nalazi i Regionalno zapovjedništvo Zapad. Bilo je to netom uoči ceremonije obilježavanja Dana Oružanih snaga Republike Italije, pa iako smo malo poremetili protokol, zapovjednik je pokazao iznimnu susretljivost, razumijevanje i vojničku profesionalnost. Uostalom zapovjedati multinacionalnim sastavom koji čini devet nacija i više od tisuću vojnika može se, kako ističe u našem razgovoru, uz maksimalno poštovanje drugih, ponajprije treba biti čovjek, a tek potom vojnik i djelovati u skladu s motom Zapovjedništva: Različite odore - iste vrijednosti.

Inače Zapovjedništvo čine tri multinacionalna elementa: kinetička bojna, nekinetička bojna i skupina za logističku potporu. Kinetička bojna, u kojoj se nalazi i naša Motorizirana pješачka satnija, predstavlja manevarsku komponentu zapovjedništva i namijenjena je za potporu lokalnim i međunarodnim organizacijama u slučaju pogoršanja sigurnosne situacije na Kosovu. Kinetička bojna također pruža sigurnost u samostanu Visoki Dečani kao "snage prvog odgovora". Većina postrojbi kinetičke komponente ovog zapovjedništva, u kojem je i naša Motorizirana pješачka satnija, dolazi iz OS-a Italije, Austrije, Moldavije i Slovenije.

BILI STE NA KOSOVU U POČECIMA USPOSTAVE OPERACIJE I IMATE I OSOBNIH ISKUSTAVA IZ TOG RAZDOBLJA, MOŽETE LI IH USPREDITI S DANAŠNJIM...

Na Kosovu sam bio 2000. godine u činu poručnika i moja postrojba na razini bojne bila je raspoređena u selu Goraždevac koje nastanjuju građani srpske nacionalnosti. Tadašnje su mi aktivnosti bile fokusirane na ophodnje područjem koje su se provodile 24 sata dnevno, kao i uvježbavanje u svrhu održavanja operativne učinkovitosti. Uspoređujući iskustva, današnja je situacija puno drukčija. U kontekstu opće sigurnosti, selo je danas zaštićeno, a istodobno je razvijena cestovna mreža što je odlučujuće za slobodu kretanja. Samo zamislite da je nekad to selo štitala bojna, a danas je ondje LMT tim (Liaison Monitoring Team) koji održava povremene sastanke s predstavnicima tamošnje zajednice.

KAKVU ULOGU I ZADAĆE IMAJU SNAGE KFOR-A U SMIRIVANJU SITUACIJE POSEBNO U PODRUČJU KOJE POKRIVA RC WEST KOJIM ZAPOVIJEDATE?

Pozdravljamo sporazum o smirivanju tenzija i putu prema naprijed na sjeveru Kosova koji su zaključili Beograd i Priština. Misija KFOR koju vodi NATO imala je ključnu ulogu u osiguranju njegove učinkovite implementacije, u skladu s mandatom UN-a da se omogući sigurno okruženje i sloboda kretanja za sve zajednice koje žive na Kosovu. Određene postrojbe KFOR-a uspostavile su privremenu snažnu i pokretljivu nazočnost u području, s raspoređivanjem ophodnji i promatračkih točki na glavnim prometnicama na kojima su bile prepreke. Proveli smo sve aktivnosti u skladu s postignutim sporazumom i našim mandatom.

KAKO LOKALNO STANOVNIŠTVO GLEDA NA PRISUTNOST SNAGA KFOR-A NA PODRUČJU U ZONI VAŠE ODGOVORNOSTI?

Lokalno stanovništvo duboko poštuje rad KFOR-a. To se, primjerice, vidi kad se pozdravljaju vozila s pripadnicima našeg zapovjedništva koja prolaze lokalnim putovima ili tijekom sastanaka koje imam s predstavnicima lokalnih institucija poput gradonačelnika ili čelnika religijskih zajednica. Potonji kontinuirano izražavaju svoje poštovanje i zahvalnost za naše nadzorne aktivnosti u području. Razvoj projekata civilno-vojne suradnje (CIMIC) također uvelike pomaže stanovništvu, a posljedično mišljenju kosovskih ljudi o KFOR-u.

RAZGOVOR

BRIGADIR

**ANDREA
BERTAZZO**

ZAPOVIJEDNIK REGIONALNOG
ZAPOVIJEDNIŠTVA ZAPAD OPERACIJE KFOR

Hrvatski vojnici vrlo su predani mandatu KFOR-a. Savršeno su integrirani u Regionalno zapovjedništvo Zapad i svaki dan pokazuju svoju pouzdanost te profesionalizam kojim usklađeno djeluju zajedno s drugim vojnicima...

U OPERACIJI KFOR U OKVIRU RC WEST, U SASTAVU MULTINACIONALNE BOJNE PRVI SE PUT NALAZI I CIJELA SATNIJA IZ SASTAVA HRVATSKE VOJSKE. KAKO BISTE OCIJENILI NJIHOVO SUDJELOVANJE I DOPRINOS OPERACIJI?

Hrvatski vojnici vrlo su predani mandatu KFOR-a. Savršeno su integrirani u Regionalno zapovjedništvo Zapad i svaki dan pokazuju svoju pouzdanost te profesionalizam kojima usklađeno djeluju zajedno s drugim vojnicima iz osam zemalja: Austrije, Italije, Moldavije, Sjeverne Makedonije, Poljske, Slovenije, Švicarske i Turske. Hrvatski vojnici integrirani su u manevarsku bojnu, vrše ophodnje po zapadnom području Kosova, kao i nadzor oko manastira Dečani u smjenama (rotacijama) s drugim nacionalnim kontingentima.

OBLJETNICA TIGROVA

SPREMNI ZA OBRANU, POMOĆ NARODU I SAVEZNICIMA

TEKST

Martina Butorac

FOTO

Mladen Čobanović

U vojarni "1. gardijske brigade Tigrovi-Croatia" 5. studenog obilježena je 31. obljetnica ustrojavanja 1. gardijske brigade Tigrovi i 14. obljetnica 1. mehanizirane bojne Tigrovi Gardijske mehanizirane brigade Hrvatske kopnene vojske.

Obilježavanje obljetnice započelo je minutom šutnje za sve poginule, nestale i umrle pripadnike Tigrova, a nastavljena je polaganjem vijenaca i paljenjem svijeća kod spomen-obilježja poginulim pripadnicima Tigrova. Vijence su položili izaslanstva obitelji poginulih, nestalih i umrlih pripadnika 1. gbr Tigrovi i veterana 1. gbr Tigrovi, predsjednik Republike Hrvatske i vrhovni zapovjednik Oružanih snaga RH Zoran Milanović, izaslanik predsjednika Hrvatskog sabora Ante Deur, izaslanik predsjednika Vlade RH potpredsjednik Vlade i ministar hrvatskih branitelja Tomo Medved, ministar obrane Mario Banožić, zagrebački gradonačelnik Tomislav Tomašević i drugi.

PROFESIONALNI RAZVOJ

Svečanost je nastavljena dodjelom beretki čime je 1. mehanizirana bojna Tigrovi dobila 47 novih pripadnika.

Zapovjednik 1. mb Tigrovi pukovnik Krešimir Kršinić rekao je: "Ovi mladi ljudi odradili su zahtjevnu obuku nakon koje su stekli sve uvjete kako bi se mogli zvati Tigrovima. No, njihov profesionalni razvoj tek sad počinje jer je naša postrojba u stalnoj spremnosti za obranu naše nacije, za pomoć našem narodu te za pomoć našim saveznicima i partnerima u međunarodnim operacijama."

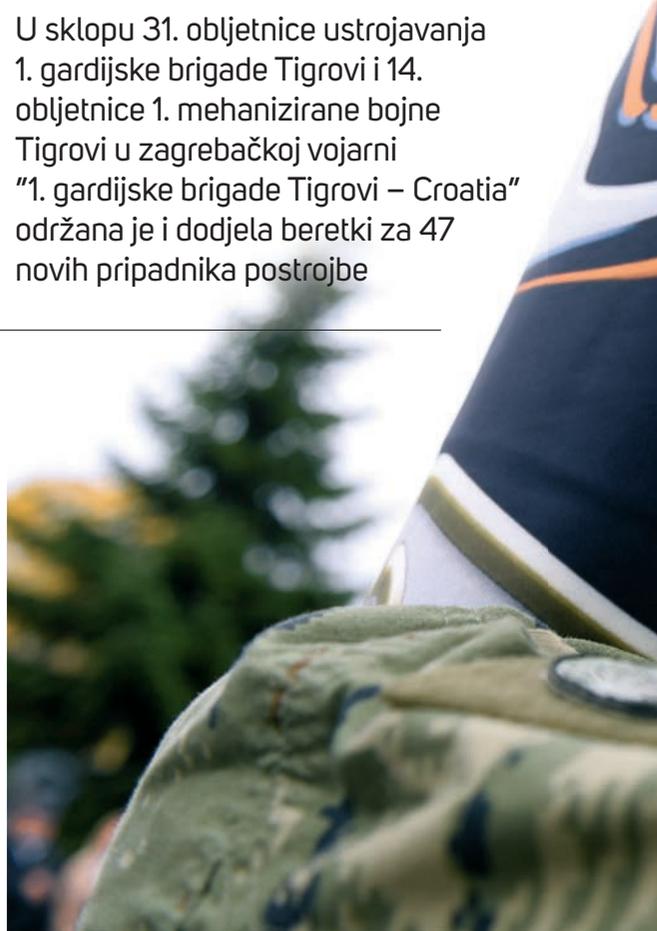
Nova pripadnica Tigrova, vojnkinja Anamaria Vukašinić istaknula je kako crna beretka za nju znači čast i ponos.

"Motiv da postanem pripadnica Tigrova bili su ljubav prema domovini, ali i stjecanje novih vještina, sposobnosti i iskustava te nadograđivanje fizičke i psihičke spremnosti," rekla je vojnkinja Vukašinić.

Vojnik Antonio Bjelović zahvalio je svima koji su sudjelovali na današnjoj prisezi: "To nam je dodatna motivacija i vjetar u leđa da budemo još bolji vojnici."

Također, povodom obilježavanja obljetnice ustrojavanja 1. gardijske brigade Tigrovi i 1. mb bojne Tigrovi u crkvi Svetog Križa u Sigetu služena je misa za sve poginule, nestale i umrle pripadnike Tigrova.

U sklopu 31. obljetnice ustrojavanja 1. gardijske brigade Tigrovi i 14. obljetnice 1. mehanizirane bojne Tigrovi u zagrebačkoj vojarni "1. gardijske brigade Tigrovi – Croatia" održana je i dodjela beretki za 47 novih pripadnika postrojbe

VOJNI POLIGON "ZEČEVO"

TEKST
Domagoj Vlahović

FOTO
Mladen Čobanović

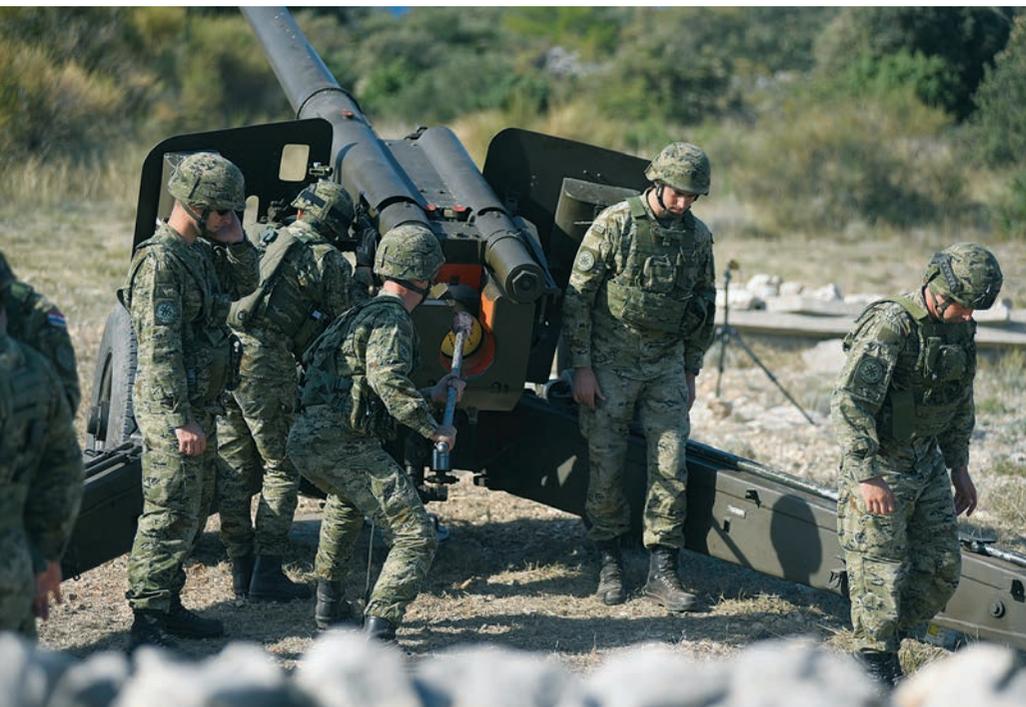
SIGURNO GAĐANJE ZA

Ekipe Hrvatskog vojnika nazočila je topničkom nadzorno-tehničkom gađanju na poligonu "Zečevo". Aktivnost u organizaciji Zapovjedništva za potporu uz potporu HRM-a, HRZ-a i HKoV-a, služi za utvrđivanje funkcionalne ispravnosti streljiva, mjerenjem unutarnjih, vanjskih balističkih značajki topničkog i minobacačkog streljiva

SIGURNO STRELJIVO

VOJNI POLIGON "ZEČEVO"

Zečevo Rogozničko mjesto je na obali malog poluotoka između Primoštena i Rogoznice. Nedaleko je od Jadranske magistrale po kojoj vozimo. Kako se približavamo, u zraku vidimo vojni helikopter Mi-8 Hrvatskog ratnog zrakoplovstva koji nadlijeće akvatorij ispred poluotoka. Uskoro vidimo i more, koje krajem listopada ionako nije puno plovila, a sad se nazire tek nekoliko sivih brodova Hrvatske ratne mornarice. Akvatorij je strogo nadziran iz zraka i s površine jer situacija može biti rizična za bilo koga tko "zaluta" u taj idiličan komadić Jadrana: u tijeku je topničko nadzorno-tehničko gađanje (NTG), a letovi projektila završavaju upravo u moru. Kako kasnije saznajemo, osigurano je područje morske površine na udaljenosti 40 km od topničkog položaja te zračni prostor visine osam kilometara.

Kao i uvijek, položaji su na vojnom poligonu "Zečevo". Kako je u trenutku našeg dolaska gađanje već počelo, osiguranje nas zaustavlja. Moramo pričekati da prođe aktualna serija - mjere sigurnosti rigorozne su

Na vojnom poligonu "Zečevo", gađalo se, među ostalim, iz topa M46 streljivom dometa 27 km

i na kopnu, u blizini vidimo i vatrogasno te vozilo hitne pomoći.

OPTIMIZAM ZA BUDUĆNOST

Baš dok smo na sigurnoj udaljenosti navlačili kacige, iznenadio nas je iznimno jak zvuk ispaljivanja i dobro smo se stresli. Serija završava i približavamo se položaju. Očekivano, karakteristično snažan zvuk dolazio je od topa M46 kalibra 130 mm čvrsto "ukopanog" u zemlju s cijevi okrenutoj prema moru. Uokolo je sve puno vojnika raznih činova i oznaka, a nama prilazi zapovjednik nadzorno-tehničkog gađanja bojnik Mile Tomić. Iskusni časnik načelnik je Odjela za nadzor ispravnosti i upravljanje sredstvima klase V (ubojnim sredstvima-UbS) Logističkog operativnog središta Zapovjedništva za potporu. Osnovna zadaća Odjela dobro nam je poznata - osigurati Oružanim snagama streljivo koje će udovoljavati potrebnim kriterijima ispravnosti, tj. biti sigurno za korištenje u svim mogućim situacijama. Nadzorno-tehničko gađanje jedna je od najvažnijih aktivnosti Odjela - služi za utvrđivanje funkcionalne ispravnosti, mjerenjem unutarnjih i vanjskih balističkih značajki streljiva. "Počeli smo prekjučer s minobacačima M75 i aktivno-reaktivnim minobacačkim minama kalibra 120 mm dometa 9,25 km. Jučer smo gađali haubicom LH33 CITER kalibra 155 mm i testirali streljivo M107 dometa 15,4 km. Danas gađamo iz topa M46 streljivom dometa 27 km," nabraja bojnik Tomić. Koristimo pauzu između serija i vidimo da su vojnkinje i vojnici oko položaja podijeljeni u tri skupine i svaka ima svoj zaklon. U prvju su

Cilj gađanja nije nekakvo rušenje rekorda i / ili ocjenjivanje rada posada na paljbenom položaju, bitno je prikupiti balističke parametre ispitivanog streljiva te da oni budu unutar zadanih okvira

djelatnici ZzP-ova Odjela, kao i predstavnici Povjerenstva GS OSRH, MORH-a i ZzP-a, koji prate i u posebne tablice pažljivo zapisuju sve parametre vezane uz pojedino gađanje. Odluku o ispravnosti streljiva na temelju rezultata NTG donosi Povjerenstvo zajednički, nema mjesta improvizaciji. U drugoj su skupini ljudi koji brinu za pripremu streljiva po serijama pohranjeno u detaljno označene sanduke. U trećoj su sami topnici, tj. posada topa koja dolazi iz Topničko-raketne bojne Gardijske mehanizirane brigade smještene u Benkovcu te njihovi zapovjednici i instruktori koji promatraju sve njihove radnje. "To je jedna mlada ekipa puna elana koja budi optimizam kad je riječ o budućnosti topništva, to vrijedi za sve posade na ovom gađanju," kaže nam bojniki Tomić, dodajući da su današnje vremenske prilike "praktički idealne za gađanje". No, vrlo brzo moramo ga ostaviti na miru, jer je vrijeme za novu seriju.

"GEJZIR" NA MORSKOJ POVRŠINI

"Spremnost oodmah! Puni!," odjekuje gromka zapovijed. Vojnici pažljivo prenose zrna i čahure, pune top i povlače se u zaklon: oružje se aktivira "daljinski", kono-pom. Nakon opaljenja sve su oči uprte prema moru. Let projektila traje oko trideset sekundi, već tad preko radioveze čujemo podatke o njegovoj brzini pri izlasku iz cijevi. Nakon što vidimo da se na savršeno ravnoj morskoj površini pojavio "gejzir", saznajemo i udaljenost. Odstupanja nema i gađanje ide svojim tijekom seriju po seriju. Prekinuto je tek nakratko, kad je jedna broдика došla preblizu osiguranom prostoru, unatoč svim upozorenjima i najavama koje je danima odašiljao MORH, ali i MUP te druge civilne institucije zadužene za zračni i pomorski promet. Kad je ispaljen zadnji projektil, bojniki Tomić sa zadovoljstvom je zaključio da je aktivnost uspjela. Cilj gađanja nije nekakvo rušenje rekorda i / ili ocjenjivanje rada posada na paljbenom položaju, bitno je prikupiti balističke parametre ispitivanog streljiva te da oni budu unutar zadanih okvira, što je i bio slučaj. Zadovoljni su bili i topnici. Skupnik Stipe Šare rekao nam je da je gađanje bilo zanimljivo

jer top M46 sredstvo je u pričuvi, pa je posada dobila rijetku priliku. "Rad na njemu ne razlikuje se puno od onog na našem osnovnom sredstvu, haubici D-30 kalibra 122 mm, pa smo brzo svladali prethodnu obuku. U svakom slučaju, uvijek je dobro biti na terenu, a na Zečevu je najbolje što i sami vidimo gdje je pao projektil," kaže skupnik koji je u posadi bio ciljač te vršio samo okidanje. "Točno, na bojnem gađanju postoji određena količina treme, ali ona nestaje nakon što ispalite prvi projektil," dodaje dočasnik. U posadi je bio i vojnik Šime Jukić, kojem je u tri godine koliko je u Topničko-raketnoj bojni GMBR-a to bilo prvo gađanje iz M-46. "Vrijeme nas je poslužilo i sve je dobro prošlo, uvijek je najvažnije da se nitko ne ozlijedi. Da, gađanje je slično kao s D-30, no ipak je bilo nekih noviteta pa nam je samim tim bilo i zanimljivije. I opaljenje jače odjekuje, no na to smo se brzo navikli. Ovakva gađanja uvijek dobro dođu posadi, no mi smo ionako dobro uvježbani i uigrani," zaključuje topnik.

ZSS

Druga grupa specijalnih snaga (2. GSS) ZSS-a uspješno je prošla proces ocjenjivanja borbene spremnosti po NATO-ovim standardima te implementirala Cilj sposobnosti koji se odnosi na pomorske specijalne snage. Najuzbudljiviji dio tog procesa bila je vježba sa završnicom u splitskom akvatoriju

MEDUZA U KAŠTEL

Rano je jutro 28. listopada, jesen je dobro odmaknula, ali nebo iznad luke splitske vojarne "Admiral flote Sveto Letica-Barba" kristalno je čisto, a nema ni daška vjetra. Sunce već počinje grijati dok lagano koračamo prema desantnom brodu-minopolagaču DBM-82 Krka iz sastava HRM-a. Kad smo već gotovo zakoračili na ljestve kojima ćemo se popeti na palubu, zaustavio nas je časnik sa zelenom beretkom Zapovjedništva specijalnih

TEKST

Domagoj Vlahović

FOTO

Mladen Čobanović

snaga (ZSS). Vidio je da na sebi nemamo narančaste fluorescentne prsluke, a to bi značilo da smo i sami dio scenarija vojne vježbe ZSS-a Meduza-21, da bi nas sudionici lako mogli smatrati igračima uloga. Poslušno uzimamo prsluke iz vreće koju nam pruža časnik, navlačimo ih preko jakni i nakon dopusnice posade DBM-82 Krke ukrcavamo se na brod. Za novinarski dio ekipe Hrvatskog vojnika predviđena je gornja paluba s koje se vizualno može pratiti najveći dio "akcije" koja će tek uslijediti. Narančaste prsluke nose i drugi promatrači te organizatori vježbe, poput zamjenika načelnika Glavnog stožera OSRH general-pukovnika Siniše Jurkovića i zapovjednika ZSS-a brigadiru Ivana Miloša.

ANSKOM ZALJEVU

S nama je i nekoliko časnika u žutim prslucima. To su ljudi koji će najpažljivije promatrati vježbu - ocjenjivači, a njihov je čelnik pukovnik Andrija Mihanović. Danas radi na Katedri operativnog umijeća Hrvatskog vojnog učilišta, a sjećamo ga se kao pripadnika nekadašnje Bojne za specijalna djelovanja, i kao stožernog časnika OSRH pri NATO-ovu zapovjedništvu za specijalne operacije (NATO Special Operations Headquarters).

UVJERENJE U SPREMNOST

Svi pripadnici ocjenjivačkog tima certificirani su za taj posao, bilo da posjeduju *SOFEVAL* (Special Operations Force

Evaluation (*SOFEVAL*) za ocjenjivanje specijalnih snaga i/ili pak *CREVAL* (Combat Readiness Evaluation) certifikat za ocjenjivanje kopnenih snaga. U toj prilici, pridružili su im se i NATO-ovi nadzorni časnici (NATO Monitors) te nadzorni tim GS OSRH. Cilj je bio iznimno značajan - ocjenjivanje borbene spremnosti 2. grupe specijalnih snaga (2. GSS) sukladno zahtjevima implementacije jednog od Ciljeva sposobnosti koji se odnosi na sposobnosti

ZSS

pomorskih specijalnih snaga (SOMTG – Special Operations Maritime Task Group). U razgovorima s časnicima i dočasnicima iz ZSS-a saznajemo da bi uspješnim prolazom ocjenjivanja, OSRH postao jedna od rijetkih vojski Saveza koje u svojem sastavu imaju postrojbu specijalnih snaga s tim vrijednim NATO-ovim certifikatom. Odgovornost na 2. GSS-u bila je velika, ali svi naši sugovornici uvjereni su da su svi pripadnici spremni. Dijelimo njihovo mišljenje, jer smo ih u više navrata vidjeli u akciji - brze, spretne, precizne i učinkovite.

Vojna vježba Meduza-21 u sedam je dana (od 23. do 29. listopada) sažela pravi vrhunac jednog dugog procesa. Vježbi su prethodile višegodišnje pripreme svih sastavnica ZSS-a, a posebno 2. GSS-a, naglašava pukovnik Mihanović: "Razina osposobljenosti postupno je podizana kroz pojedinačne i zajedničke obuke i tečajeve, nacionalne i međunarodne vojne vježbe, te sudjelovanje u međunarodnim vojnim operacijama i misijama." No, ZSS u svemu tome nije bio sam, imao je potporu i drugih grana, zapovjedništava OSRH i pristožernih postrojbi GS OSRH, što se najbolje vidjelo na VV Meduza-21 u kojoj su već uz prethodno navedene snage HRM-a sudjelovale i snage iz sastava HKoV-a, HRZ-a, ZzP-a, ZzKP-a te Obavještajne pukovnije.

Osim Splita i splitskog akvatorija, vježba je provedena i na području šibenskog akvatorija kao i šireg područja Benkovca te Udbine.

PREUVJETI ZA NASTAVAK

Prema riječima pukovnika Mihanovića, prva faza cijelog procesa ocjenjivanja bila je posvećena administrativnom ocjenjivanju. Na području mirnodopske lokacije razmještaja ocjenjivane postrojbe, stečen je uvid u spremnost svakog njezina pripadnika, kao i sveukupna spremnost same postrojbe po svim elementima ocjenjivanja vezanim za pripremu i planove, logističku spremnost, spremnost komunikacijsko-informacijskih sustava i procedura, kao i zadovoljavanje svih ostalih administrativnih zahtjeva borbene spremnosti. Uspješnom provedbom te faze stekli su se svi preduvjeti

Vojna vježba Meduza-21 u sedam je dana (od 23. do 29. listopada) sažela pravi vrhunac jednog dugog procesa, prethodile su joj višegodišnje pripreme svih sastavnica ZSS-a, a posebno 2. GSS-a

za početak druge, najatraktivnije faze, tj. ocjenjivanja sposobnosti, provedenog upravo vojnom vježbom Meduza-21. "Tijekom vježbe prikazuju se i demonstriraju sve sposobnosti ocjenjivane postrojbe po elementima planiranja - pripreme - provedbe specijalnih operacija kroz sve tri temeljne zadaće specijalnih snaga: vojnu pomoć, specijalno izviđanje i izravnu akciju, a koje su ocjenjivane sukladno deklariranoj razini sposobnosti kao i deklariranoj kategoriji spremnosti. Tijekom vojne vježbe (praktičnog prikaza sposobnosti), specijalne operacije provodile su se na kopnu i moru, u realnim situacijama predviđenim scenarijem vježbe, realnim uvjetima (bilo da je riječ o realnom vremenskom obrascu planiranja, pripreme i provedbe specijalnih operacija, bilo da je riječ o meteorološkim uvjetima), uglavnom noću i u uvjetima smanjene vidljivosti. Pri tome su uvaženi svi elementi, koji se tiču svih ključnih čimbenika koji osiguravaju uspješnost svake specijalne operacije, njezinu prikriivenost, iznenađenje i brzinu provedbe," naglašava pukovnik Mihanović.

PRITISAK NA OTMIČARE

Veliko finale vježbe, kojem smo nazočili, započelo je nakon što je brod DBM-82 Krka u 8:30 lagano zaplovio prema Kaštelanskom zaljevu. Brod je - otet! Srećom za nas putnike, "otmičari" su bili pripadnici suprotne strane (OPFOR) ili "crveni" u različitim kombinacijama civilne odjeće. Svi su, međutim, u rukama imali kalašnjikove s kojima nisu izgledali nimalo bezazleno. Kako smo mogli vidjeti s gornje palube, rasporedili su se po svim dijelovima broda, ali nas su "štitili" prsluci koji su pokazivali da smo "izvan igre". Dok mirno plovimo, nadlijeće nas HRZ-ov Pilatus PC-9. Kako saznajemo,

OPFOR je pružio žestok otpor, ali nije imao šanse. Jednom kad se približio cilju, ZSS-ovci ga dostižu i ne ispuštaju

pilot je javio našu lokaciju potrebnim kanalima i na potrebna zapovjedna mjesta, pa ne prolazi puno vremena i za petama nam plovi raketna topovnjača RTOP-42 Dubrovnik. Ratni brod brži je od nas, i mogao bi nas lako stići, no situacija se želi riješiti na drugi način. Pravi problem za "crvene" moglo bi biti nekoliko brzih gumenih čamaca koji plove iza RTOP-a. Puni su pripadnika 2. GSS-a, kao i Satnije mornaričko-desantnog pješastva Flote HRM-a. Kako saznajemo, između OPFOR-a i "plavih", tj. "dobrih momaka", intenzivna je radiokomunikacija. "Plavi" žele da se njihovi pripadnici neometano ukrcaju na Krku i da se cijela situacija riješi bez nasilja. Međutim, momci iz OPFOR-a još odlučnije zauzimaju borbene položaje iza zaklona koje im daje brodska ograda i ostali dijelovi broda i upiru svoje oružje prema upornim pratiocima. Uskoro pritisak na otmičare postaje još veći, stiže helikopter Mi-8MTV i u malim krugovima sa sigurne udaljenosti nadlijeće Krku. Odmah pomišljamo da njegova posada pažljivo promatra i drži na ciljniku brod i ljudstvo na brodu te u realnom vremenu izvještava o situaciji na samom brodu.

I nakon što je u pat-poziciji prošlo više od sat vremena, "rat je konačno objavljen". U cijelom munjevitom početku raspleta, nije nam jasno jesu li prvi počeli pucati "plavi" ili "crveni", no gumeni čamci dojurili su ka krmi i bokovima našeg broda uz snažnu i intenzivnu pucjavu iz puškostrojnica postavljenih na brze gumene čamce koji sudjeluju u progonu otegot broda. OPFOR-ovci su uzvratili paljbu, no specijalci su tad radili ono što rade najbolje: iskoristili su svaki centimetar nebranjene boka broda da bi postavili minijaturne ljestve za penjanje i začas su "preplavili" palubu, a potom i unutrašnjost broda.

OPFOR je pružio žestok otpor, ali nije imao šanse. Jednom kad se približe cilju, ZSS-ovci ga dostižu i ne ispuštaju: na palubi ostaju nepomična tijela "terorista". S vremenom se i buka iz unutrašnjosti broda smiruje, što je značilo da je 2. GSS zagospodario brodom, uz veliku pomoć HRM-ovih desantnih pješaka. Međutim, na palubi je i jedan "ranjeni" specijalac. Kako smo bili na palubi točno iza njega, vidjeli smo kako je uspio sam sebi pružiti prvu pomoć, još prije dolaska medicinara. No, rana je zahtijevala hitnu evakuaciju i začas je nisko iznad krme palube lebdio helikopter iz kojeg su na "sajli" spuštena nosila i jedan pripadnik Tima za traganje i spašavanje ZSS-a. Ranjenik je smješten u njih i povučen u letjelicu koja je žurno krenula prema lokaciji na kojoj mu se može

pružiti adekvatna liječnička pomoć i zbrinjavanje.

PRIKRIVENOST, IZNENAĐENJE, BRZINA

Pripadnici ZSS-a impresionirali su nas po tko zna koji put. Tako je bilo i s ostalim promatračima, kao i ocjenjivačima. Iako je zadržao primjerenu dozu objektivnosti, pukovnik Mihanović naglasio je da su u vježbi bili uvaženi svi elementi koji se tiču svih ključnih čimbenika koji osiguravaju uspješnost svake specijalne operacije, njezinu prikrivenost, iznenađenje i brzinu provedbe. "Među ostalim, a na to treba staviti poseban naglasak, ocjenjivana postrojba uspješno je provela integriranje privremeno dodijeljenih snaga (modula) i stručnjaka za pojedina područja iz sastava konvencionalnih snaga čime je demonstrirana međusobna interoperabilnost i dodatno povećane operativne sposobnosti provedbe specijalnih operacija, te su samim time povećane i operativne sposobnosti specijalnih i konvencionalnih snaga," zaključio je čelnik ocjenjivačkog tima.

Zadovoljstvo nije krio ni zapovjednik ZSS-a, brigadir Ivan Miloš: "Ponosan sam na pripadnike 2. GSS-a koji su profesionalnošću i visokom razinom

ZSS

kvalitete izvedbe zadaća na ovoj vježbi uspjeli ostvariti cilj za koji su se pripremali, obučavali i opremali prethodnih godina. OSRH tako uz kopnenu dobivaju i pomorsku sposobnost specijalnih snaga u skladu s NATO-ovim standardima, a ZSS uz potporu HRZ-a nastavlja dalje u cilju razvoja specijalnih zračnih snaga." Miloš nije propustio naglasiti i činjenicu da je vježba uspješno provedena "zahvaljujući odličnoj suradnji i trudu svih pripadnika OSRH, te će poslužiti kao podloga za daljnju suradnju između ZSS-a i ostalih sastavnica OSRH."

Zamjenik načelnika GS OSRH general-pukovnik Siniša Jurković zaokružio je događaje iz uzbudljive, ali i uspješne akcije u Kaštelanskom zaljevu, zaključivši da su sudionici vježbe pokazali da OSRH imaju snage koje su spremne odgovoriti na sve predstojeće izazove. "Ovo što sam danas vidio čini me zadovoljnim i ponosnim, vidim da smo na dobrom putu, da je sve što smo kroz niz godina radili na opremanju, uvježbavanju i dostizanju sposobnosti te spremnosti dalo rezultate. I to vrijedi ne samo za 2. GSS, nego za cijeli ZSS. Pohvale vrijede i za sve grane te rodove koji su dali doprinos," zaključio je general.

Zadnji dan vježbe 29. listopada bio je posvećen trećoj fazi procesa ocjenjivanja zvanom Povratni brifing i završna ocjena tijekom kojeg je ocjenjivački tim ključnom osoblju ocjenjivane postrojbe prezentirao prve dojmove o ocjenjivanju, te im je uručena završna ocjena. Prema informacijama koje smo dobili od samih ocjenjivača, ocjenjivana postrojba (2. GSS) pokazala je visok stupanj profesionalnosti i motiviranosti te je ocijenjena borbeno spremnom, što znači da je zadovoljila sve zahtjeve i standarde implementacije Cilja sposobnosti, te se tim smatra da je taj Cilj sposobnosti uspješno implementiran.

"Ranjeni" specijalac hitno je evakuiran i helikopterom Mi-8MTV prebačen na lokaciju na kojoj mu je pružena liječnička pomoć

30. OBLJETNICA

ABECEDA BITKI

Vukovar se nadljudskim naporima branio tri mjeseca, od čega 50 dana u potpunom okruženju, sve do 18. studenog 1991. kad su agresorske snage nakon junačkog otpora vukovarskih branitelja i Vukovaraca okupirale grad. Uslijedila je odmazda i zločin nad braniteljima i stanovnicima Vukovara. Zbog žrtve i stradanja, Vukovar ostaje u memoriji hrvatskog naroda simbol obrane i dubokog pijeteta za sve što su pretrpjeli u obrani Hrvatske. Na spomen Vukovara čovjek i danas ostaje u šutnji, mislima, suzama, molitvi...

Tekst: Marinko Karačić

AKTIVNOSTI KOJE SU PRETHODILE BITKI ZA VUKOVAR

• Lipanj 1991.

Hrvatska ustrojava u Vukovaru Policijsku upravu s policijskim stanicama u Iloku i Tovarniku s oko 280 policajaca. Dodatno se na vukovarsko područje upućuje i oko 250 policajaca iz PU-a Varaždin. U cilju jačanje obrane u Ilok dolazi satnija 1. brigade Zbora narodne garde, a u Opatovac 30 pripadnika bojne Zrinski koji pomažu oko ustroja i obuke vukovarske 4. bojne 3. br ZNG-a. U Vinkovcima se mobilizira i dio 109. br ZNG-a, a u Iloku se ustrojava pričuvna bojna ZNG-a.

• Srpanj 1991.

Agresorska JNA gomila vojsku uz granicu s Hrvatskom, a posebno su im jake snage u istočnoj Slavoniji, Baranji i Srijemu gdje raspolažu s oko 900 oklopnih sredstava od čega je oko 350 tenkova. Najugroženija su hrvatska mjesta uz granicu sa Srbijom, a nedostatak naoružanja još je više usložnjavao organizaciju obrane ovih mjesta.

• Kolovoz 1991.

Uvod u Bitku za Vukovar bio je napad na silos Đergaj kod Bršadina u kojem su sudjelovali i neprijateljski avioni, a pripadnik 3. br ZNG-a Luka Andrijančić iz protuzrakoplovnog topa oborio je tad jedan te ošteti drugi neprijateljski avion.

BRANEĆI VUKOVAR BRANILI SU HRVATSKU

Bitka za Vukovar bitka je i za Hrvatsku. Hrabri vukovarski branitelji i stanovnici koji su ostali u svojem gradu suprotstavili su se brojnim agresorskim snagama i sa svakim novim danom borili se, odolijevali, prkosili i postali primjer obrane i požrtvornosti za svoj grad i Hrvatsku.

a

E ZA VUKOVAR

CIJELA HRVATSKA UZ VUKOVAR

Vukovar je najsnažniji simbol obrane i žrtve u Domovinskom ratu, hrvatska kalvarija u hodu za slobodnom i neovisnom domovinom. Rana Vukovara postala je rana hrvatskog naroda koja i danas opominje, poučava, svjedoči, uči...Na dan

obilježavanja sjećanja na žrtve Domovinskog rata i sjećanja na žrtvu Vukovara i Škabrnje cijela Hrvatska sjedinjuje se s mjestima najvećih stradanja u obrani Hrvatske.

Č ČELNICI I POSTROJBE U OBRANI VUKOVARA 1991.

- načelnik Glavnog stožera Hrvatske vojske general-pukovnik Anton Tus
- prvi načelnik PU-a Vukovar Franjo Đurica, a kasnije Stipo Polo
- sredinom lipnja 1991. za sekretara narodne obrane u Vukovaru imenovan je Tomislav Merčep kojeg od sredine kolovoza mijenja Josip Gažo
- prvi zapovjednik vukovarske 4. bojne 3. br ZNG-a Stipan Radaš.
- **21. srpnja** - osnovan Štab za istočnu Slavoniju i Baranju sa zapovjedništvom u Osijeku, koje će u rujnu biti preimenovano u Operativnu zonu Osijek, odnosno 1. operativnu zonu sa zapovjednikom pukovnikom Karlom Gorinšekom.
- **24. srpnja** - Vlada RH imenuje povjerenika za općinu Vukovar Marina Vidića-Bilog te Krizni stožer bolnice u Vukovaru na čelu s dr. Vesnom Bosanac.
- za privremenog zapovjednika vojnih postrojbi u Vukovaru 15. kolovoza određen je Ivica Arbanas koji je postavljen i za zapovjednika 4. bojne 3. br ZNG-a.
- **1. rujna** - imenovani su Mile Dedaković kao zapovjednik i Branko Borković kao zamjenik zapovjednika svih vojnih postrojbi na području općine Vukovar čime se uspostavlja Zapovjedništvo obrane Vukovara. Hrvatska ih javnost pamti i po kodnim imenima Jastrebi i Mladi Jastrebi.
- **25. rujna 1991.** - osnovana je 204. br HV-a čiji je zapovjednik bio Mile Dedaković.

- u cilju učinkovitijeg zapovijedanja i uvezivanju snaga obrane, 29. rujna zapovjednik svih snaga HV-a na području Vinkovaca, Vukovara i Županje bio je pukovnik Dragutin Tisaj.
- **16. listopada** - u sastavu OZ-a Osijek ustrojena je Operativna grupa (OG) Vukovar, Vinkovci, Županja, a za zapovjednika je imenovan Mile Dedaković. Novi zapovjednik obrane Vukovara postao je Branko Borković. Od 15. studenog zapovijedanje OG-om preuzima Vinko Vrbanac. Hrvatske snage u obrani Vukovara:
Naoružani stanovnici Vukovara, Borova naselja i Bogdanovaca, 1. satnija 2. bojne Daltoni i 4. bojna 3. br ZNG-a, pripadnici 1. br ZNG-a, trideset pripadnika specijalne postrojbe ZNG-a Zrinski, pripadnici 109. br HV-a iz Mjesne zajednice Stari Jankovci, 204. br HV-a, pripadnici temeljne i specijalne policije PU-a Vukovar, Vinkovci, Slavonski Brod, Županja i Varaždin, 58 branitelja Hrvatskih obrambenih snaga (HOS), grupa od 46 Đakovčana, grupa našičkih dragovoljaca, grupa Vinkovčana iz MZ-a Lipovci, Samostalna satnija iz Vinkovaca, nekoliko grupa dragovoljaca iz Zagreba i drugih pripadnika koji su branili Vukovar.
Prema Branku Borkoviću u obrani Vukovara ukupno je sudjelovalo oko 1800 branitelja, od čega je Vukovaraca bilo oko 60 posto.

30. OBLJETNICA

**DINAMIKA/ETAPE BITKE ZA VUKOVAR
(25. KOLOVOZA - 18. STUDENOG 1991.)****• Kolovoz 1991.**

- **25. kolovoza** - agresorske snage vojske JNA s pobunjenim Srbima poduzimaju žestoki napad na Vukovar koristeći tenkove i transportere uz topničku i zračnu potporu.
- **28. kolovoza** - neprijateljske snage poduzimaju još jači tenkovski, topnički i zračni napad na Vukovar iz smjera Negoslavaca. U ovom napadu okupiran je Sotin. U obranu Vukovara dan prije stiglo je oko 50 pripadnika 109. br ZNG-a.

• Rujan 1991.

- **5. rujna** - uslijedio je neprijateljski napad iz smjera Negoslavaca koji su hrvatske snage uspjele odbiti, a novi napad nakon četiri dana ponovno je zaustavljen.
- **14. i 15. rujna** - neprijateljske snage težište napada usmjeravaju prema Sajmištu koje brani oko 450 hrvatskih branitelja te Borovu naselju gdje je bilo oko 260 branitelja. Napadi su nastavljeni i idućih dana, a agresor dovodi nova pojačanja u ljudstvu i tehnici.
- **20. rujna** - hrvatske su snage uspješno izvele prvi proboj i deblokadu Vukovara, a sudjelovale su skupina gardista 3. bojne 3. br ZNG-a, dio specijalne postrojbe PU-a Slavonski Brod, četiri tenka M-84 i jedan tenk za izvlačenje 108. br ZNG-a te jedna bojna 109. br ZNG-a. Tad je dopremljena i pomoć braniteljima i civilima u vojnoj opremi, hrani i sanitetskom materijalu, a izvučeni su i ranjenici. Za osiguranje komunikacije Vinkovci - Vukovar angažirana je bila satnija 2. bojne 3. br ZNG-a i dva voda 1. bojne 109. br ZNG-a.

• Listopad 1991.

Snage agresorske vojske JNA početkom listopada pokreću veliku operaciju okupacije Vukovara. Hrvatski branitelji krajnjim naporima brane Bogdanovce gdje uspijevaju uništiti po dva neprijateljska tenka i oklopna transportera, no neprijatelj je nastavio s prodorima te okupirao Cerić i Marince čime su Vukovar i Bogdanovci bili odsječeni od Vinkovaca.

- **2. listopada** - pokrenut je do tada najsnažniji napad na Vukovar zajedničkim snagama vojske JNA, pobunjenih Srba, Teritorijalne obrane Vojvodine i Srbije i srbijanskih paravojnih postrojbi. Najžešće borbe vode se za Mitnicu, Sajmište i Trpinjsku cestu, a branitelji zaustavljaju i prodor neprijatelja prema Borovu naselju. Neprijatelj nakon 10 dana napada s ciljem okupacije Vukovara pojačava topničke udare po gradu vjerujući kako će slomiti obranu hrvatskih branitelja, a najžešće udare s dodatnim pojačanjima pokrenuli su prema Mitnici koja je već postala primjer obrane mitskih razmjera. Uz Mitnicu žestoke napade trpe i branitelji Sajmišta, a napadi na grad od 16. do 18. listopada sve se više pojačavaju. Od tih dana

Bitka za Vukovar prerasta u borbu za svaku ulicu i kuću. Zadnji dani listopada označavaju i postupno napredovanje agresorskih snaga prema gradu Vukovaru. Najprije su 29. listopada napali Bogdanovce ovladavši s desetak kuća, no hrvatski ih branitelji uspijevaju odbaciti. Dan poslije Mitnica je izložena novim snažnim napadima, a neprijatelj je ovladao ulicama 1. maja, Vasilja Gačeše i Borisa Vukajlovića te jednom trećinom Pionirskog naselja. Branitelji Bogdanovaca odbijaju napad, no 24 branitelja Lušca uz svu hrabrost nisu mogli zaustaviti okupaciju ovog mjesta i napad znatno nadmoćnijeg neprijatelja.

• Studeni 1991.

Mjesec studeni donosi nastavak još jačih napada na Vukovar. Puna dva mjeseca hrvatske su snage srcem i hrabrošću, koja nadilazi dva dotadašnja iskustva ratovanja, zaustavili neprijatelja u namjeri okupacije Vukovara. Neprijatelj najprije prodire u naselje 6. proleterske divizije te do naselja Boško Buha, a 5. studenog najveće borbe odvijaju se na Trpinjskoj cesti čiji branitelji i dalje hrabro trpe svu žestinu neprijateljskih udara. Branitelji uspijevaju zadržati neprijatelja puna tri dana, a nakon toga predstoje najteži trenuci obrane Vukovara. Neprijatelj je počeo ovladavati pojedinim naseljima grada, a svu dramatiku tih dana obrane Vukovara oslikava i činjenica kako je hrvatsko topništvo djelovalo po snagama neprijatelja u samom Vukovaru. Neprijatelj u nastavku napada ovladava uzvišenjima među kojima i strateškom točkom Milovo brdo čime je Mitnica odvojena od središta Vukovara. Tako je obrana Vukovara presječena na dva mjesta, a branitelji su suženi u tri odvojene cjeline (Mitnica, središte grada i Borovo naselje).

Uslijedila je i okupacija Bogdanovaca kao posljednjeg uporišta od Nuštra prema Vukovaru čime su i nestale zadnje nade za mogući proboj vukovarskim braniteljima čije žrtve iz dana u dan postaju sve veće. Neprijatelj je u nastavku napada ovladao silosom na Dunavu i dalje nastavio djelovanja prema vodotornju. Prodire 14. studenog prema središtu grada odsijecajući Borovo naselje i Vukovar, a hrvatske snage pokušavaju pružati otpor iz kombinata Borovo. Branitelji i u tim trenucima ulažu krajnje napore kako bi pokazali svoju spremnost na obranu do posljednjeg trenutka. Dan poslije Mitnica ostaje i dalje pod hrvatskim nadzorom, a neprijateljski vojnici približili su se na 400 metara do vukovarske bolnice, no tu su zaustavljeni.

- **16. studenog** - vode se žestoke borbe za obranu Mitnice i Osnove škole Stjepana Supanca. U situaciji u kojoj više nije bilo izgleda za bilo kakav pokušaj obrane zadnjih uporišta Vukovara pojedine grupe branitelja pokušavaju proboj iz opkoljenog grada prema Nuštru i Vinkovcima.

- **17. studenog** - neprijatelj pojačava napade i ovladava ulicama u samom središtu Vukovara, a hrvatski branitelji i u takvim uvjetima još pružaju otpor na Mitnici i kod vodotornja te kod OŠ Stjepana Supanca i tvornice Borovo kao i s punktova pojedinih ulica koje su krajnjim naporima branili.

- **18. studenog** - grupe hrvatskih branitelja pružaju zadnji otpor, a agresorske snage do 18 sati ovladavaju središtem grada te desnom obalom rijeke Vuke. Pojedinačni otpori hrvatskih branitelja u Borovu naselju još su zabilježeni do 20. studenog. Grad je okupiran, no time nije i završeno stradanje i žrtva Vukovaraca. Iako je posredovanjem međunarodne zajednice general Andrija Rašeta u ime okupatorskih snaga jamčio sigurnost i evakuaciju civila iz Vukovara, uslijedile su slike na koje čovjek ostaje nijem. Slike u kojima Vukovarci odlažu oružje, kolona nemoćnih, djece i ispaćenih civila uz istodobni ulazak okupatorske vojske koja slavi zločine duboko su urezane u dušu hrvatskog čovjeka.

FAZE BITKE ZA VUKOVAR

Iako se svaki od 88 dana Bitke za Vukovar može opisati kao poseban i jedinstven događaj u obrani Vukovara, okvirno se ova povijesna bitka može raščlaniti kroz tri ključna mjeseca obrane Vukovara:

- **Kolovoz – rujan** - Vukovar je branjen i obranjen, a u tom vremenu proveden je i prvi proboj i deblokada Vukovara kojem je dostavljena pomoć. Jedina veza Vukovara s ostatkom Hrvatske bio je *kukuruzni put*.
- **Listopad** - odsudna obrana opkoljenog Vukovara koji je izložen do tada najžešćim napadima agresorskih snaga, a Bitka za Vukovar prerasta u bitku za svaku ulicu i kuću.
- **Studen** - najteži trenuci obrane Vukovara kad neprijatelj ovladava središtem grada, a organizirani otpor branitelja trajao je do 18. studenog.

f

GROBLJE TENKOVA

Jedno od najsnažnijih hrvatskih uporišta bila je Trpinjska cesta na kojoj su branitelji uništili na desetke neprijateljskih tenkova i oklopnih transportera zbog čega je i prozvana Grobljem tenkova.

g

HRVATSKI PROBOJI PREMA MARINCIMA

Kako bi pomogli Vukovaru, hrvatske su snage nastojale izvesti proboj prema Marincima, koji je neprijatelj okupirao 1. listopada, a sve u cilju uspostave koridora za branitelje Vukovara. U nekoliko poduzetih akcija zbog snage neprijatelja proboji su u prvoj polovini listopada zaustavljeni te je Vukovar i dalje oslonjen na nedostatne postojeće snage koje su ga branile. Niti proboji hrvatskih snaga u studenom zbog nadmoći neprijatelja nisu uspjeli.

h

I KONVOJ CRVENOG KRIŽA JNA NE POŠTUJE

Agresorska vojska JNA niti konvoj Crvenog križa nije poštovala, nego je na različite načine onemogućavala njegov ulazak u Vukovar i izvlačenje najtežih ranjenika iz vukovarske bolnice. Najprije su ga usporeno pregledavali, vraćali ga nazad u Đakovo, određivali nove rute ulaska, skretali ga s puta, odugovlačili i na kraju predložili ulazak preko Sajmišta što je Branko Borković odbio zbog ugroze obrane Vukovara. I drugi organizirani konvoj pomoći za Vukovar nije protekao bez poteškoća i upletanja vojske JNA, a dolazak ovog konvoja agresorska je vojska iskoristila za miniranje *kukuruznog puta* između Vukovara i Bogdanovaca.

i

JEDINSTVENOSTI OBRANE VUKOVARA

- velik nesrazmjer hrvatskih obrambenih i agresorskih neprijateljskih snaga
- urbana bitka u kojoj se u završnici vodila borba za svaku ulicu i objekt
- vezivanje značajnih snaga neprijatelja na području Vukovara čime je smanjena njihova moć djelovanja na drugim bojišnicama Hrvatske
- bez dostatnog naoružanja zaustavljeni i uništavani neprijateljski tenkovi i oklopnjaci
- Mitnica ostala jedino uporište koje neprijatelj nije uspio borbom ovladati
- Bitka za Vukovar iznjedrila primjere iznimnog junaštva i hrabrosti branitelja

j

KUKURUZNI PUT

Jedna od posebnosti obrane Vukovara jest i gradnja putova kroz kukuruzišta koji su bili jedina poveznica grada sa slobodnim dijelovima Hrvatske, a poljskim putovima od Vinkovaca i Nuštra preko Marinaca i Bogdanovaca dopremala se pomoć do vukovarskog prigradskog naselja Lužac. Ovaj jedinstveni vukovarski put spasa bio je u funkciji od kraja srpnja pa sve do 1. listopada 1991. kad je neprijatelj okupirao Marince čime se Vukovar našao u potpunom okruženju.

k

30. OBLJETNICA

I LUŽAC I ZAROBLJAVANJE TENKOVA

U vrijeme najžešćih borbi za obranu Vukovara, branitelji Lušca uspjeli su ne samo protjerati neprijatelja, koji je uspio ući u naselje, nego i zarobiti dva tenka T-55 od kojih je ustrojena vukovarska Samostalna oklopna postrojba pri Štabu obrane Vukovara.

Lj LJUBAV I POŽRTVOVNOST HRVATSKIH ZRAKOPLOVACA

Vukovar se branio i iz zraka kroz humanitarne i borbene letove koje su izvodili hrabri i neustrašivi pripadnici Samostalnog zrakoplovnog voda Osijek, a u tim pothvatima na najbolji se način oslikava sva silina ljubavi i spremnosti hrvatskih zrakoplovaca u obrani Vukovara. Letjeli su noću poljoprivrednim i sportskim avionima, a glavni orijentiri bile su im zapaljene vatre na lokacijama gdje su izbacivali sanduke lije-kova i krvne plazme. Ostatak će posebno upamćeni i po izbacivanju improviziranih eksplozivnih naprava tzv. bojler-bombi po neprijateljskim položajima koje su uz borbene učinke imale i veliku psihološku ulogu u obrani istočne Slavonije.

m MODEL OBRANE PO MJESNIM ZAJEDNICAMA I PUNKTOVIMA

Rujanski model obrane Vukovara, Borova naselja i Bogdanovaca koji je temeljen na obrani po mjesnim zajednicama i obrambenim punktovima nastavljen je i nakon ustroja vukovarske brigade, a takav model izdržao je puna tri mjeseca u napadima agresora na Vukovar.

n NAORUŽANJE U OBRANI VUKOVARA

Obrana Vukovara imala je na raspolaganju svega 27 minobacača, od kojih devet od 120 mm, pet gorskih topova 76 mm, tri protuoklopna topa 76 mm, dva laka lansera raketa 128 mm, dva jednocijevna protuzračna topa 20 mm, jedan trocijevni top 20 mm, jedan protuzračni top 40 mm, šest lakih protuzračnih lansera raketa Strijela 2M, sedam ručnih bacača M-57, četiri ručna bacača tipa RPG, dva lansera protuoklopnih raketa Osa, 20 jednokratnih raketnih bacača Zolja i 14 pultova za rakete Maljutka. Nakon oslobađanja vojarni u Hrvatskoj, obrana je ojačana s četiri haubice 155 mm, koje su stigle iz Varaždina, a razmještene su kod tvornice Borovo.

O O OKO IZVIDNIČKO

Kad su varaždinske haubice dopremljene u Vukovar, strogo se pazilo na svaku granatu, a u cilju što preciznijih pogodaka oformljene su izvidničke grupe za navođenje i korigiranje topničke vatre.

P POSLJEDNJA POJAČANJA VUKOVARU

U trenucima kad neprijatelj kreće u konačnu operaciju okupacije Vukovara, u Vukovar stižu i posljednja pojačanja hrvatskih branitelja. Tad je Vukovaru svaki čovjek u obrani bio neprocjenjivo važan. Tako je krajem rujna u pomoć vukovarskim braniteljima stigla manja skupina pripadnika 4. bojne 1. br ZNG-a koja je, uz četrdeset pripadnika 2. bojne iste brigade koji su se već nalazili u Borovu naselju, ostala u gradu do samog kraja. U pomoć je pristigla i grupa od 46 branitelja iz Đakova, a raspoređeni su dijelom na Lužac, a dijelom na Budžak. S njima u grad dolazi i grupa našičkih dragovoljaca, koji su raspoređeni na Sajmište i Mitnicu. Uz njih, dolaze i tri grupe s ukupno 58 pripadnika Hrvatskih obrambenih snaga.

r RADIO VUKOVAR U OBRANI VUKOVARA

Jedan od simbola obrane Vukovara jest i hrvatski radio Vukovar, a njegov urednik i ratni reporter Siniša Glavašević, čije su riječi i izvješća iz grada koji je svakodnevno napadan, postali svojevrsna kronika stradanja i obrane Vukovara. Vapaji za pomoć, priče o stradanjima, ponosu i borbama, životu u podrumima, uništavanju neprijateljskih tenkova bili su glas istine, glas strepnje, glas hrabrosti i prkosa, glas koji je imao jači odjek od bilo kojeg neprijateljskog granatiranja Vukovara.

S SATI PRIJE OKUPACIJE VUKOVARA

Prije okupacije grada preostali branitelji kreću u proboj iz grada, a 17. studenog Vukovar je napustilo i Zapovjedništvo obrane grada na čelu s Brankom Borkovićem. Prije toga Borković je izvijestio nadređene o teškom i bezizlaznom stanju hrvatskih snaga u Vukovaru, koje su ostale bez ljudi i streljiva, te se novi napad više neće moći zaustaviti nakon čega preostalim braniteljima i civilima prijeti pokolj. Zadnja skupina vukovarskih branitelja uspjela se probiti do Vinkovaca 23. studenog.

ŠTO SE DOGAĐALO U VUKOVARU NAKON OKUPACIJE

Nakon prodora agresorskih snaga u središte Vukovara glavni je napor usmjeren k zaštiti preostalih branitelja i civila. Tako je povjerenik hrvatske Vlade za Vukovar Marin Vidić Bili započeo pregovore s predstavnicima vojske JNA o predaji hrvatskih snaga koji su počeli ujutro tog dana i završili oko 13 sati. Jedina točka u Vukovaru, koju agresor nije uspio okupirati i načiniti bilo kakav ozbiljan pomak, bila je Mitnica. Branitelji su predali oružje, no duh obrane Mitnice i dalje je ostao kao svjetlo koje neprijatelj nije mogao ugasisi i uništiti.

Prema podacima Ministarstva zdravstva RH 19. studenog 1991. na području Vukovara bilo je oko 14 100 civila, a procjenjuje se kako je bilo oko 900 branitelja. U vukovarskoj bolnici na dan je okupacije bilo oko 420 ranjenika i bolesnika, a u skloništu - stacionaru u Borovo Commercium bilo je oko 250 ranjenika. Prema sporazumu dogovorena je evakuacija svih ranjenih i bolesnih osoba iz bolnice, ali vojska JNA postupa nevojnički i izvodi iz bolnice oko 400 ranjenika, djelatnika bolnice i drugih civila. To je bio uvod u zločin jer je najmanje 266 osoba ubijeno ili se vode kao nestali. Najveći broj (200 ljudi) strijeljan je i zatrpan u za to već pripremljene jame u noći 20./21. studenog na poljoprivrednom dobru Ovčara pokraj Vukovara. Tako je ranjeni Vukovar proživljavao novi križ patnje i boli. Preostali civili i branitelji, koji nisu pobijeni, završili su u logorima i zatvorima u Srbiji gdje su bili izloženi neljudskim uvjetima preživljavanja uz svakodnevna maltretiranja, premlaćivanja i ubojstva.

TRPINJSKA CESTA I DRUGE MEMORIJALNE LOKACIJE

U očuvanju spomena na žrtvu Vukovara u obrani Hrvatske na poseban se način brine Memorijalni centar Domovinskog rata Vukovar koji posjetiteljima na dojmiv način nudi upoznavanje ključnih mjesta koji svjedoče o Bitki za Vukovar, a ta jedinstvena cjelina obuhvaća 15 memorijalnih lokacija Vukovara i njegove okolice.

UPLETENOST NAJVIŠEG VRHA VOJSKE JNA U NAPADU NA VUKOVAR

Uz brojne regularne postrojbe vojske JNA, koje su sudjelovale u napadu i okupaciji Vukovara, svjedoči i podatak kako je nakon prodora njihovih snaga u prve ulice Vukovara, načelnik Generalštaba JNA, general-pukovnik Blagoje Adžić došao pružiti podršku vojsci, a posjetio je i vukovarsku vojarnu i bolnicu vojske JNA u Negoslavicima.

VODOTORANJ I NESLOMLJIV DUH VUKOVARACA

U niski prepoznatljivih simbola obrane Vukovara je i vodotoranj na ulazu u Mitnicu. Visok 50 metara, bio je jedna od najčešćih meta neprijateljskog topništva, no unatoč pretrpljenih više od 600 pogodaka, ostao je na nogama. I ne samo to, na njemu se ponosno vijorila hrvatska zastava i u najtežim danima obrane Vukovara, uz poruku branitelja: *Tu smo, nema predaje!*

ZADRINA JUNAČKA OBRANA BOROVA NASELJA

U mnoštvu junaka obrane Vukovara je i Blago Zadro, zapovjednik 3. bojne 204. vukovarske brigade i organizator obrane Borova naselja i Trpinjske ceste gdje je branio svaki kutak ovog dijela obrane Vukovara, a danasve ostaje zaslužnik i simbol uništavanja i zaustavljanja napada tenkovskih i oklopnih snaga neprijatelja.

ŽRTVE VUKOVARA

U dvorištu Franjevačkog samostana Župe sv. Filipa i Jakova u Vukovaru nalazi se objedinjeni popis od 2717 vukovarskih žrtava. Prema podacima Ministarstva branitelja RH iz 2013. tijekom Bitke za Vukovar u gradu i naseljima Bogdanovci, Sotin i Ovčara poginulo je 658 branitelja. Nakon okupacije zarobljen je i ubijen 331 hrvatski branitelj, a ranjeno ih je 1366.

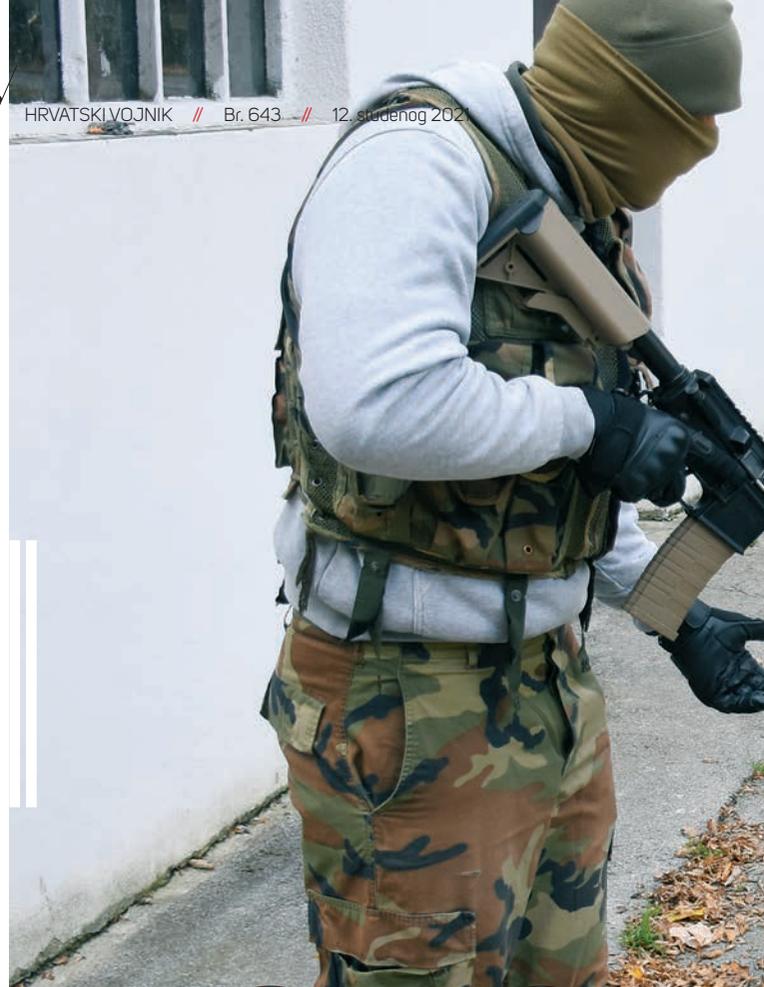

Izvori za fotografije:

Gradski muzej Vukovar (autori dijela fotografija: Ivan Leutar, Eric Micheletti, Stremički)

SMVO "JOSIP BRIŠKI"

Tečaj osnova pregovaranja proveden je u vojarni "Vitez Damir Martić" u Rakitju. Kroz praktičan angažman polaznici su upoznati s osnovnim načelima komunikacije i pregovaračkim vještinama potrebnim za obavljanje zadaća u operacijama potpore miru

KOMUNIKACIJOM

Kad nema razgovora, progovara oružje. Kad oružje utihne, ponovno je potrebna komunikacija. Krizne situacije poput oružanih sukoba iscrpljujuće su za sve strane koje sudjeluju u njima. Kroz razvoj ljudske civilizacije vidljivi su brojni primjeri gdje se upravo oružani sukobi u konačnici rješavaju mirnim putem, odnosno pregovorima. Tako su sklopljeni brojni sporazumi poput Pariške mirovne konferencije, Brestlitovskog mira, Versajskog ugovora i Daytonskog sporazuma. Pregovaranje je komunikacijski proces koji omogućava suprotstavljenim stranama pronalaženje uzajamno prihvatljivog rješenja u sukobima različitih interesa i vrijednosti. Suvremene operacije potpore miru međunarodnog su karaktera te suradnja s pripadnicima drugih oružanih snaga i lokalnog stanovništva zahtijeva spektar znanja i vještina. Osim temeljnih vojnih zadaća i taktika, tehnika i procedura, potrebne su osnovne pregovaračke i komunikacijske vještine. Ključ uspješnih komunikacijskih i pregovaračkih vještina jest dobra priprema i usvaja-

TEKST

Jelena Dedaković

FOTO

Martina Stanković

nje potrebnih znanja. Sudionici operacija potpore miru naći će se u interakciji s ljudima drugačijeg kulturnog podrijetla u kojima postoji mogućnost prijeteće ili povišenih tenzija. Kako bi se pripadnici bolje pripremili za upućivanje u operacije potpore miru, Središte za međunarodne vojne operacije 2009. godine razvilo je Tečaj osnova pregovaranja. Njegov je cilj kroz praktičan angažman upoznati polaznike s osnovnim načelima komunikacije i osnovnim pregovaračkim vještinama potrebnim za obavljanje zadaća u operacijama potpore miru.

KRIZNE SITUACIJE

Ovogodišnji tečaj osnova pregovaranja proveden je od 25. do 29. listopada u vojarni "Vitez Damir Martić" u Rakitju, a pohađalo ga je dvadeset pripadnika Oružanih snaga Republike Hrvatske. Tečaj je, osim pripadnicima OSRH, namijenjen i djelatnicima drugih ministarstava i državnih tijela Republike Hrvatske. Voditeljica tečaja bila je bojnica Renata Koković Novosel, a potporu instruktorima SMVO-a "Josip Briški" u provedbi tečaja dali su poručnica Dijana Sedinić, časnica za vojnu psihologiju 2. oklopno-mehanizirane bojne Pume Gardijske oklopno-mehanizirane brigade, Franjo Filipović, glavni policijski pregovarač i voditelj pregovaračkih timova Specijalne policije Ministarstva unutarnjih poslova te Ivan Pranjić, voditelj pregovaračkog tima u ATJ Lučko. Središte je u provedbi i ovogodišnjeg tečaja potvrdilo uspješnu dugogodišnju suradnju s Ministarstvom unutarnjih poslova. U cilju sveobuhvatnog pristupa osnovama pregovaranja, glavni policijski pregovarač Filipović dao je potporu kao

DO USPJEHA

Na završnoj vježbi polaznici tečaja našli su se u formalnoj pregovaračkoj situaciji, situaciji deeskaliranja potencijalne talačke situacije, neformalnoj pregovaračkoj situaciji s lokalnim stanovništvom, situaciji prijetnje samoubojstvom pripadnice kontingenta te situaciji posredovanja između dviju sukobljenih strana

predavač iz područja osnova pregovaranja u kriznim situacijama. "Sudjelovanje stručnih ljudi, koji se izravno bave kriznim komuniciranjem, odnosno pregovarača za krizne situacije, pridonosi kvaliteti provedbe tečaja i polaznicima daje realističnu sliku. Cilj je bio prikazati polaznicima situacije u kojima se mogu primijeniti znanja kriznog komuniciranja poput prijetnje samoubojstvom, talačkih situacija i zaborakiranih osoba," zaključuje Filipović.

Teorijska znanja usvojena na predavanjima polaznici su imali priliku primijeniti u praksi na završnoj vježbi. Tako su se našli u formalnoj pregovaračkoj situaciji, situaciji deeskaliranja potencijalne talačke situacije, neformalnoj pregovaračkoj situaciji s lokalnim stanovništvom, situaciji prijetnje samoubojstvom pripadnice kontingenta te situaciji posredovanja između dviju sukobljenih strana.

Kao vanjski predavač, poručnica Sedinić smatra da su realizirani svi ciljevi postavljene tijekom planiranja tečaja. "Tečaj je protekao u pozitivnom ozračju, o čemu najbolje govori i činjenica da su polaznici utvrdili postojeća i usvojili nova znanja o osnovama pregovaranja. Simulacija stvarnih situacija dodatno je približila područje pregovaranja, emocija i sukoba u pregovaranju svim polaznicima tečaja. Posebno mi je zadovoljstvo bilo surađivati s pripadnicima Središta za međunarodne vojne operacije "Josip Briški", zaključuje poručnica Sedinić te kaže kako se veseli novim zajedničkim aktivnostima s pripadnicima Središta.

NOVA ZNANJA I ISKUSTVA

Kvalitetu i afirmiranost tečaja potvrđuju i polaznici. Pukovnik Tonči Aračić, voditelj Odsjeka za održavanje i prometnu potporu u Odjelu G4 Zapovjedništva Zapovjedništva za potporu ističe logičan slijed teorijskog predavanja i završne vježbe. Iako ima iskustva u službenom komuniciranju, tečaj mu je pružio nova znanja i iskustva kriznog komuniciranja. "Iznimno mi je drago što sam imao priliku završiti Tečaj osnova pregovaranja. Stekao sam dragocjena znanja i smatram da kroz cjeloživotno učenje čovjek kontinuirano stječe nova znanja i iskustva. Posebnu dimenziju tečaju

dao je angažman pripadnika Središta, bez čijeg entuzijazma tečaj ne bio bio tako kvalitetno proveden," zaključuje pukovnik Aračić.

Desetnik Martin Lagator pripadnik je Hrvatske ratne mornarice, a obnaša dužnost tehničara za površinske senzore na raketnoj topovnjači 41 Vukovar. Tečaju je pristupio s očekivanjima stjecanja novih iskustava, a iznimno je zadovoljan realnim prikazom situacija. "Mislim da sam stekao puno novih znanja. U završnoj vježbi prošli smo četiri situacije, a najviše me se dojmila potencijalna talačka situacija gdje smo pregovorima morali izbjeći zarobljavanje. Tečaj je premašio moja očekivanja i zahvalan sam instruktorima na odlično provedenom tečaju," ističe desetnik Lagator.

VOJARNA "ADMIRAL FLOTE SVETO LETICA-BARBA"

Pripadnici Flote HRM-a i Samohodne haubičke bojne 155 mm (SHB 155 mm) Topničko-raketne pukovnije u splitskoj luci "Lora" uspješno su uvježbali postupke ukrcaja i prijevoza samohodne Panzer haubice 2000 (PzH 2000) desantnim brodom minopolagačem (DBM-82 Krka)

PZH 2000

Ukrcaj i iskrcaj vozila na brod složen je postupak, posebno kad je riječ o PzH 2000, čija je standardna masa 55 tona i dužina 12 metara

U splitskoj vojarni "Admiral flote Sveto Letica-Barba" 3. studenog provedeno je uvježbavanje Flote Hrvatske ratne mornarice i Topničko-raketne pukovnije Hrvatske kopnene vojske. Pripadnici Flote i Samohodne haubičke bojne 155 mm (SHB 155 mm) TRP-a u splitskoj luci "Lora" uspješno su uvježbali postupke ukrcaja i prijevoza samohodne Panzer haubice 2000 (PzH 2000) desantnim brodom minopolagačem (DBM-82 Krka). U Samohodnoj haubičkoj bojni ističu kako je ukrcaj i iskrcaj vozila složen postupak, posebno kad je riječ o PzH 2000, čija je standardna masa 55 tona i dužina 12 metara (za usporedbu borbeni masa tenka M-84 iznosi 42 tona i dužina 9,5 metara). Pri ukrcaju zapovjednici vozila izdaju upute vozačima jer je manevriranje vrlo osjetljivo, posebno kad je riječ o centimetrima viška prostora na ukrcajnoj rampi. Nakon ulaska PzH 2000 na brod posada broda određuje poziciju zbog stabilnosti plovila i privezuje teret.

PRVI PUT NA

DBM-82 KRKA

Vodeći svjetski sajam domovinske sigurnosti i zaštite održan je 22. put u glavnom gradu Francuske, i to od 19. do 22. listopada. Službeno je nazvan Milipol Paris 2021, kako bi ga se razlikovalo od dvaju događanja koja se organiziraju pod istim brendom: Milipol Qatar u Dohi i Milipol Asia-Pacific u Singapuru. Svečano ga je otvorio francuski ministar unutarnjih poslova Gérald Darmanin, čije je ministarstvo tradicionalni pokrovitelj sajma u partnerstvu s francuskom Nacionalnom policijom i Žandarmerijom, pariškom Gradskom policijom, francuskim Odjelom za civilnu sigurnost i upravljanje krizama, Ministarstvom gospodar-

stva, francuskom Carinom, Interpolom i drugima.

Uvodni govor Yanna Jounota, predsjednika i izvršnog direktora organizatorske tvrtke Civipol te predsjednika sajmovi Milipol, bio je prigodno posvećen aktualnim sigurnosnim temama koje muče većinu europskih zemalja. Jounot je najavio i seriju konferencija, stručnih studija i tematskih okruglih stolova koje će vrhunski međunarodni stručnjaci održavati tijekom sajma. Temeljna pozornost posvećena je razmjeni iskustava koja bi trebala proći sva ključna pitanja nacionalne i globalne sigurnosti. Organizatori nisu mogli izbjeći ni stannovitu ograničenost pristupa na sajam

zbog protupandemijskih mjera. Međutim, to se nije odrazilo na broj izlagača. Ove ih je godine bilo oko 1000, što je stotinjak manje nego na zadnjem pariškom Milipolu, održanom 2019., prije krize prouzročene pandemijom.

Visoka profesionalnost, posvećenost struci i predanost sigurnosnoj industriji ogledale su se u kvaliteti izlagača koji su svojim proizvodima pokrili sve segmente tržišta.

Kao i prijašnjih godina, među izlagačima su bili mnogi hrvatski proizvođači iz obrambeno-sigurnosnog sektora. Imali su zajednički štand postavljen u organizaciji Hrvatske gospodarske komore. Mnogi su predstavljeni preko

Ilustracija: Milipol Paris

VOJNA INDUSTRIJA

Organizatori vodećeg svjetskog sajma domovinske sigurnosti i zaštite nisu mogli izbjeći stanovitu ograničenost pristupa zbog protupandemijskih mjera, no to se nije odrazilo na broj izlagača. Iako je izložbeni kompleks Paris Nord Villepinte bio bogat različitim proizvodima i predstavljajima, naš suradnik stavio je naglasak na streljačko naoružanje

Iz Pariza Dubravko Gvozdanović

MILIPOL PARIS 2021

ZAPAŽEN NASTUP HRVATSKIH TVRTKI

državne Agencije Alan te Hrvatskog klastera konkurentnosti obrambene industrije (HKKOI). Među njima bili su HS Produkt, Šestan-Busch, Galiko, Orqa, DOK-ING, RIZ PE, Audio-Video Trend, Utilis, Construo-mat, Čateks, Spar-Tac... Hrvati su se koncentrirali na inovacije, od kojih su neke sufinancirane iz Europskih strukturnih i investicijskih fondova, te na nove pristupe u izradi i dizajnu osobne opreme policije i vojske. Tako je tvrtka Galiko izložila nove proizvode u segmentu osobne borbene opreme, nosača, džepova, opasača i prsluka. Čateks je predstavio proizvodni program u segmentu tkanina za odore, od kojih

Pogled na prostor hrvatskih izlagača. Mnogi su predstavljeni preko državne Agencije Alan te Hrvatskog klastera konkurentnosti obrambene industrije

se posebno ističe Cordura NyCo Extreme. Tvrtka Spar-Tac predstavila je novi dizajn suvremene borbene odore. Kibernetički segment obuhvatila je tvrtka Utilis, predstavivši sustav Cyber conflict simulator, koji je također dobio potporu iz europskih fondova. DOK-ING je potencijalnim poslovnim partnerima približio mogućnosti i funkcije svojih autonomnih strojeva za razminiranje, a tvrtka Orqa predstavila je tehnička rješenja koja se odnose na videosustave za upravljanje besposadnim letjelicama.

HKKOI je kao organizacija bio aktivan na Milipolu, naglasivši važnost međunarodne suradnje kroz sklopljene sporazume. Očekuje se da uskoro sklopi sporazum o suradnji s francuskim klasterom EDEN (European Defense Economic Network), kao i da proširi međunarodnu suradnju na programima koji će biti financirani iz Europskog obrambenog fonda. Zanimljivo je napomenuti da je nastup Klastera sufinanciran i sredstvima potpore hrvatskog Ministarstva gospodarstva i održivog razvoja. Može se stoga reći da je Klaster i u tom pogledu položio test.

REAKCIJA NA KRIZU

Ipak, od svih hrvatskih proizvođača najveću pozornost poslovično privlače najuspješniji: Šestan-Busch i HS Produkt, što ne čudi jer su odavno izrasli u svjetski prepoznatljive

VOJNA INDUSTRIJA

brendove. Bitna je informacija da je Šestan-Busch posredstvom svojeg zastupnika za francusko tržište, tvrtke Sunrock, potpisao ugovor za opremanje francuske policije i Žandarmerije novom balističkom kacigom model BK-R2021, namijenjenom akcijama održavanja i uspostavljanja javnog reda i mira. Njezina je masa svega dva i pol kilograma, a opremljena je štitnikom za vrat i zaštitnim viziorom koji se može vrlo jednostavno i brzo ukloniti. Za spuštanje i podizanje vizira ne moraju se koristiti dvije ruke, što je vrlo praktična značajka kod takvih kaciga, upravo u situacijama kad se uspostavlja javni red i mir. U Parizu je predstavljena i najnovija serija kaciga namijenjenih civilnim institucijama i korisnicima, ponajprije onima vezanim uz sustave civilne zaštite. Pandemijaska kriza, a posebice potresi koji su pogodili Zagreb i Banovinu, upozorili su na potrebu za učinkovitom zaštit-

Novi dizajn borbenih hlača hrvatskog proizvođača Spar-Tac i naprtnjača tvrtke Galko

nom opremom kojom bi se opremala civilna zaštita. Kako bi popunili tu prazninu, u Šestan-Buschu pokrenuli su cijelu liniju novih kaciga nudeći nekoliko različitih modela koji bi trebali u potpunosti zadovoljiti zahtjeve i izazove pred kojima se nalaze takve službe.

Što se tiče HS Produkta, on na Milipolu nije predstavio nove proizvode jer je kao godina u kojoj će biti predstavljeni novi modeli oružja određena iduća, 2022. No, karlovačka tvrtka ipak je na svojem izložbenom prostoru istaknula neke od inovacija primijenjenih na postojeće modele. Ova je godina i dalje u znaku isticanja modela pištolja H11, u SAD-u poznatijeg pod imenom Hellcat. Taj nedvojbena HS-ov bestseller i dalje ne prestaje impresionirati krajnje korisnike, ali i konkurenciju. Kad već spominjemo potonju, kolege iz tvrtke Česká zbrojovka u razgovoru su vrlo otvoreno priznali autoru ovog teksta kako ih dostignuća HS Produkta impresioniraju. Jednostavno su zadivljeni modelima pištolja, posebno samoobrambenim segmentom i modelom H11. Dostignuća u pogledu kapaciteta i izrade samih spremnika za taj mikrokompaktni pištolj još su uvijek izazov koji ne mogu dostići. Ako se taj detalj nekomu čini bezazlen, valja istaknuti da je HS Produkt jedna od rijetkih, ako ne i jedina tvornica koja potpuno sama izrađuje spremnike za sve svoje pištolje i puške. Većina ih proizvođača ne izrađuje ili to čini tek djelomice. Radije angažiraju specijalizirane tvornice koje pod njihovim brendovima ili odabranim imenima rade spremnike po narudžbi. HS Produkt i dalje se može ponositi činjenicom da su svi dijelovi njegova oružja stopostotno i originalno hrvatski proizvodi.

IZLAZAK IZ KATEGORIJE

Igrajući na kartu velike popularnosti pištolja H11, HS Produkt posebno je istaknuo njegov *upgrade* model s dodatnom opremom. Predstavljeni model bio je u RDR (Red Dot Ready) inačici unaprijed pripremljenoj za prihvrat optoelektroničkih

ciljnika s crvenom točkom, u izvedbi s duljom cijevi s ugrađenim kompenzatorom. Iako već predstavljena na američkom tržištu, takva je inačica novina u Europi, posebice kad se uzme u obzir samoindeksirajući kompenzator koji je također svojevrsna inovacija. Doduše, kompenzatori čija je namjena smanjenje trzaja pištolja i njegova stabilizacija nisu nikakva novina na sportskom, no jesu na samoobrambenom oružju. Međutim, tu je potrebno izuzeti "C" modele pištolja s integralnim kompenzatorima u vidu rupa na cijevi, no oni nikad nisu u punom smislu zaživjeli na tržištu. Svatko tko se bavio ugradnjom kompenzatora na oružje zna koliko je potrebno znanja, iskustva i u konačnici vremena da bi se to pravilno učinilo. Takvi zahvati zahtijevaju veliku strojnu preciznost obrade cijevi (narezi), kao i samog kompenzatora, koji je u konačnici trebalo i dodatno učvrstiti posebnim ljepljivom

Top model kacige Sestan-Busch u kombinaciji s taktičkom zaštitnom maskom, još jednim proizvodom tvrtke iz Preloga

cijevi kako ne bi dolazilo do pomicanja. Uzevši u obzir kompletnu problematiku, HS Produkt isporučio je krajnjem korisniku model pištolja s cijevi i kompenzatorom koji sam korisnik može skinuti i ponovno postaviti te učvrstiti za cijev bez ikakve potrebe za stručnom pomoći kvalificirane osobe. Kako su tim zahvatom ukupne dimenzije pištolja uvećane za duljinu cijevi i kompenzatora, a za sve one kojima je rukohvat s osnovnim spremnikom od 11 metaka premalen, HS je predvidio i spremnike od 15 metaka. U takvoj je inačici H11 izišao iz okvira mikrokompakt kategorije, svrstavši se u kategoriju većih standardnih tzv. službenih pištolja.

Uz H11, na posebnom je mjestu HS istaknuo i model namijenjen specijalnim postrojbama vojske i policije. To je SF19, također u RDR inačici, s duljom cijevi pripremljenom za prihvat kompenzatora ili prigušivača. Zbog toga je pištolj opremljen višim ciljnicima (obično se prigušivači protežu iznad siluete pištolja). Od ostalih značajki pištolja SF19 valja istaknuti velik kapacitet spremnika do čak 22 metka, potpunu ambidekstralnost, tj. prilagodbenost i ljevacima i dešnjacima, novi Meta ravni okidač, prošireni uvodnik spremnika te boju pištolja AFDE (All Flat Dark Earth).

Od ostalih proizvoda iz ponude HS Produkta veliku su pozornost opet privukli puška VHS-2 te pištolji HS-9 G2 (druga generacija poznatog HS-9) i

Dva sofisticirana proizvoda iz Hrvatske: termovizijska kamera tvrtke Audio-Video Trend (sasvim lijevo) i simulacijske naočale za upravljanje bespilotnim letjelicama tvrtke Orqa (lijevo)

VOJNA INDUSTRIJA

SF19. To se posebno odnosi na izaslanstva i druge posjetitelje Milipola iz afričkih zemalja, očito na krilima pozitivnih iskustava iz Toga i Kameruna, zemalja koje su svoje obrambeno-sigurnosne institucije opremile upravo tim oružjem. U Parizu je prvi put javno predstavljeno i strateško partnerstvo HS Produkta i švicarskog proizvođača streljiva RUAG, koji je na svojem štandu izložio i HS-ovu paletu proizvoda.

ZANIMLJIVOSTI IZ ČEŠKE

Što se tiče drugih proizvođača streljačkog naoružanja, valja istaknuti spomenutu tvrtku Česká zbrojovka, doduše, ne u smislu novih proizvoda i promocija, nego u svjetlu 85. obljetnice utemeljenja. Legendarni češki proizvođač u povodu proslave odlučio je izdati limitiranu seriju od 2000 primjeraka glasovitog lovačkog karabina CZ 557 te 2000 primjeraka pištolja CZ75 SP-01 Shadow. Odluka da jubilarni primjerak bude baš pištolj SP-01 neupućenima vjerojatno nije jasna jer mnogi misle da je tu čast zaslužio model 75. No, upravo je SP-01 pištolj kojim je Česká zbrojovka počela svoju renesansu na tržištu sportskih pištolja, koja se poslovično odrazila i na civilni, odnosno samoobrambeni te vojno-policijski program. Naime, SP-01 postao je nedugo nakon predstavljanja 2001. godine dominantan u areni praktičnog streljaštva, preciznije na natjecanjima prema pravilima međunarodne federacije IPSC (International Practical Shooting Con-

Proizvodi HS Produkta predstavljeni u sklopu izložbenog prostora švicarskog proizvođača streljiva RUAG

federation), i to u tzv. Production diviziji. Dominacija i popularnost tog modela dovele su do nekoliko usavršavanja koja su kulminirala novim pištoljem jednostavno nazvanim Shadow 2. Danas je on logičan izbor svakog strijelca Production divizije. O tome koliko je taj češki model sportskog pištolja dominantan u svijetu IPSC-a najbolje govori činjenica da mnogi Production diviziju danas nazivaju Shadow divizijom. Kad sve to uzmemo u obzir, postaje sasvim jasno zašto je menadžment tvrtke Česká zbrojovka odabrao SP-01 kao model kojim će obilježiti obljetnicu. Izvan konteksta obljetnice, Zbrojovka je predstavila već viđene modele jurišne puške Bren 2 i to u poluautomatskoj izvedbi za civilno tržište. Od zanimljivosti iz Češke vrijedi navesti najavu četvrtre generacije kratke strojnice Scorpion EVO, a predstavljanje bi trebalo biti organizirano iduće godine.

Govorimo li o onim pravim novitetima, među proizvođačima streljačkog naoružanja ove je godine novo oružje predstavio jedino belgijski FN Herstal. Riječ je o novoj liniji lakih strojnica pod nazivom Evolys. Doduše, prva promocija održana je sredinom rujna na londonskom sajmu DSEI (Defence and Security Equipment International), no predstavljanje na Milipolu slobodno se može smatrati EU-ovom premijerom. Radi se o lakoj strojnici namijenjenoj urbanom ratovanju, za koje je i optimizirana. Osnovna je ideja iza te vrste oružja, koju slobodno možemo nazvati hibridom jurišne puške i lake strojnice, povećanje vatrene moći pojedinca (vojnika) uz znatno smanjenje ukupne mase oružja. FN Herstal svjetski je poznat po izvanrednim strojnicama od kojih se ističu

Pištolji HS Produkta H11 i SF19 u RDR inačici i opremljeni duljom cijevi

teška MAG i laka Minimi. Ne treba zato sumnjati da je i Evolys rezultat dobro promišljenih odluka.

PRAVI NOVITET

Primjenom suvremenih materijala – od lakih metalnih slitina do zadnje generacije industrijskog polimera i uz primjenu 3D printanja – inženjeri FN-a uspjeli su ukupnu masu oružja smanjiti za prosječno dva kilograma, približivši je masi jurišne puške. Istodobno su zadržali vatrenu moć lake strojnice. Načinom rukovanja Evolys je potpuno optimiziran ergonomiji jurišne puške, no za razliku od nje ne puni se klasičnim spremnicima, već se hranjenje streljivom vrši isključivo re-

Evolys – najnovija strojnica FN Herstala kalibra 7,62 x 51 NATO

MILIPOL 2021 – ZASTUPLJENI TRŽIŠNI SEGMENTI

- antiterorizam – specijalne snage
- informacijski i komunikacijski sustavi
- integracije sustava
- zaštita podataka
- analize i upravljanje rizicima
- ekonomska i industrijska inteligencija
- zaštita industrijskih i osjetljivih mjesta
- civilna obrana
- usluge forenzičke znanosti
- provedba zakona
- borba protiv organiziranog kriminala
- sigurnost javnih mjesta
- urbana sigurnost, sigurnost prometa i sigurnost na cestama
- sigurnost luka i zračnih luka
- kontrola granica
- sigurnost financijskih sustava
- zatvorski sektor
- sektor nafte i plina
- borba protiv kibernetičkih prijetnji i kibernetičkog kriminala
- privatna sigurnost.

nicima. Upravo je u tom dijelu i napravljena najveća razlika u odnosu na strojnicu Minimi jer je kut hranjenja postavljen bočno pod 45 stupnjeva, a klizači su redizajnirani tako da vojnik kod punjenja više ne mora paziti kako postavlja prvi metak. Tim je rješenjem znatno povećana pouzdanost punjenja pod borbenim stresom i uvelike je poboljšana cijeli sustav hranjenja pa se strojnica lako puni samo jednom rukom, lijevom ili desnom. Jednostavno opisano: korisniku ne trebaju dvije ruke za punjenje, što znači da jednom rukom uvijek može oružje držati za rukohvat, a drugom puniti kao kod jurišne puške. Ugrađeni hidraulični amortizer i kratki hod klipa omogućavaju vrhunsku stabilnost oružja pa tako korisnik bez problema može ispaliti i do 100 metaka zaredom, a da ne gubi ravnotežu i da oružje ne izlazi ozbiljnije iz linije gađanja. Dakako, povećanjem kalibra povećava se i trzaj oružja. Strojnica se trenutno izrađuje u dva kalibra, i to 5,56 x 45 i 7,62 x 51 NATO te puca iz otvorenog zatvarača. Budući da je posebno dizajnirana za kompenziranje povratnih tlakova, optimizirana je za konstantni rad s prigušivačem pucnja. S gornje je strane opremljena Picatinny šinom pune duljine kako bi se mogli ugraditi različiti optoelektronički ciljanci. Izostanak šine jedna je od mana manje-više svih strojnica. Na prošlom Milipolu, održanom 2019. godine, tvrtka švicarskih korijena Sig Sauer dominirala je predstavljanjem oružja – kandidata za Next Generation Squad Weapons (NGSW), tj. program kojim Američka kopnena vojska bira novu jurišnu pušku i puškostrojnicu. Ove godine Sig nije nastupio samostalno, već u sklopu svojeg zastupnika za francusko tržište i pritom ne nudeći ništa novo. Njemački Heckler & Koch ponajviše se koncentrirao na CQB (Close-Quarters

VOJNA INDUSTRIJA

Battle) inačice svojih jurišnih pušaka svih modela uključujući G36, HK416 i HK433. Ostali proizvođači uglavnom nastoje iskoristiti popularnost američke puške M4 i aktualnost kalibra .300 BLK nudeći svoje inačice i nadogradnje te platforme. Primjer je izraelska puška ARAD tvrtke Israel Weapons Industry (IWI). Bez obzira na to što ove godine od oružja osim Evolysa nije bilo nekih pravih konstrukcijskih noviteta, nekako smo stekli dojam, upravo i kroz prizmu pojave Evolysa, da se fokus sve više stavlja na strojnice. Naime, Sig je zadnjih godina uložio dosta resursa u nove strojnice, Izraelci osuvremenjuju i nadograđuju svoj Negev, Nijemci preko tvrtke Heckler & Koch nastoje istaknuti svoje strojnice MG4 i MG5, a čak i Česká zbrojovka pokušava "bildanjem" Brenna 2 ući u područje prateći trend potražnje za lakim stolicama.

DRONOV I DARK WEB

Velika je pozornost na sajmu posvećena kibernetičkoj sigurnosti kao i problematizaciji incidenata s dronovima, koji su u porastu. Iako je većina tih "upada" posljedica slučajnosti, tj. nemara različitih hobista i amatera koji su usmjerili svoje "igračke" dronom u zone zabranjenih letova, oni su ipak mogli izazvati opasne sudare sa zrakoplovima ili su ilegalno snimali slike te videozapise štićenih zgrada ili osoba. Dužnosnici sustava domovinske sigurnosti svjesni su da je samo pitanje vremena kad će kriminalne ili terorističke organizacije dronom napasti sportske događaje ili druge manifestacije s masovnim okupljanjem ljudi. Još 2018. godine zabilježen je neuspjeh pokušaj atentata na venezuelskog predsjednika Nicolása Madura, koji je napadnut s nekoliko dronova naoružanih eksplozivom iako neki izvori navode da je atentat bio insceniran. Također, uporaba rojeva dronova koji nose naoružani teret ili kemijska sredstva za izvođenje istodobnih napada više nije scenarij iz futurističkog filma, već je aktualna i neposredna prijetnja. Takvi napadi na sustave protuzračne obrane već su se zbili u sukobu u Libiji. *Dark web* poželjan je prostor za kriminalno tržište, koje mnoge terorističke skupi-

Nikad dosadne – uvijek atraktivne: strojnice tvrtke Dillon Aero u kalibrima 7,62 x 51 NATO i .50 BMG

ne mogu iskorištavati i koristiti svoj utjecaj na pogrešno usmjeravanje razvoja dronova, integrirajući ih s tehnologijama umjetne inteligencije, šifriranim komunikacijama, a sve kako bi konstruirale smrtonosne naoružane dronove. Ukratko, svjetski obrambeno-sigurnosni industrijski sektor svjestan je opasnosti pa su i mnogi izlagači na Milipolu pokazali svoja rješenja za taj problem. Tehnološki napredni sustavi imaju osnovnu ulogu u održavanju neba sigurnim, od onih koji kinetički djeluju po dronovima pa do onih koji određuju smjer, lokaciju operatera i preuzimaju nadzor nad letjelicama. Među njima su fiksni i mobilni radiofrekvencijski detektori velikog dometa, sustavi za ometanje besposadnih

letjelica uključujući i antidron puške pa sve do nekinetičkih naprednih sustava za neutralizaciju koji osiguravaju sveobuhvatnu zaštitu javnih površina i događaja.

KRIMINAL ZA RAČUNALOM

Što se tiče kibernetičkog prostora, on je već odavno "zagađen" različitim aktivnostima, od bezazlenih i zajedljivih komentara dežurnih "trolova" do vrlo ozbiljnih terorističkih aktivnosti. Pandemija koronavirusa usmjerila je većinu djelatnosti prema *online* djelovanju, što je otvorilo vrata većoj dostupnosti osjetljivih i strogo povjerljivih informacija trećoj, često zlonamjernoj, strani. Upravo su se zbog toga na sajmu mogle vidjeti i tehnologije čiji je cilj zaštita sadržaja komunikacija. Pod sloganom Never Trust A Black Box, tvrtka Feedback Italia nudi zanimljiv enkripcijski softver te posebno izrađena prijenosna računala i telefone s ciljem osiguranja povjerljivosti sastanaka koji se odvijaju preko Zoom ili Skype aplikacija. Forenzička strana kibernetičkog kriminala, odnosno osiguranje dokaza protiv kriminalnih aktivnosti, također je bila zastupljena na sajmu. Jedan od zanimljivijih alata predstavila je američka tvrtka Greyshift, koja razvija forenzičke alate GreyKey za mobilne uređaje koji rade na operativnim sustavima iOS i Android. Isključivo

Skybeam – puška kao dio Skylockova antidron sustava

FN Smart Protector

NOVI KONCEPT NEUBOJNOG ORUŽJA

Osim Evolysa, FN je predstavio i potpuno novi koncept neubojnog oružja kao vjerodostojnu alternativu Non Lethal sustavima, primjerice bacačima gumenih kugli i pištoljima s elektrošokerskim djelovanjima s male i vrlo male udaljenosti. FN Smart Protector, kako je nazvan taj "pištolj", odnosno lanser, opremljen je spremnikom s pet cijevi iz kojih ispaljuje patrone kalibra 12,55 mm FN SP s projektilom od elastomera. Taj elastomer, posebno dizajniran za takvu razinu primjene sile, napravljen je da drastično smanji rizik od tjelesnih ozljeda, a s druge strane ne postoji minimalna sigurna udaljenost za uporabu. Prema riječima tehničkog stručnjaka FN-a Frédéric Kaya, koji je inače gostovao na štandu HS Produkta tijekom nedavnog sajma ASDA u Splitu, razina onesposobljenosti pojedinca zbog djelovanja navedenog streljiva jednaka je onoj koja se općenito zadaje udarcem palicom (30 džula). Prednosti za policiju i sigurnosne snage vrlo su jasne: takav sustav daje mogućnost iznimno preciznog pogađanja na udaljenosti do deset metara. Rukovanje lanserom, koji je kompaktan i sličan pištolju, zahtijeva vježbe i postupke koje su policija i zaštitarsko osoblje usvojili i njima ovladali. Nije stoga potrebna posebna obuka na kakvu policija ili zaštitari nisu već naišli u svojim standardnim sustavima izobrazbe. Ono što je zanimljivo jest da se ne radi samo o lanseru. Naime, FN Smart Protector opremljen je i posebnim inovativnim sustavom koji snima i analizira slike u stvarnom vremenu kako bi otkrio oblik ljudskog tijela i kategorizirao određene dijelove tijela kao područja koja su dopuštena ili zabranjena za gađanje. Ako se prepozna područje koje ne smije biti zahvaćeno pogotkom, kao što je glava, sustav upozorava korisnika ili blokira pucanje.

namijenjen vladinim, odnosno državnim policijskim i istražnim institucijama, GreyKey je alat za izvlačenje digitalnih podataka iz tzv. mrtvih telefona.

I za kraj, a kao rezultat sve češćih terorističkih napada na meke mete (*soft targets*) u urbanim sredinama na prostoru gradskih trgova ili parkova, gradske vlasti nastoje postavljanjem velikih betonskih blokova na pločnike prevenirati nalet vozila i zaštititi pješake od njega. Takvi betonski blokovi ne samo da su ružni već izazivaju i tjeskobu kod građana, a ujedno ih je i jako teško postaviti na predviđena mjesta. ASAP, mala francuska tvrtka specijalizirana za opremanje specijalnih postrojbi, osmislila je ugodnije i praktičnije rješenje. Njezin proizvod nazvan Anti-Terro urbana je barijera u obliku kontejnera za biljke izrađenog od čvrstog materijala otpornog na pogotke do kalibra 7,62 x 39 i udarce vozila. S gornje strane kontejner je otvoren i služi za sadnju biljaka, dok je unutrašnjost šuplja kako bi se ispunila vodom ili pijeskom. Tvrtka nudi tri različita modela u rasponu mase od 60 do 218 kilograma kad su prazni.

MINOBACAČI I HAUBICE IZ IZRAELA

Praktički svi cijevni topnički sustavi izraelske proizvodnje danas dolaze iz tvrtke Elbit Systems, točnije iz njezina odjela koji je prije bio samostalna tvrtka. Soltam Systems osnovan je 1950. s ciljem osiguranja topničkih sustava i streljiva za Izraelske obrambene snage. Zanimljivo je da je jedan

od osnivača bila i tvrtka u vlasništvu bivše finske Tampelle, koja se bavila istom djelatnošću. To je podrazumijevalo i određeni početni transfer znanja i tehnologije u Izrael. Tako je njihov minobacač M65 licencijska inačica finskog 120 Krh/40. Soltam se brzo profilirao u poznatog proizvođača topničkih susta-

va, posebice minobacača, koji su našli kupce u mnogim zemljama uključujući i SAD. Soltam je od 2010. u stopostotnom vlasništvu Elbit Systemsa.

POZNATI MINOBACAČI

Soltamov je vjerojatno najpoznatiji proizvod minobacač K6 kalibra 120 mm,

Obrambena industrija bliskoistočne zemlje u mnogim područjima vojne tehnologije drži visoku poziciju, pa tako i u slučaju "klasičnog" velikokalibarskog cijevnog oružja

TEKST Vedran Slaver

automatizirano upravljanje s pomoću servomotora i podsustav za ublažavanje trzaja. Osim M121, Cardom može primiti i druge tipove minobacača, uključujući i one s užlijebljenom cijevi kao što je francuski MO-120 RT, a postoji i opcija u kalibru 81 mm. Kako je sustav samohodan i visokoautomatiziran, ne zahtijeva brojnu posadu pa obično govorimo o četiri člana: vozač, zapovjednik i dva poslužitelja. Može djelovati u svim smjerovima po azimutu.

Posebno je interesantna stacionarna inačica pod nazivom Advanced Mortar Protection System, odnosno XM908, razvijena za potrebe specijalnih snaga SAD-a i opremanje prednjih operativnih baza u Siriji i Afganistanu. Radi se o standardnom Cardomu postavljenom na sklopivi lafet s tri peterokutne stabilizirajuće stope. Prema službenim podacima Ministarstva obrane SAD-a, taj sustav koristi oružja kalibra 81 i 120 mm, uvezan je sa sustavom za upravljanje paljbom te ima brzinu zakretanja po azimutu od 180 stupnjeva u manje od 12 sekundi. Pruža usto CEP (Circular Error Probability – polumjer kruga oko cilja unutar kojeg pada 50 posto ispaljenih projektila), preciznost od oko 0,5 posto dometa paljbe, što bi značilo da, recimo, priometu od sedam kilometara CEP iznosi oko 35 metara. Samohodnu inačicu kalibra 81 mm kupila je 2011. godine Španjolska, no uz uvjet domaće proizvodnje, što je na kraju dovelo do poboljšanog sustava EIMOS na lakom terenskom 4x4

poznat i kao M120 po oznaci koju mu je dala Američka kopnena vojska. Radi se o klasičnom glatkocijevnom vučnom minobacaču ukupne mase 145 kg, dometa 7,25 km te brzine paljbe od 16 mina u minuti kratkotrajno ili četiri mine u minuti kroz dulji period. Američka samohodna inačica tog minobacača označena je kao M121, a nalazi se u samohodnim sustavima M1064 na transporteru M113, odnosno M1129 na oklopnom vozilu na kotačima Stryker. Dok je M1064 zapravo tek jednostavna prilagodba standardnog minobacača za uporabu iz vozila M113, inačica na Strykeru složeniji je sustav. Nazvana je Cardom, a ima

Prema taktičko-tehničkim podacima i računalno generiranoj ilustraciji objavljenoj ovog ljeta, nova Elbit Systemsova samohodna haubica nazvana Sigma ima potpuno novu besposadnu kupolu s oružjem kalibra 155 mm i cijevi duljine 52 kalibra

KOPNENA VOJSKA

Foto: US Army / Sgt. James Avery

vozilu URO VAMTAC. Minobacač je u katalogu španjolske tvrtke Expal.

DANSKA "DESETKA"

Najnovija je inačica Cardom 10. Za nju se odlučila Danska kako bi opremila dio svojih novih kotačnih 8x8 oklopnjaka Piranha 5. Vlada skandinavske zemlje ugovorila je 2017. godine s austrijskom tvrtkom ESL Advanced Information Technology isporuku 15 minobacačkih sustava A3MS (Advanced Automated Autonomous Mortar System) uz mogućnost dodatnih šest te potporom tijekom 30 godina. Ugovor je vrijedan 15,3 milijuna dolara. Osnovu sustava A3MS čini upravo Cardom 10, a posao podrazumijeva i isporuku sustava za upravljanje paljbom te za upravljanje bojištem, modula za koordinaciju paljbe, spremnika za streljivo te inicijalnih kompleta dije-

Američki vojnik na poligonu Rukla u Litvi u travnju 2015. puni minobacač instaliran na oklopnom vozilu na kotačima Stryker. Samohodni sustav nosi oznaku M1129

lova, kao i potrebnu tehničku pomoć za integraciju sustava u vozila koju provodi proizvođač Piranha, tj. General Dynamics. U opisu sustava ističe se mogućnost djelovanja u punom krugu od 360 stupnjeva te elevacija od 45 do 84 stupnja. Bitna je razlika u odnosu na prijašnje inačice Cardoma povećan domet na do deset kilometara (otud i ime Cardom 10). To je postignuto ugradnjom dulje cijevi oružja, no istina je i da se podrazumijeva korištenje streljiva produljenog dometa. Novina je i mogućnost paljbe u MRSI (Multiple Rounds Simultaneous Impact) režimu, gdje se granate uzastopno ispaljuju pod različitim elevacijama kako bi istodobno došle na zajednički cilj. Danski A3MS uključuje i domaći radar za mjerenje brzine mine po izlasku iz cijevi, što je dio opreme koji se tradicionalno koristio kod težih topničkih sustava. Radi se o modelu MVR5-700SC tvrtke Weibel. Radar je spregnut sa sustavom za upravljanje paljbom koji pogoni NATO S4 softver i koji prikuplja podatke i od vanjskih meteoroloških mjernih sustava te time osigurava vrlo precizno djelovanje prvim hicem.

Prosljeđivanje zahtjeva i zapovijedi za vatru provodi se preko sustava za upravljanje bojištem što daje veliku mogućnost odgovora postrojbi vatrene potpore. Minobacački sustav

A3MS ima poluautomatsko punjenje cijevi što smanjuje brzinu paljbe na "samo" deset mina u minuti u odnosu na ručnih 15-16 mina u minuti. Međutim, automatizacija omogućuje dulji rad pri velikim brzinama paljbe te smanjuje opterećenost posade. U slučaju otkaza automatiziranog električno pokretanog sustava za zauzimanje azimuta i elevacije ili punjenja primjenjuje se ručni način rada. Isporuka svih sustava danskoj vojsci trebala je prema ugovoru završiti početkom ove godine, a predviđeno je da će biti organizirani u vodove s po četiri oružja u sastavu mehaniziranih pješačkih bojni.

KOPLJE I PRAČKA

Spear (koplje), tj. noviji model Spear MK2, izvedenice su Cardoma s "mekim trzajem" namijenjene ugradnji na lakša oklopljena i neoklopljena kotačna vozila. Tako, primjerice, Elbit reklamira Spear ugrađen na terensko oklopno vozilo Plasan Sandcat, a Tajland je svoje ugradio na laki 4x4 kamion Tata indijske proizvodnje.

Dakle, radi se o minobacaču koji je uvelike nalik na Cardom, s tim da ima jači protutržajni sustav te koristi samo glatke cijevi. Prema navodima Elbita, protutržajni sustav smanjuje silinu trzaja s više od 30 na otprilike 12 do 15 tona. Vozilo opremljeno tim sustavom ne treba imati hidraulične noge za izravnavanje i stabilizaciju prilikom paljbe. Inačica MK2 ima dulju cijev te je po dometu usporediva s Cardomom 10 i također se može opremiti automatskim punjačem. Bez njega masa sustava iznosi samo 200 kg. Brzina paljbe je najviše 15 mina u minuti (vjerojatno bez automatskog punjača). Sustav zbog visoke automatizacije zahtijeva posadu od samo dva do tri vojnika te omogućava ispaljivanje prvog hica unutar 60 sekundi od zaustavljanja vozila. Toliko je vremena potrebno i za izlazak s paljbenog položaja. Oružjem upravlja napredno taktičko računalo koje se preko taktičkog multimedijskog rutera i aplikacijskog servera SmartMR povezuje sa samim oružjem, inercijskim navigacijskim sustavom, senzorima kao što su uređaj za mjerenje nagiba ili za određivanje sjevera

Foto: US Army / Sgt. Leo Jenkins

M1064 stariji je izraelsko-američki samohodni minobacački sustav, tj. minobacač M121 na transporteru M113

Danska se odlučila za minobacač Cardom 10 kako bi opremila dio svojih novih kotačnih 8x8 oklopnjaka Piranha 5

te različitim zapovjednim sustavima više razine. Snage Azerbajdžana u nedavnom su ratu u Nagorno-Karabahu koristile Spear na lakim oklopnim vozilima SandCat.

Elbit za ugradnju na još lakša vozila kao što su terenci 4x4 tipa Land Rover, Toyota i slično nudi dosta jednostavno, ali pametno i vjerojatno jeftino rješenje u obliku standardnog vučenog minobacača 120 mm s lafetom koji se s pomoću robotizirane ruke postavlja u paljbeni položaj sa stražnjeg dijela vozila te se njom i upravlja po azimutu i elevaciji. Uz takav način rada nema potrebe za protutržajnim sustavom, a praktički je jedina efektivna razlika u odnosu na opisane sustave ograničenje djelovanja po azimutu od 220 stupnjeva, tj. 110 stupnjeva u svaku stranu. Upravljačko-navigacijsko-komunikacijski sustav na razini je Spearova. Naziv tog sustava primjeren je: Sling (pračka).

VOĐENO STRELJIVO

Elbit proizvodi i cijeli spektar minobacačkih mina u standardnim kalibrima 60, 81 i 120 mm, a nedavno oprema Izraelske obrambene snage i vođenim minobacačkim minama 120 mm. Radi se o sustavu Iron Sting, prvi put predstavljenom javnosti u ožujku ove godine nakon provedenih ispitivanja i neposredno prije početka proizvodnje za domaću vojsku. Iron Sting ima kombinirano GPS/IMS i poluautomatsko lasersko vođenje kompatibilno s NATO-ovim STANAG 3733 standardnim označivačima, ali

Foto: Forsvaret

KOPNENA VOJSKA

Foto: Elbit Systems

i lakim i povoljnim, kodiranim CW laserskim diodama pogodnim za opremanje malih besposadnih letjelica. Preciznost mine (CEP) iznosi manje od deset metara pri GPS vođenju i manje od metra pri laserskom vođenju. Elbit u promotivnim materijalima navodi doomet od jedan do 12 kilometara ovisno o minobacaču. Vrijeme unosa zadatke (koordinate cilja / laserskog koda i postavke upaljača), odnosno pripreme mine iznosi do 15 sekundi, a proizvođač ističe i da nije potrebno uzimati u obzir meteorološke podatke. Kut udara u cilj iznosi od 50 do 75 stupnjeva. Duljina mine iznosi 950 mm, a ima fragmentacijsko-probojnu bojnu glavu mase 10,8 kg koja probija "dvostruko ojačan beton". Upaljač ima tri moguće postavke rada: trenutačna aktivacija, aktivacija s odgodom te blizinska aktivacija. Iron Sting razvijen je u skladu s posebnim zahtjevima Izraelskih obrambenih snaga, koje su očito tražile veću preciznost i probojnost nego kod vođenih mina koje je Elbit još prije nudio na tržištu. Naime, postoje još tri opcije. To su GPS/INS vođene mine Stylet dometa do 8,5 km te mine Rapier povećanog dometa do čak 16 km. Tu je i komplet za nadogradnju običnih mina

Spear MK2 izvedenice su Cardoma s "mekim trzajem" namijenjene ugradnji na lakša oklopljena i neoklopljena kotačna vozila. Elbit reklamira Spear ugrađen na terenski oklopni automobil Plasan Sandcat

Minobacački sustav Eimos na lakom terenskom 4x4 vozilu URO VAMTAC u katalogu je španjolske tvrtke Expal. Najnovija je inačica Dual-Eimos prikazana na sajmu vojne opreme FEINDEF'21 održanom od 3. do 5. studenog u Madridu

Foto: Expal / Twitter

LG²MK koji osim GPS vođenja ima i lasersko te omogućuje domet do sedam kilometara.

OPET FINSKO PODRIJETLO

Početak proizvodnje haubica u Izraelu također ima finsko podrijetlo. Prva Soltamova haubica M68 zapravo je inačica haubice Tampella 155 K 68. Proizvodnja je pokrenuta početkom 1970-ih. Vučena haubica M68 imala je duljinu cijevi 33 kalibra, što je za to doba bilo uobičajeno rješenje. Kasnije je razvijena inačica M71 s cijevi duljine 39 kalibara, tj. usklađene su s novim zapadnim standardom. M71 imala je i zatvarač pokretan stlačenim zrakom kako bi se punjenje cijevi omogućilo pri svim elevacijama, ali i fizički olakšao rad osmeročlanoj posadi. S tim je ciljem nova haubica dobila i punjivu bateriju kao izvor energije za rukovanje oružjem. Kasnije inačice imaju i mogućnost ugradnje pomoćne pogonske jedinice, tj. APU-a (Auxiliary Power Unit). Te su izraelske haubice prepoznatljive po ekstraktoru plinova na sredini cijevi, što je rijetkost kod vučenih haubica.

M69 i M71 postigle su solidan izvozni uspjeh pa su se našle među tehničko-materijalnim sredstvima vojski Singapura, Tajlanda, Filipina, Čilea, Južne Afrike... U inačici M839 s cijevi produljenom na 45 kalibara kupila ju je i susjedna Slovenija. Aktualni je model današnje Elbitove palete vučenih haubica ATHOS (Autonomous Towed Howitzer Ordnance System) s cijevi duljine 52 kalibra i svom dodatnom opremom koja se podrazumijeva kod modernog topničkog sustava. ATHOS je vučena haubica, ali zbog ugrađenog dizelskog motora i hidraulično pokretanih kotača ima mogućnost samostalnog mijenjanja položaja što povećava vjerojatnost za preživljavanje protupaljbe. Samostalnom vožnjom upravlja se iz poluotvorene kabine na lijevoj strani lafeta.

Zbog pomoći hidrauličnih sustava te automatiziranog zauzimanja elemenata za gađanje, priprema haubice za paljbu znatno je skraćena u odnosu na ručna rješenja. Opremljena je vlastitim topničkim računalom te GPS-om i inercijskim sustavom navigacije. Tu je i sustav automatskog punjenja cijevi koji čini pladanj za punjenje, mehanizam zatvarača te

Foto: Elbit Systems America

Sustav Sling namijenjen je ugradnji na vozila kao što su terenci 4x4 tipa Land Rover, Toyota i slično

KOPNENA VOJSKA

Foto: Elbit Systems UK

kran s nosačem streljiva. Takav sustav uvelike smanjuje napore posade te omogućava sljedeće režime paljbe: najveću kratkotrajnu brzinu paljbe od tri granate u 30 sekundi, intenzivnu od 12 granata u tri minute te dugotrajnu paljbu od 42 granate u 60 minuta. Cijev duljine 52 kalibra omogućuje posredne domete od minimalnih pet do 30 km sa standardnim streljivom, odnosno oko 40 km s granatama koje imaju plinski generator. Pri izravnom gađanju moguće je uspješno djelovanje protiv ciljeva udaljenih kilometar i pol danju, odnosno kilometar noću. ATHOS ima sedmeročlanu posadu, no zbog visokog stupnja automatizacije može uspješno funkcionirati i s manjim brojem članova.

ZAMALO USPJEH U POLJSKOJ

Elbit je vrlo brzo prihvatio trend postavljanja manje-više standardne vučene haubice na kamione koji je započeo francuski Nexter sa sustavom Caesar. Izraelska je tvrtka tržištu ponudila ATMOS (Autonomous Truck Mounted Ordnance System), koji u osnovi povezuje ATHOS s kamionom po želji kupca, u pogonskoj konfiguraciji 6x6 ili 8x8 te s oklopljenom kabinom. Osnovne značajke tog sustava i razina automatizacije usporedive su s ATHOS-om, ali ATMOS je ipak puno mobilniji sustav. Elbit među značajkama ističe brzinu pripreme za paljbu unutar 30 sekundi do prve granate, održivu brzinu paljbe od osam granata u minuti, a u režimu rada "pucaj i bježi" mogućnost ispaljivanja šest granata unutar 110 sekundi. Tu je i sposobnost

ATMOS (velika fotografija) u osnovi povezuje haubicu ATHOS (mala fotografija) s kamionom po želji kupca. Na fotografiji je sustav na kamionu 6x6

uzastopnog ispaljivanja do pet granata u MRSI (Multiple Round Simultaneous Impact) režimu paljbe, tj. distribuciji istodobnog pada više projektila na cilj. Zaliha streljiva koja se prevozi na samoj samohodnoj haubici ovisi o odabranom kamionu, no ne ide ispod 18 granata i za njih potrebnih potisnih punjenja. ATMOS standardno dolazi s cijevi od 52 kalibra, međutim, prema želji kupca moguće je ugraditi i kraću. Posadu u osnovnoj postavi čini zapovjednik, vozač te još tri ili četiri člana, ali u nuždi sustavom može rukovati i dvočlana posada.

ATMOS nije našao mjesto u sastavu izraelske vojske, ali razmjerno je popularan u afričkim zemljama. Izvan tog kontinenta, koliko je poznato, korisnik je Tajland, koji namjerava pokrenuti domaću proizvodnju, pa Azerbajdžan te Filipini, koji očekuju isporuku 12 primjeraka iduće godine u poslu vrijednom 47,2 milijuna dolara. Početkom stoljeća bila je aktualna izraelska suradnja s Rumunjskom. Tad je razvijena inačica na kamionu ROMAN 26.360 DFAEG 6x6 nazvana ATROM, ali dalje od tri prototipa nije se išlo, vjerojatno iz financijskih razloga.

Priča o potencijalno velikom uspjehu ATMOS-a počela je 2011., kad ga je Poljska odabrala za osnovu sustava Kryl. Minobacač je trebao biti postavljen na podvozje poljskog kamiona 6x6 Jelcz 663 s oklopljenom kabinom i povezan na također poljski sustav za upravljanje paljebom Topaz u proizvodnji tvrtke Huta Stalowa Wola. Iako je prototip uspješno testiran i sve je bilo spremno za proizvodnju 2014. godine, poljska vojska dala je prednost haubici na gusjenicama Krab. To je učinila vjerojatno zbog promjene prioriteta s ekspedicijskog djelovanja u međunarodnim operacijama na obranu

Foto: Elbit Systems / Twitter

ubicom Caesar, švedskim Archerom i srpskom Norom.

OTKRIVANJE TAJNE

Već se neko vrijeme zna da Elbit radi na novoj samohodnoj haubici na kotačima koja u Izraelskim obrambenim snagama treba zamijeniti "vremešne" američke M109. Štoviše, u ožujku 2019. s tim ciljem potpisan je i ugovor s izraelskom vladom vrijedan 125 milijuna dolara. No, još donedavno javnost o projektu nije znala gotovo ništa drugo. Prema novim, ali šturim informacijama iz srpnja ove godine radi se o sustavu nazvanom Sigma. Sudeći po taktičko-tehničkim podacima i računalno generiranoj ilustraciji, nova haubica ima potpuno novu besposadnu kupolu s oružjem kalibra 155 mm i cijevi duljine 52 kalibra te 23-litarskom komorom u skladu s NATO-ovim standardom JBMoU (Joint Ballistic Memorandum of Understanding). Oružje je postavljeno na američki kamion Oshkosh pogona 10x10 s kabinom koja je oklopljena te zaštićena od nuklearno-biološko-kemijskih djelovanja. U njoj će biti dva do tri člana posade.

svoje istočne granice. Trenutačni je status tog projekta zato neizvjestan, ali ostaje potreba za samohodnim sustavom koji bi se uklopio u brigade opremljene kotačnim borbenim vozilima Rosomak. Za ATMOS je zainteresiran i SAD. Američki KoV u svibnju ove godine testirao je ATMOS-ovu inačicu Iron Sabre zajedno s francuskom ha-

mijskih djelovanja. U njoj će biti dva do tri člana posade. Budući da je kupola besposadna, predstavnik Elbita potvrdio je za Jane's da je cijeli postupak punjenja potpuno automatiziran: od postavljanja upaljača, punjenja granate do punjenja modularnog potisnog punjenja iz odvojenog spremnika. Međutim, u slučaju nužde postoji mogućnost rada u "degradiranom" načinu, tj. uz pomoć ljudskih ruku. Stabilizaciju sustava pri paljbi osiguravaju četiri hidraulične noge pa sustav najvjerojatnije može djelovati po azimutu u svih 360 stupnjeva.

Sigma bi trebala početi ulaziti u sastav izraelskih snaga od 2023. godine. Prema pisanju portala Israel Defense, povod za nedavni Elbitov izlazak u javnost sa Sigmom jest brazilski natječaj za 36 samohodnih haubica na kojem će se Izraelci natjecati s francuskim, tj. Nexterovim Caesarom. Međutim, Sigmin će vjerojatni glavni suparnik na međunarodnom tržištu biti novi sustav njemačkog Rheinmetalla predstavljen javnosti u svibnju ove godine na njihovu novom kamionu HX3. Konceptijski je identičan, ali predviđa oruđe s cijevi duljine čak 60 kalibara.

Ilustracija: Elbit Systems America

Vođena minobacačka mina Iron Sting kalibra 120 mm predstavljena je početkom ove godine

PODLISTAK

Kako nije imao previše uspjeha s avionima na nuklearni pogon, SAD se okrenuo sličnim rješenjima za strateške projekte, a potom za svemirske letjelice

AVIONI NA NUKLEARNI POGON (X. DIO)

RAKETNI NUKLEARNI

MOTORI

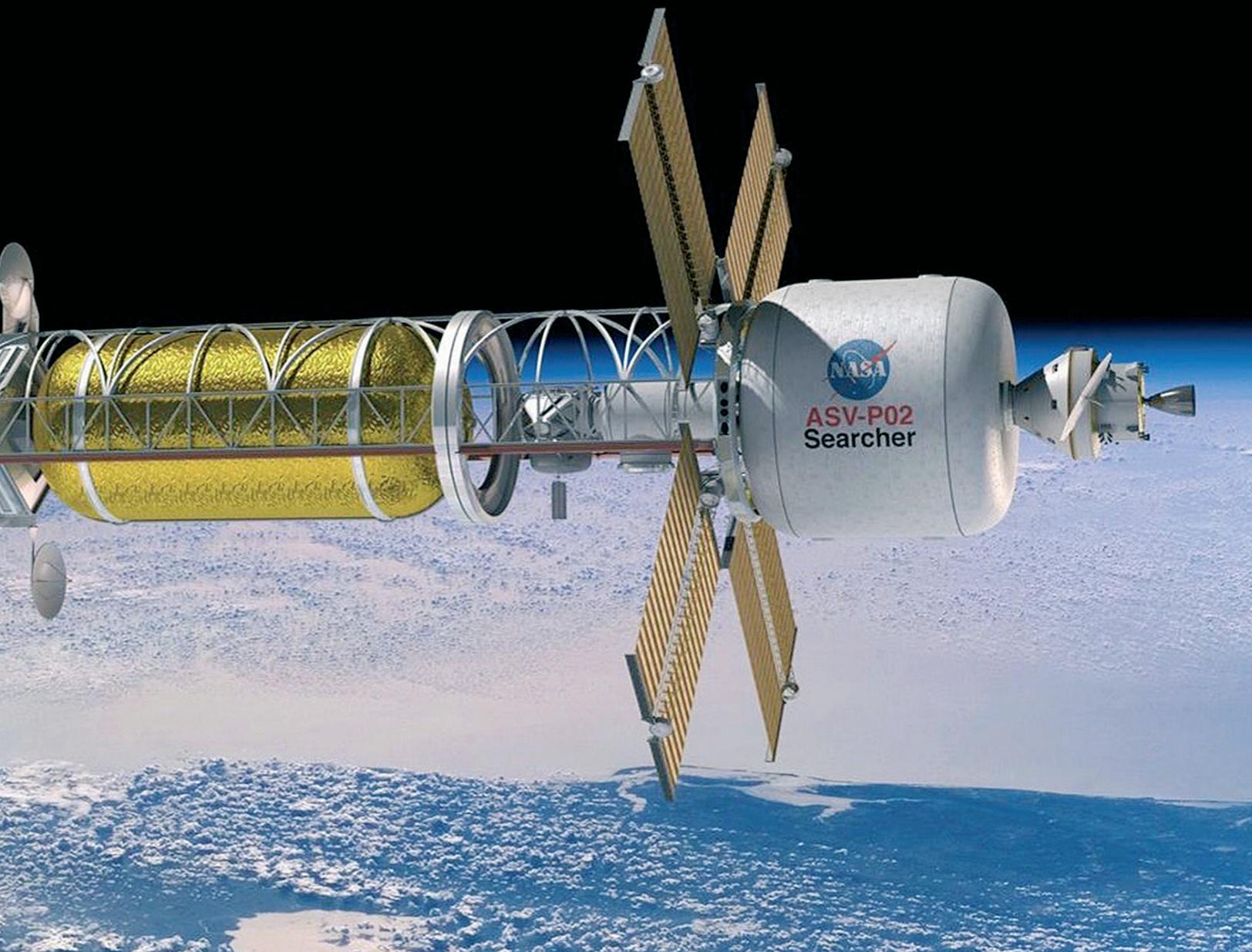
Razvoj nuklearnog pogona za avione kod obiju se hladnoratovskih strana nije pokazao posebno prosperitetnim. Bio je to koncept koji je složen, skup i opasan za posadu i okoliš. Osim toga, razvoj turbomlaznih motora bio je tako brz da su do kraja 1960-ih gotovo dosegli sve prednosti nuklearnog pogona. Na kraju su tehnički jednostavni sustavi za dopunu goriva u letu riješili i problem doleta. Međutim, postojalo je područje koje je još uvijek pružalo mogućnost napretka – razvoj raketnih motora s nuklearnim pogonom, posebno ako se on ugradi na balističke ili krstareće projekte koji su ionako naoružani nuklearnim bojnim glavama ili se ugradi u rakete koje će u svemir ponijeti ljude, svemirske brodove ili satelite.

NERVA je pokratak od Nuclear Engine for Rocket Vehicle Application i odnosi se na raketne motore s nuklearnim pogonom. Nuklearni raketni motor je raketni motor čiji se princip temelji na nuklearnoj reakciji ili radioaktivnom raspadu, pri čemu se oslobađa energija koja zagrijava radni fluid, što mogu biti produkti reakcije ili neke druge tvari, poput vodika. Postoji nekoliko vrsta raketnih motora koji koriste opisani princip rada: nuklearni, radioizotopni, termonuklearni. Korištenjem nuklearnih raketnih motora mogu se dobiti znatno veće specifične vrijednosti impulsa od onih koje se mogu dobiti od kemijskih raketnih motora. Visoka

vrijednost specifičnog impulsa objašnjava se velikom brzinom odljeva radnog fluida – oko osam do 50 km/s. Potisna sila nuklearnog raketnog motora usporediva je sa silom kemijskih motora, no vrijeme rada im je neusporedivo dulje, što omogućava postizanje većih dometa i većih brzina leta. Za razliku od nuklearnih pogona za avione, nuklearni raketni motori vrlo su jednostavne konstrukcije. Sastoje se od vrlo jednostavnog nuklearnog reaktora koji u osnovi ne mora imati sustav za nadzor rada. Kroz zagrijanu jezgru reaktora pod tlakom se pušta radni fluid (najčešće vodik), koji se zbog snažnog zagrijavanja ubrzava i stvara potisak. Brzina protoka ograničena je maksimalnom temperaturom radne tekućine, koja pak izravno ovisi o maksimalno dopuštenoj temperaturi strukturnih elemenata, a ne prelazi

TEKST
Mario Galić

Ilustracija: NASA

2700 °C. S obzirom na način rada, nuklearni raketni motori uspješno djeluju unutar Zemljine atmosfere i izvan nje te su pogodni i za uporabu u svemiru. Zbog toga su razvijeni planovi i projekti koji su predviđali njihovu uporabu na svemirskim brodovima namijenjenim međuplanetarnim letovima.

NOVAC ZA NASA-U

Prvi američki proces razvoja nuklearnog raketnog motora nosio je ime Projekt Rover. Pokrenut je 1955. i trajao do 1973. godine. Financiralo ga je Američko ratno zrakoplovstvo (USAF), a za njegovo upravljanje bio je zadužen Los Alamos Scientific Laboratory (LASL). Cilj Rovera bio je razvoj motora koji bi se koristili u drugom stupnju interkontinentalnih balističkih projektila te bi im omogućili vrlo velike domete i nosivost. Iako je Projekt Rover pokrenut kao vojni, prebačen je 1958. u nadležnost NASA-e (National Aeronautics and Space Administration) i Komisije za atomsku energiju (Atomic Energy Commission – AEC), a upravljanje je prepušteno Uredu za svemirsku nuklearnu propulziju (Space Nuclear Propulsion Office – SNPO). Razlog je bio Sputnik, prvi umjetni satelit koji je SSSR uspješno lansirao u orbitu 4. listopada 1957. godine. On je potaknuo svemirsku utrku,

NASA-ina ilustracija koncepta svemirskog broda pokretanog nuklearnom termalnom propulzijom

što je za posljedicu imalo preusmjerenje iznimno velikih proračunskih sredstava u NASA-u. Budući da se tad vjerovalo da je nuklearni pogon najbolje rješenje za svemirske letove, projekt Rover prepušten je NASA-i i tako je postao sastavni dio projekta NERVA. Zanimljivo je da je AEC dana 2. listopada 1957. odlučio ukinuti Projekt Rover kao neperspektivan, no vrlo brzo postaje osnova za projekt NERVA.

U početku je glavni cilj bio razvoj nuklearnih motora za rakete koje će ponijeti svemirske brodove do Mjeseca. Nuklearni pogon namjeravali su rabiti na drugom i/ili trećem stupnju rakete Saturn V. Međutim, kako su testiranja kemijskih raketnih motora pokazala da će njihova snaga biti dostatna za pokretanje Saturna V, od toga se odustalo, ponajprije zato što

PODLISTAK

su troškovi razvoja i proizvodnje klasičnih kemijskih raketnih motora bili višestruko niži od troškova nuklearnih raketnih motora.

KAKO DO CRVENOG PLANETA?

Ideja ipak nije potpuno odbačena. Nastavljena je kroz projekt razvoja svemirskog broda koji bi ljudsku posadu doveo do Marsa. Kako od Zemlje do Marsa ima oko 225 milijuna kilometara, uporaba kemijskih raketnih motora bila bi neracionalna, to prije jer je jedan od prijedloga bio gradnja svemirskog broda u Zemljinoj orbiti. Pritom bi na prijevoz goriva za raketne motore trebao jednak broj letova kao i za ostatak broda. Prijevoz znatno manjih i kompaktnijih nuklearnih raketnih motora bio bi puno jednostavniji. Osim toga, tijekom leta energija iz nuklearnih reaktora mogla bi se rabiti i za proizvodnju električne energije, a da pritom snaga motora ne bude bitno manja. Bez obzira na trajanje misije, nuklearni raketni motori davali bi dostatno energije i za povratak. Dosad je do Marsa najbrže stigla svemirska letjelica Mariner 7 nakon 128 dana leta, a najsporije Viking 2 nakon 333 dana. NASA je planirala da će svemirski brod s ljudskom posadom do Marsa poslati 1978., a da će prvu bazu na površini planeta početi graditi 1981. godine. Međutim, kako SSSR nikad nije poslao astronoute na Mjesec niti je pokazao bilo kakvu namjeru za

Za razliku od nuklearnih pogona za avione, nuklearni raketni motori vrlo su jednostavne konstrukcije. Sastoje se od iznimno jednostavnog nuklearnog reaktora koji u osnovi ne mora imati sustav za nadzor rada

Foto: NASA

U početku je glavni cilj SAD-a bio razvoj nuklearnih motora za rakete koje će ponijeti svemirske brodove do Mjeseca, a prvo za raketu Saturn V (na fotografiji)

slanje svemirskih brodova s ljudskom posadom na Mars, američki planovi za osvajanje Marsa naglo su izgubili na političkoj privlačnosti, posebno zato što bi njihovo ostvarenje zahtijevalo golema proračunska sredstva. Iako je Kongres uporno podržavao nastavak projekta, tadašnji predsjednik Richard Nixon (1913. – 1994.) odlučio ga je obustaviti. Neki autori čak navode da je to učinio iz osvete jer je Kongres odbio nastaviti financiranje projekta nadzvučnog putničkog aviona Boeing 2707 koji je podržavao. U svakom slučaju, NASA je službenu obustavu programa objavila 5. siječnja 1973. (opširnije o programima Rover i NERVA u idućem nastavku podlistka).

Bez političke (a to znači financijske) potpore, razvoj nuklearnih raketnih motora u SAD-u na dulje se vrijeme ugasio. NASA nije imala sredstva, a privatnim je tvrtkama bio preskup da bi ga samostalno razvijale. Usto, nisu znale ni za koji bi ga projekt uporabile. Do promjene je došlo 1983. i pokretanja razvoja strateškog sustava Strategic Defense Initiative (SDI), kolokvijalno nazvanog Star Wars. Razvoj sustava pokrenuo je predsjednik Ronald Reagan (1911. – 2004.). U svrhu provedbe programa utemeljena je 1984. godine Strategic Defense Initiative Organization (SDIO). Unutar SDI-ja trebalo je razviti brojne sustave kojima bi se Sjedinjene Države obranile od napada sovjetskih balističkih projektila s nuklearnim bojnim glavama. Važan dio sustava trebali su biti sateliti s laserima koji bi balističke projekte obarali u vrlo ranoj fazi leta, još dok su u atmosferi (a to znači iznad

SSSR-a) ili neposredno nakon izlaska iz nje. Osim toga, u Zemljinu orbitu trebalo je lansirati i velik broj izvidničkih satelita opremljenih radarskim i infracrvenim motrilačkim sustavima koji bi pokrivali cijelu Zemlju zbog opasnosti od iznenadnih napada balističkim projektilima lansiranim s podmornica.

I DANAS AKTUALNO

Pentagon i USAF tvrdili su da će im za ostvarenje Star Warsa trebati iznimno snažni raketni motori koji će u geostacionarnu orbitu moći ponijeti vrlo teške terete. Stoga je u veljači 1983. pokrenut projekt razvoja naprednog nuklearnog raketnog motora SP-100. Kao osnova trebala je poslužiti nova vrsta nuklearnog reaktora razvijena u Nacionalnom laboratoriju Brookhaven. Nazvan je Pebble-Bed Reactor (PBR), što bi u slobodnom prijevodu značilo reaktor na šljunčanoj podlozi. PBR se i danas smatra rješenjem budućnosti. Dizajn zahtijeva jezgru koja je, za razliku od klasičnih reaktora koji se pune gorivom u šipkama, napunjena kuglicama goriva (šljunkovitim gorivom). Jezgru tih kuglica tvori uranijev oksid omotan dvama slojevima silicijeva karbida i jednim slojem pirolitičkog ugljika. Cijeli taj proces zbiva se unutar grafitne školjke. Svakog bi se dana komadi šljunka uklanjali s dna kako se gorivo troši, a svježi šljunak dodavao bi se na vrh, čime bi se eliminirala potreba za gašenjem reaktora zbog punjenja. Velika je prednost PBR-a svojstvo samoregulacije rada. Ako gorivo postane prevruće, ono počinje apsorbirati neutrone, isključujući lančanu reakciju. Plin helij protječe kroz prostore između sfera, odvođeci toplinu reakcijskog goriva. Taj se vrući plin (koji je inerten, tako da curenje ne bi bilo radioaktivno) tad može koristiti za prednje turbine za proizvodnju električne energije ili poslužiti u "egzotičnijoj" uporabi, poput proizvodnje vodika, pročišćavanja ulja iz škrljevaca ili desalinizacije vode. S obzirom na vrstu goriva, PBR-i mogu biti i vrlo malih dimenzija, a da pritom proizvode veliku količinu energije. U tom slučaju potrebno ih je češće dopunjavati gorivom. Testni PBR-i razvijeni u Kini i Južnoj Koreji postizali su temperature jezgre reaktora od 621 °C; oni razvijeni u Njemačkoj 850 °C, a u SAD-u 999 °C. Razvoj PBR-a i dalje traje. Tri američke tvrtke – BWXT Advance Technologies, General Atomics Electromagnetic Systems (na osnovi projekta tvrtke X-energy LLC) te Ultra Safe Nuclear

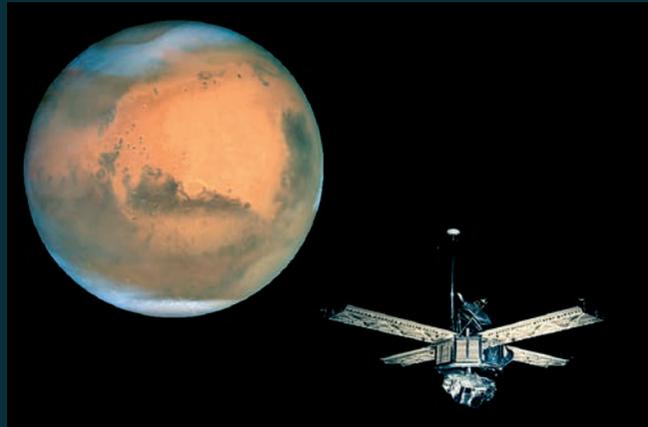

Foto: NASA

Dosad je do Marsa najbrže stigla svemirska letjelica Mariner 7, i to nakon 128 dana leta. NASA želi skratiti to vrijeme kako bi na Crveni Planet mogla poslati ljudsku posadu

Technologies, svaka pojedinačno, razvile su još napredniji projekt PBR-a u kojem se umjesto šljunka rabe kugle s gorivom i taj način dodatno olakšava upravljanje. Pentagon je 2019. godine pokrenuo projekt Pele za razvoj dostatno malog reaktorskog postrojenja koje bi bilo mobilno, a davalo bi do pet megavata snage. Za gradnju prvog postrojenja odabrana je zrakoplovna baza Eielson na Aljasci.

SAD je na osnovi PBR-a želio unutar tajnog programa Project Timber Wind razviti jeftine raketne motore snage oko 100 kW koji bi mogli raditi u svemiru. Projekt je trajao od 1987. do 1991. godine. U listopadu 1991. preuzeo ga je USAF, kako bi postao osnova za još ambiciozniji program Space Nuclear Thermal Propulsion (SNTTP). No, i on je ubrzo, u siječnju 1994., okončan.

Gašenjem projekta SNTTP nije se ugasila ideja o uporabi nuklearnog pogona u svemiru. NASA je 2013. objavila da je pokrenula trogodišnji program procjene mogućnosti razvoja naprednih nuklearnih raketnih motora koji bi se rabili prije svega na svemirskim brodovima namijenjenim prijevozu astronauta do Marsa. Projekt je nazvan Nuclear Cryogenic Propulsion Stage. NASA je procijenila da bi uporabom nuklearnog pogona vrijeme leta do Marsa mogla skratiti s osam do devet mjeseci – koliko je potrebno kemijskim motorima – na svega tri do četiri mjeseca. Kongres je na tim osnovama 22. svibnja 2019. odobrio početna sredstva od 125 milijuna dolara za nastavak istraživanja.

Ilustracija: USAF via Wikimedia Commons

Pentagon i USAF tvrdili su da će im za ostvarenje Star Warsa trebati iznimno snažni raketni motori koji će u orbitu moći ponijeti vrlo teške terete. Stoga je u veljači 1983. pokrenut projekt razvoja nuklearnog motora SP-100

CRTICE IZ HRVATSKE POVIJESTI

Nekadašnja vojna fortifikacija leži na ostacima istočnih bedema Salone, a iznimnom položaju pridonosi činjenica da je zaštićena rijekom Jadro

TEKST I FOTO
Josip Buljan

SOLINSKA UTVRDA GRADINA

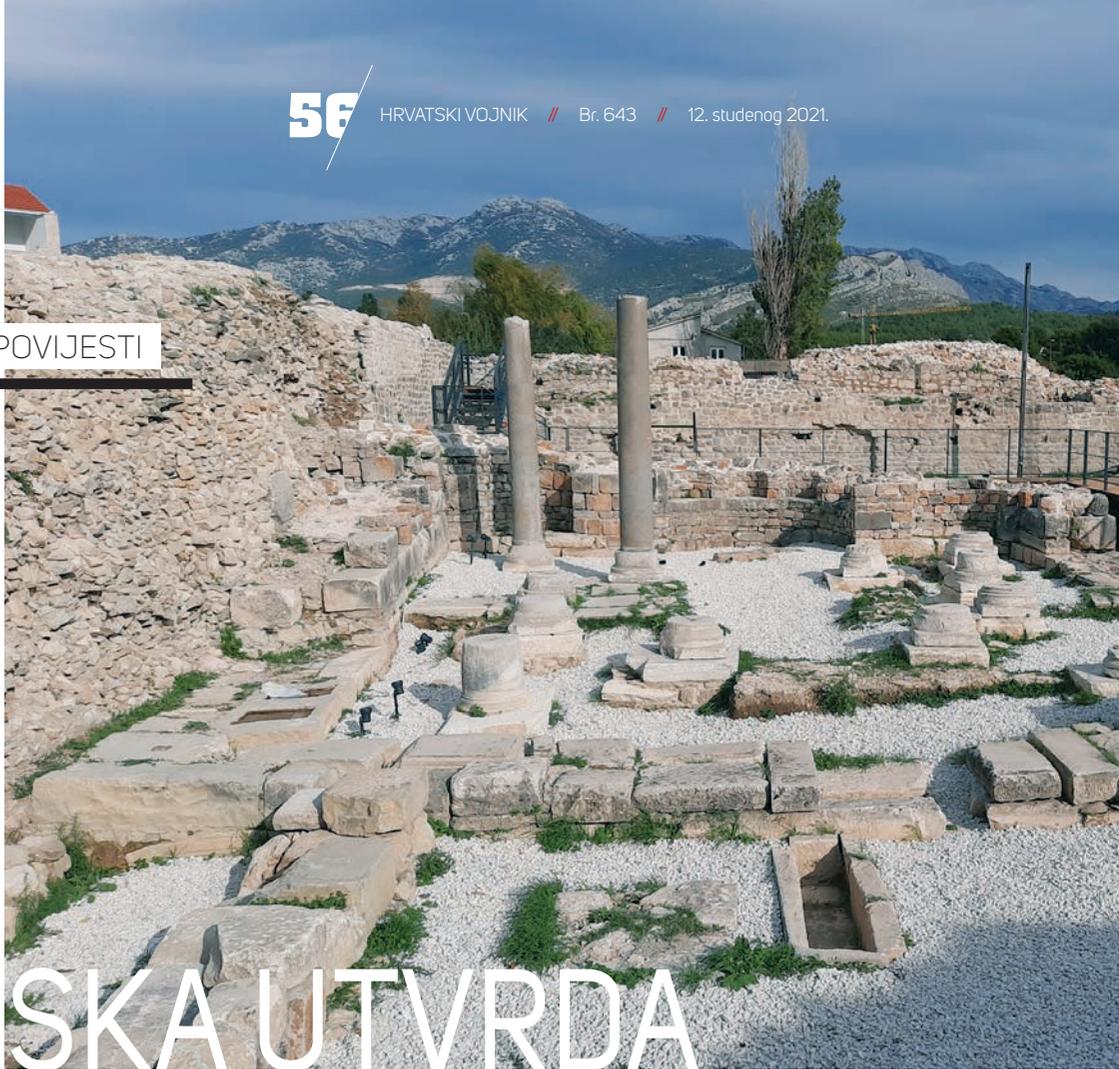
Solinsko područje prepuno je povijesnih lokaliteta. Poznatiji su oni iz antičkog doba, poput Salone, međutim jedan lokalitet iz kasnog srednjovjekovlja plijeni posebnu pozornost. Solinska Gradina nalazi se sjeveroistočno od Gospina otoka. Među poznatim solinskim i splitskim arheolozima XX. st. vladala su različita mišljenja o vremenu njezina nastanka. Dok su dvojica suradnika – don Frane Bulić (1846. – 1934.) i Ljubo Karaman (1886. – 1971.) – smatrala da je tvrđava izgrađena u XIV. st., don Lovre Katić (1887. – 1961.), tvrdio je da su je tek u XVI. st. podignuli Osmanlije za potrebe osvajanja Klisa. U prilog Katiću idu bilješke nepoznatog ljetopisca iz 1531. koji tvrdi da je bosanski paša Husein dao izgraditi utvrdu u Solinu i da je to učinjeno za svega tri tjedna, premda su gradnja stanova za posadu i dopremanje vojne opreme trajali još gotovo godinu. Temelji utvrde na ostacima su istočnih bedema nekadašnje Salone, a iznimnom položaju

pridonosi to što su zaštićeni rijekom Jadro. Unutar utvrde nalazili su se i ostaci stare justinijanske crkve iz VI. st., koja je nekoliko puta obnavljana, a moguće je i da je bila prenamijenjena u džamiju. Svrha Gradine, smještene na glavnom putu od Splita, bilo je sprečavanje opskrbe kliške tvrđave iz smjera Splita, a služila je i kao polazišna točka za napad na Klis. Za zapovjednika utvrde trapezoidnog oblika s četiri kule izabran je Malkoč-beg.

KRUŽIĆEVA PREVENTIVA

Podizanje Gradine samo je kulminacija osmanlijskog programa izgradnje utvrda u neposrednoj okolici Klisa. Tako su krajem 1520-ih nastale još tri kule: u Konjskom, Klis-Grlu i na Kozjaku. Kliška tvrđava je zbog nepristupačnosti na strmim liticama i iznimnog položaja s kojeg se moglo vidjeti neprijateljsko kretanje bila teška za osvajanje pa su Osmanlije poduzimali različite strateške maneuvre kako bi si ga omogućili. Najveća bolj-

ka Klisa bila je opskrba zbog čega su sve utvrde, pa tako i Gradina, služile kako prepreka mogućem dovlačenju pomoći. Znajuci njezinu bitnu ulogu u kontroli područja od Klisa do mora, kapetan kliške tvrđave Petar Kružić (1491. – 1537.), odlučio je u kasno ljeto 1532. napasti Gradinu zajedno sa tristotinjak vojnika. Operacija je bila uspješna jer je u napadu tvrđava gotovo u potpunosti uništena. Velik je broj članova posade poginuo, a zaplijenjeno je dosta topova. Taj prepad izazvao je pomutnju među Osmanlijama u srednjoj Dalmaciji i dao Klisu dvije godine relativnog mira. Međutim, od 1534. osmanlijski su se napadi ponovno intenzivirali. Gradina je u tu svrhu u rujnu 1536. ponovno obnovljena, uz izgradnju još nekoliko kula istočno od nje, koje bi spriječile put mogućoj pomoći Kružiću i braniteljima. Obnova Gradine podudara se s ponovnim dolaskom Gazi Husref-bega na čelo Bosanskog pašaluka. Kao pouzdan i provjeren

Ostaci crkve iz kasnoantičkog doba

Jedan od preostalih dijelova utvrde

vojskovođa temeljito se pripremio za operaciju osvajanja Klisa. Sve akcije kretale su upravo s Gradine i obližnjih manjih kula. U kasnu jesen zapovjedio je paljenje polja i odvođenje u ropstvo stanovništva iz okolice Klisa. Opskrba hranom, a pogotovo pitkom vodom, bila je sve teža jer su Osmanlije kontrolirale sve izvore u neposrednoj okolini grada. Cisterna unutar tvrđave nije bila dovoljna za tako brojno ljudstvo. Nisu pomogli ni vremenski uvjeti u vidu vrlo hladne zime početkom 1537. zbog čega je nedostajalo i ogrjeva. Streljivo je također teško doprema-

no braniteljima jer je Gazi Husref-beg blokirao sve putove prema kliškoj tvrđavi.

MJESTO TRAGEDIJE

Petar Kružić odlučio je zbog teške situacije izravno iz Senja uputiti se prema Klisu s oko tri tisuće vojnika među kojima je bilo uskoka, papinskih vojnika i plaćenika kralja Ferdinanda I. Plan mu je bio da se u noći sa 11. na 12. ožujka 1537. neopazeno brodovima iskrcu u solinskoj luci i napadne Gradinu te obližnje kule kako bi razbio opsadu Klisa i dopremio toliko željenu pomoć. Sa svojim snagama zapalio je kule u Kućinama i Ozrni te na koncu navalio na Gradinu. Osmanlije su očito bili spremni na takav scenarij pa su dopremili pomoć od dvije tisuće konjanika koje su predvodili Malkoč-beg i šibenski poturica vojskovođa Murat-beg Tardić. Stranci u Kružićevoj vojsci dali su se u bijeg na brodove, dok je kapetan sa svojim uskocima pružao žestok otpor protunapadu. U kaosu prilikom povlačenja raspale su se i formacije uskoka pri čemu je Atli-aga ubio Kružića. Nakon toga je Murat-beg Tardić nataknuo Kružićevu glavu na koplje i odnio je do kliške tvrđave. Moralno obeshrabreni branitelji tad su se predali. Solinska Gradina odigrala je tako vrlo važnu ulogu u osvajanju Klisa, dok je u njezinoj blizini skončao jedan od najvećih hrvatskih vojnih zapovjednika.

Osmanlije su u Solinu, kao i u još nekim priobalnim gradovima Dalmacije, pokušali uspostaviti luku za svoju trgovačku i ratnu mornaricu. To im nije uspjelo premda izvori spominju da su nakon osvajanja Klisa dodatno utvrdili Solin. Gradina se od Kandijskog rata 1571., koji se vodio i u Dalmaciji, sve manje spominje u izvorima i pomicanjem granica očito gubi na strateškoj važnosti. Nakon konzervacije 1960-ih opet polako dobiva svoje obrise. Danas je središnje mjesto za održavanje brojnih ljetnih kulturnih manifestacija u Solinu.

Danas je Gradina središnje mjesto za održavanje brojnih ljetnih kulturnih manifestacija u Solinu

PRIČE O DOMOVINSKOM RATU

POVEZ

Bilo je oko 15 sati kada su njega i još nekoliko mladića zavezanih ruku i prekrivenih očiju u stražnjem dijelu kombija prevezli preko Drine do jednog od srpskih logora. Disao je teško od same pomisli na ono što ga za nekoliko sati čeka. Nerijetko bi zakašljao suhim kašljem iz promuklih i žednih usta koja vode nisu vidjela danima. Blato se već odavno osušilo na njegovim crnim čizmama; između nogavica pronašlo je siguran dom. Bar netko, kad on već nije. Imao je preko očiju povez. Crni povez. Nespretno pokidan. Načinjen od neke četničke košulje s vonjom baruta i duhana. Htio je plakati, ali nije imao suza. Oči su mu bile suzne, ali iz njih suze nisu išle. Zatvorio je svoje prekrivene oči. Nije htio gledati u mrak. Upalio je na trenutak svoja sjećanja. Sjetio se suznih očiju svoje majke nakon što je završio osnovnu školu kao najbolji đak u generaciji. Zastirao je još jednom na svojoj gitari majčinu najdražu pjesmu. Samo da vidi njezin osmijeh. Suze su tada ipak probile sve brane i samo su krenule. Nije htio da ih itko vidi. Bar da nečemu posluži taj pohabani, smrdljivi povez. Da se ne vide suze. Kad bi barem mogle oprati sav onaj smrad kojim je zaudarao i nije mu dao živjeti. Smrad zvjerskog silovanja njegove sestre. Smrad bešćutnog ubojstva njegova prvog susjeda. Smrad neljudskog izživljavanja nad njegovim psom, lijepim i poslušnim labradorom. Smrad koji

Ivan Mandarić,
učenik
2. razreda –
Nadbiskupijska
klasična
gimnazija
"Don Frane
Bulić" Split
– s pravom
javnosti

je uništio sve ono što je volio. Mrzio ga je iz dna duše. Kao što mrzi i rat koji je najveći smrad kojim je čovjek stavio povez na svoje oči. U sebi je polako jecao i ponavljao: "Zašto se ovo trebalo dogoditi?" A imao je sve. Završio je glazbenu školu, upisao se na fakultet, pronašao djevojku svojih snova da bi sada na putu prema jezovitim logorima strahovao za svoj mladi život. Nije znao što je bolje za njega, umrijeti ili preživjeti. U tim trenucima čovjek jednostavno poželi da se nije ni rodio.

Oko 18 sati stigli su pred logor. Skinuli su im poveze čim su ušli preko željezne kapije. Stražu su im čuvala dva bradata muškarca u crnim kaputima. Vidio ih je samo na sekundu te se vozeći dalje do samih zgrada u logoru zagledan u prazno mislio jesu li bila trojica ili dvojica. Poželio je na trenutak da mu vrate povez. Da ne vidi ono što vidi. Misli mu je omeo glas vojnika koji je sjedio s njima u stražnjem dijelu kombija. Vikao je hrapavim glasom svojem "glavešini" kako je doveo još pet "ustaša" koje su zarobili u nekom selu pokraj Vinkovaca, stalno spuštajući svoj crni kožni kaput i centrirajući svoj crni šljem koji je skrivao gustu smeđu kosu. Nije imao bradu, već nekoliko dlačica na bradi nakon nespretnog brijanja žiletom koje mu je na obrazu ostavilo još uvijek krvave i svježe tragove. Svi su šutjeli u kombiju. Svatko je buljio u svoju točku i gradio svoj svijet. "Kakva smo ekipa bili," u sebi je ponovio nekoliko puta tražeći pogledom svoja četiri prijatelja. Početkom ljeta sva petorica zajedno su se prijavila kao dragovoljci. Mladost i adrenalin pomiješani s domoljubljem presudili su pri odluci. U jesen su ih zvali da se pridruže u obrani Slavonije. Hrabro su se borili. Kada je proljeće vratilo prve lastavice, oni su pali u ruke neprijatelja ostavljeni sami u svom rodnom selu.

Ministarstvo hrvatskih branitelja treću godinu zaredom raspisalo je natječaj za kratku priču o Domovinskom ratu za učenike srednjih škola u Republici Hrvatskoj. Pristiglo je 208 učeničkih priča, a Povjerenstvo za vrednovanje proglasilo je pobjednike za 2021. godinu. Treću nagradu dobila je priča *Povez*, koju je napisao Ivan Mandarić

Umjesto toplog gnijezda – razrušeni domovi. Umjesto novog početka – sumnja hladne i bešćutne smrti. Umjesto širom otvorenog pogleda – povez.

Netko ih se konačno sjetio pa ih iz tog nesretnog kombija izvukao – jednog po jednog. Stali su u kolonu te su brzo raspoređeni u jedan od hangara. Hangar je bio hladno mjesto. Sjeli su u tišini na slobodna mjesta uz betonski zid koji im je barem nakratko ublažio bol. A boljelo ih je gotovo sve. Svaka koščica mladog izmrcvarenog tijela koje umjesto da živi, ono umire. Sjeli su pored mene, tada dječaka koji je trebao krenuti u osmi razred. I on je sjeo. Predstavio sam mu se i pitao ga je li dobro i treba li što njemu i njegovim prijateljima. Uz mene je bio moj otac koji im je ponudio vodu koju smo u dvije plastične boce skrili u pukotini u zidu. Kao i svake noći oko 20 sati stražari su zatvorili hangar. Izvukao sam vodu i pružio mu. Nasmijao se brišući usta rukavom. Tek je tada mogao normalno govoriti. Predstavio mi se i rekao sve o sebi. Njegova su četiri prijatelja zaspala, ali on se okrenuo prema meni jer sam mu već prije govorio da uopće ne spavam i da ako želi, može popričati. I tako smo pričali. Pričao je o svom djetinjstvu, osnovnoj školi i osmom razredu, prvim zaljublivanjima i simpatijama te je naposljetku ispričao kako je upoznao djevojku. Išli su zajedno u osnovnu školu, ali nikada nisu pretjerano komunicirali. Bila je najljepša u cijelom razredu, ali nedodirljiva kao bogovi na Olimpu. Nisu imali gotovo ništa zajedničko osim jedne stvari, upisali su istu srednju glazbenu školu. Bila je jesen i pozvao je na sladoled i kavu prije audicije. Rekao je da je to jednostavno morao kada je vidio kako sama čeka u redu s mnoštvom papira u ruci. Napravio je veliki korak, možda malo i nespretno, ali nikada zbog toga nije požalio. Vidali su se stalno i nakon svake probe ostajali zajedno u gradu. Ubrzo su se zaljubili i tada je, kako je rekao, počelo njegovo najljepše razdoblje u životu – one noći kada joj je za rođendan pod prozorom otpjevao serenadu. Ubrzo je stigao rat te je svatko krenuo svojim putem. Njezina obitelj bila je bogata pa su na početku rata otišli u Berlin gdje su kupili stan. Otišla je bez pozdrava, kao da joj tri godine u kojima joj je dao sve nisu značile. Kao da joj je netko samo svezao povez na oči. Ili je to učinila sama. Neko su vrijeme komunicirali pismima. “Mislio sam je čak i posjetiti, imao sam nešto ušteđevine, ali onda je krenuo rat. Ona je nastavila s glazbom, a ja, evo, ovdje stojim na rubu života i smrti,” rekao je gledajući me onim sitnim crnim očima. Taj ću pogled pamtit dok god sam živ. Kasnije je iz džepa izvadio nekakav smotuljak. U tom smotuljku bilo je nešto novca, jedna cigareta i fotografija. “Slušaj mali, ovaj novac spremi na sigurno, prije ćeš preživjeti ti nego ja. A ova fotografija... To je moja djevojka, barem je bila,” govorio je isprekidano pružajući mi novac. Na mjesečini je tražio kut da bi osvijetlio njezin lik. Kada

je uspio, primaknuli smo glavu. Na fotografiji je bila prekrasna djevojka duge plave kose s crvenim ružom i sunčanim naočalama na glavi. Na poledini je bio nekakav datum, vjerojatno datum njihove godišnjice i njezino ime. Još sam na trenutak pogledao fotografiju prije nego što je spremio u svoj džep. “Sandina slika ide sa mnom. Ako treba i u grob. Kako bude!” Tada se okrenuo i za nekoliko trenutaka zahrkao.

Ujutro je nastao pravi kaos. Probudio me vrisak žena i pucanj iz puške. Vrisak, tužan i glasan jecaj koji dopire do svih organa tijela. Zaledio sam se od straha i stisnuo uz oca koji me čvrsto zagrlio. Dvije žene koje su sjedile ispred nas još su jače jecale i zazivale upomoć. Tog su im jutra ubili oca, a ubrzo su i njih odvučla dva vojnika. Bojim se da ih je snašla slična sudbina. U tom su trenutku u hangar uletjela desetorica vojnika. Ovlačila su njega i njegove prijatelje koji su se snažno opirali. Pogledao sam ga po posljednji put i u njegovim očima vidio strah, onaj iskonski strah kada dođemo pred gotov čin. I došli su pred gotov čin. Svi su zastori pali. I poveži. U buci krika žena i djece čuo sam njegove posljednje riječi: “Čuvaj sebe i oca, nađi ju i reci da sam je volio!” Zgrabili su ga kao životinja svoj plijen i stavili mu povez. Onaj smrdljivi povez koji je zaudarao na smrt. No nije ga ugušio. On je udahnuo život. Život koji miriše na ljubav. U tom trenutku vrata hangara zaškripala su te se naposljetku zatvorila. Osjetilo se malo svježeg zraka. Toliko da se poželi još. Ispred vrata se čula buka i psovanje. Svezali su ih i krenuli s njima na strijeljanje. Koraci su bili sve udaljeniji, a jecaji i buka u hangaru pomalo se smirila. “Bože, oprosti im jer ne znaju što čine,” uzviknuo je moj otac, a onda su se čuli pucnji. Bio je to kraj.

Zvao se Josip i bio je hrvatski vojnik. Onaj koji je na tenkove krenuo sa srcem i krunicom oko vrata. Onaj koji se ničega nije bojao. Ni poveza ni njegova smrada. Ni smrti ni njezina zadaha. Ljubav miriše. Ona vraća dah. Ona skida povez. Ona oživljava. Osim Hrvatske volio je svoju Sandu koju sam pokušavao pronaći. Nikada je nisam upoznao. Najbliže što sam joj došao bila je Sandina rođakinja. Da bar nisam ni toliko. Rekla je Sandi da je tražim i da imam neke Josipove stvari. Nedugo nakon toga Sanda se ubila. Sama je sebi stavila povez. Mračniji od mraka. Smrtniji od smrti. Da ne gleda sebe i u sebi njega, a u njemu ono što je moglo biti. Napisala je oproštajno pismo. Svojom rukom. Nikada nikoga nije voljela kao njega – Josipa. “Oprostiti si ne mogu što sam odustala od njega i od Hrvatske.”

Od Sande ipak nije odustao Josip. Ni od Hrvatske. Stao je u obranu sa svojim prijateljima misleći samo na jedno – na slobodu bez poveza. Sloboda je imala Sandino lice. I to mu je davalo snagu. Lijepa dama koja pogledom prati njihovu djecu dok se bezbrižno igraju. Bez mržnje i rata. Bez suza i boli. Ipak... uz suze i bol umro je s povezom na očima. Umro je stvarajući domovinu uz tisuće Josipa kojima se ni grob ne zna. Koji su umrli da bismo mogli skinuti povez nakon stoljeća snivanja slobode u mraku.

I ja sam skinuo svoj povez. Ne želim više gledati u mrak. Ne želim dirati rane. Stvoren sam za svjetlo. Jer moja Hrvatska svijetli. Bez poveza.

GOVORI NA ZASJEDANJU SABORA RH U LIPNJU 1991. NA KOJEM JE PROGLAŠENA SUVERENA I SAMOSTALNA RH (III. DIO)

TEKST

dr. sc. Ante Nazor, ravnatelj Centra

U prethodnim je nastavcima objavljen dio izlaganja predsjednika Saveznog izvršnog vijeća SFRJ ("jugoslavenske Vlade") Ante Markovića, u nastavku 17. skupne sjednice svih vijeća Sabora RH održane 24. lipnja 1991. Njim je saborske zastupnike pokušao uvjeriti u nužnost očuvanja Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ) ili u stvaranje neke nove ("treće") Jugoslavije. U daljnjem tekstu također su navedeni dijelovi tog govora

Do postizanja demokratskog dogovora o sudbini i perspektivi jugoslavenske zajednice, Savezno izvršno vijeće je odlučno da se suglasno svojim ustavnim ovlaštenjima i odgovornostima najenergičnije svim legalnim sredstvima suprotstavi i jednostranim zahtjevima i ponašanjima, kao i hegemoniji i nametanju volje drugima, što može dovesti u pitanje slobodu, nezavisnost, suverenitet i teritorijalni integritet Jugoslavije.

U svim republikama neophodno je poduzeti energetske mjere kako bi se spriječilo daljnje pogoršanje međunacionalnih odnosa, obezbijedili uvjeti i vrijeme za mirno i demokratsko rješavanje problema, prije svega pravnim sredstvima. To se u prvom redu odnosi na obezbjeđenje osobne imovinske sigurnosti svih građana, na povlačenje oružja od građana koji ga nelegalno posjeduju u

sve većim i većim količinama. Rasformiranje i razoružavanje nelegalnih formacija, razrješavanje konfliktnih odnosa i poduzimanje pravnih radnji na područjima na kojima može doći do međunacionalnih sukoba, što treba da omogućiti postupanje nadležnih organa u koordinaciji sa svim drugim.

Obzirom na inicijativu u Republici Sloveniji i Republici Hrvatskoj, Savezno izvršno vijeće u svom tekstu kaže: "Polazeći od ustavnog prava naroda na samoopredjeljenje do odcepljenja, Savezno izvršno vijeće smatra da ostvarivanje ovog prava predstavlja demokratski proces, a ne jednostrani čin."

Ovo se pravo može ostvariti jedino dogovorom u demokratskom postupku. Ostvarivanje ovoga prava zahtijeva i realno sagledavanje vremenske komponente. To znači da se ne prekida funkcioniranje onih dijelova sistema koji su neophodni i čije narušavanje objektivno vodi u katastrofal-

HRVATSKI MEMORIJALNO-DOKUMENTACIJSKI CENTAR DOMOVINSKOG RATA U SURADNJI S HRVATSKIM VOJNIKOM OBJAVLJUJE AUTENTIČNE DOKUMENTE I MEMOARSKO GRADIVO VEZANO UZ DOMOVINSKI RAT

nu ekonomsku, socijalnu i političku situaciju. Razdruživanje, razumije se, ne može proizvoditi negativne i štetne posljedice po interese drugih republika Jugoslavije i cjeline, o čemu SIV hoće i mora voditi računa. Odcjepljenje kao jednostran akt značilo bi nasilnu promjenu sadašnjih odnosa, tj. negaciju demokracije samog tog prava i prava i istog prava drugih naroda, odnosno vodilo bi nasilnom rješavanju jugoslavenske krize.

Savezno izvršno vijeće smatra da se razdruživanje – ako do njega dođe – može ostvariti samo kao demokratski proces, dakle, kao proces osamostaljenja i suverenosti. Ali, naravno, i kao istovremeni početak novoga procesa, koji bi se sastojao u predlaganju i utvrđivanju novih odnosa među republikama i narodima, odnosno novih suvremenih odnosa integracije poput one koja je u toku u Evropi. To znači da stvaranje ovoga prava treba direktno povezati sa ostvarivanjem procesa neminovne integracije Jugoslavije u evropske integracione grupacije. (...)

U tom kontekstu neophodno je pronalaziti adekvatna normativna i druga rješenja za ostvarivanje položaja i garantiranje istih prava svih građana u Jugoslaviji, što podrazumijeva ista prava dijelova naroda koji žive u drugim republikama, kao i zagaranje i zaštitu prava narodnosti u svakoj republici i autonomnoj pokrajini. (...)

Podržavajući platformu o budućoj jugoslavenskoj zajednici, koju su na sastanku u Sarajevu prihvatili kao konstruktivnu osnovu za daljnji rad predsjednici republika, odnosno predsjednici Predsjedništava, a polazeći od izloženih opredjeljenja o zajedničkim interesima, odnosno funkcijama i osnovnim principima odnosa u budućoj zajednici, Savezno izvršno vijeće je spremno da zajedno sa republičkim i pokrajinskim izvršnim vijećima, odnosno vladama obrazuje grupe eksperata koji bi polazeći od kritičke ocjene sadašnjih rješenja o svim oblastima i suvremenih kretanja u Evropi i svijetu izvršile identifikaciju, razradu onih zajedničkih interesa koji bi kao funkcije buduće zajednice bili izraženi u konstitutivnom aktu te buduće zajednice. Na taj način stvorila bi se osnova da se predstavnička tijela u republikama, pokrajinama, skupštini aktivno uključe u proces pronalazjenja rješenja u budućem ustrojstvu zemlje.

Naši aktualni odnosi sa svijetom pokazuju da sljedeći dani mogu biti malo presudni za budućnost Jugoslavije kao integralnog dijela nove Evrope i za naše ostajanje na marginama suvremenih evropskih i svjetskih tokova. Dugotrajna politička nestabilnost dovela je do gubitka ugleda i povjerenja u Jugoslaviji i u svijetu. Jugoslavija je postala kritična točka i opasnost po mir i stabilnost na evropskom kontinentu. Unutrašnja kriza nanijela je teško nadoknadive gubitke u našim odnosima sa svijetom, narušen je međunarodno pravni subjektivitet zemlje zbog ponašanja utvrđenog u vanj-

skoj politici i zbog krize u Predsjedništvu Jugoslavije. Zaustavljeno je naše povezivanje sa Evropskom zajednicom i drugim evropskim zajednicama, zamrznuti su i odnosi sa međunarodnim finansijskim institucijama i blokiran priliv inozemnog kapitala i zajednička ulaganja. Drastično se smanjio interes stranih turista, što vi najbolje znate, i zaustavlja se suradnja sa svijetom u oblasti kulture, prosvjete, nauka i sporta. (...)

Istovremeno postoji konkretno izražena spremnost da se našoj zemlji pruži značajna finansijska podrška za modernizaciju i saniranje jugoslavenske privrede, a bez koje se ne mogu prevazići veliki ekonomski i socijalni problemi naše zemlje. To podrazumijeva mogućnost da u veoma kratkom roku obezbijedimo značajna finansijska sredstva na osnovu sporazuma sa Međunarodnim monetarnim fondom, Međunarodnom bankom za obnovu i razvoj, Evropskom bankom za obnovu i razvoj, treće, protokola sa Evropskom zajednicom, odluke Pariškog kluba o reprogramiranju duga i zajma Evropske zajednice kojim bi se garantirala puna konvertibilnost dinara. (...)

Ostvarivanje te podrške zavisi od hitnog deblokiranja naše ustavne i političke krize. Ukupno stanje u zemlji – ekonomsko, socijalno i političko, koje je vrlo dramatično, dalje će se pogoršavati ukoliko međunacionalni i međurepublički sukobi odmah ne prestanu.

U situaciji kada imamo neto odljev kapitala zajedno s kamatama, samo u 1991. godini od 4,8 milijardi dolara, bez podrške iz inozemstva, a u situaciji u kojoj će devizni priliv iz turizma biti više nego prepolovljen, to nas vodi ka potpunoj eroziji i kolapsu proizvodnje, vanjskoj i unutrašnjoj nelikvidnosti, pomanjkanju robe, ogromne nezaposlenosti, drastičnom padu standarda građana u svim dijelovima zemlje, sa mogućim nemirima zbog socijalnih i ljudskih trauma. One mogu završiti takvim stupnjem nezadovoljstva da socijalnu eksploziju nitko neće moći zaustaviti. Time bi građanski međunacionalni i međurepublički rat postao veoma realna opasnost. (...)

Ne radi se o tome hoćemo li korijenite promjene, a u skladu sa novim stremljenjima i suvremenim domaćima demokratizacije, ljudskih sloboda, modernog privređivanja u Evropi i svijetu. Ovo Savezno izvršno vijeće svoje programe i rad podređuje sve vrijeme svog djelovanja upravo tom cilju. Radi se o tome koji je realni demokratski put da to ostvarimo.

U onome što sam upravo iznio, sadržani su naši pogledi i prijedlozi kako da to ostvarimo, da to posluži prosperitetu i sreći svih i ujedno onom povjerenju međunarodne zajednice u Jugoslaviju, a time i u sve nas, bez kojega nitko nema pouzdanu budućnost. Ostavimo emocije, osjetljivosti i zablude po strani, ovo je trenutak odluke koji zahtijeva da se izdignemo iznad svega, kao što smo to mnogo puta umjeli u prošlosti. Hvala na pažnji. /Pljesak/

Nenad Nenoić Barinić
Vukovar R: HAŠ

PREDSTAVLJAMO

I Vukovar, i Haš, i studeni 1991., i vukovarska bolnica, i ubijeni, i s lica zemlje tad izbrisani pa desetljećima kasnije traženi, potrebni a nestali dio su povijesnih činjenica i hrvatske stvarnosti. To je okvir u kojem živimo, u kojem se 30 godina nakon sloma obrane Vukovara, 25 godina nakon Domovinskog rata još uvijek neki roditelji, braća, sestre, neka djeca ili prijatelji jutrom bude nadajući se, želeći da njihov *nestali* postane *pronađen*. Okvir te tjeskobne stvarnosti Nenoos pretvara u okvire kvadrata stripa, koje nerijetko crta po cijelu noć. Bjelinu kvadrata – kao prokletu ništa, kao pitanja koja je čeče bez odgovora i šutnju koja traje desetljećima – Nenoos pobjeđuje crtajući poznata lica, ulice i kuće, događaje koje je iz razgovora sa svjedocima rekonstruirao. Glavni je junak Nenoosova stripa njegov najbolji prijatelj Mladen Čupić-Haš – mladić koji je kao dragovoljac otišao braniti Vukovar, ondje je ranjen, smješten u bolnicu, a nakon pada grada gubi mu se svaki trag. U nekom drugom svijetu i odavno izgubljenom vremenu na jaknama crveno izvezena oznaka RV značila je pripadnost *rokerima Vinkovaca, bajkerima*, a Haš, Nenoos i deseci njima sličnih mladića, pripadnika tadašnje vinkovačke supkulture, stasali su čitajući stripove, slušajući *Ramones* i *Deep Purple*, razgovarajući o umjetnosti i glazbi, ispisujući noću grafite

po zidovima grada, turirajući motore na svojim bajkerskim izletima. U to vrijeme, po pjesmi *Hush*, Mladen Čupić dobiva nadimak. "Nije bilo puno novca. Dijelili smo međusobno zadnji decilitar onoga što smo imali, benzina ili piva," i danas se sjeća Nenoos. A onda, u iznenada nadošloj, iščašenoj, sasvim drugačijoj stvarnosti početka devedesetih tema postaju maskirne vojne odore, politika, rat, puške. Vinkovački se rokeri raspadaju, u ratu svatko bira svoju stranu. Veći dio vinkovačkih rokera i bajkera postaju dragovoljci i branitelji, a oznaka RV sad označava ratnike Vukovara. Haš je imao 24 godine kad je odlučio braniti Vukovar. Nenoos odlazi na vinkovačku bojišnicu. "Haševa je Yamaha ostala ispred zgrade i uz sve granate

Znate li gdje je Mladen Čupić-Haš?

"Ispunio sam ono što sam želio kao strip crtač, ali kao prijatelj znam da još uvijek nisam našao gdje leže posmrtni ostaci mog prijatelja Haša. Nije mi žao vremena koje i dalje nemilosrdno prolazi, već mi je želja da ova tužna misija završi," rekao je Nenad Barinić Nenoos u Karlovcu, u ožujku 2021. na predstavljanju svoje knjige *Vukovar: Haš*. Barinićeve su strip priče nezaborav, posveta, tješjenje, ali i neodus-tajanje – jer u svakom je stripu novi pokušaj traganja. Barinićevi strip kvadrati su vapaj. Tako on kaže: "Da netko vidi, da se sjeti, da prepozna pa da nam javi. U ime nekih starih vremena, vremena u kojima smo slušali istu muziku, vozili motore, družili se u prijeratnim Vinkovcima – ako netko nešto zna o Hašu, ako ima neku informaciju koju ne znamo, ako zna nekog drugog tko bi mogao znati pa da nam kaže. Molim da se javi netko tko ga je vidio, sklonio, tko je bio uz njega u zadnjim trenucima života. Možemo se naći, razgovarati, popit ćemo pivo, može i anonimno, nije važno ime ni prezime – samo nam dajte informaciju, pošaljite poruku, gurnite neki papirić, javite nam bar pretpostavke. Mora postojati netko tko zna gdje je Haš."

Bjelinu kvadrata – kao prokleta ništa, kao pitanja koja ječe bez odgovora i šutnju koja traje desetljećima – Nenoos pobjeđuje crtajući poznata lica, ulice i kuće, događaje koje je iz razgovora sa svjedocima rekonstruirao. Glavni je junak Nenoosova stripa njegov najbolji prijatelj Mladen Čupić-Haš – mladić koji je kao dragovoljac otišao braniti Vukovar, ondje je ranjen, smješten u bolnicu, a nakon pada grada gubi mu se svaki trag

“Moj je tata sada besmrtni strip junak”

Radeći u policiji više od 20 godina kao jedan od najboljih crtača fotorobota, Nenoos je pokušavao naći ne samo Haša nego i mnoge koji su doživjeli sudbinu u ratu nestalih. U svojim je stripovima nekim poginulima, crtajući ih prema fotografijama i umijećem vrsnog crtača fotorobota, dao novu dimenziju vječnosti. “To što je Nenoos napravio je nešto najljepše što sam doživjela. Napravio je da je moj tata sada besmrtni strip junak,” kaže u dokumentarnom filmu *Kad vrane zapjevaju* Kristina Čakić, dijete poginulog vukovarskog branitelja, koja oca zna samo po fotografijama. “Riješio sam mnoge sudbine, smirili smo mnoge duše, ali muči me – najboljeg prijatelja nisam uspio naći. Kad bih ga našao smirio bih duh njegove pokojne majke koja ga je do kraja života čekala, smirio bih njegov duh, a i svoj,” kaže Barinić.

koje su padale ostala je neokrznuta. I danas je čuvamo. A Haš je otišao u Vukovar onakav kakav je uvijek bio – u crnim samt levisicama, *Ramones* majici i crnom puloveru koji nije nikad skidao pa smo ga zvali *vječni pulover*. Imao je i svoj bajkerski džins prsluk s natpisom ‘RV’ i *Ramones*. S Hašem su tad otišli i Goran Sertić, Franjo Bubalo, Mihajlo Let, Ivan Senčić, Krešimir Ratković, Josip Perković, Željko Patarić, Zlatko Adžić, Damir Kalapati i tri brata Balog,” pamti Barinić.

Neki su se poslije vratili pa pričali, neki su poginuli, neki su odvedeni u logore. Dolaskom JNA u

Među onima koji su nosili oznaku RV mnogi su bili branitelji. Još se uvijek traga za tijelima Mladena Čupića-Haša, koji je nestao kao ranjenik iz vukovarske bolnice, i Jure Lukača, koji je nestao u proboju iz Bogdanovaca.

bolnicu Haša su, s ostalim ranjenicima, odvezli u nepoznato. Njegovo je ime na popisu žrtava Ovcare, ali njegova tijela nema nigdje niti je DNK analizom potvrđeno da je ondje bio. Nenoos se u početku raspituje, osluškuje, traži, prati razmjene ratnih zarobljenika. Informacije i dezinformacije, nepouzdanost sjećanja, glasine, lažne nade, razočaranja pa opet kopanja po svakom tragu, praćenje suđenja, traganje za svjedocima... I tako se od posljednje velike razmjene ratnih zarobljenika, u kolovozu 1992., kotrljaju Nenoosove godine. A ni istine, ni traga, ni kostiju nigdje. Haša nema.

Živeći u tom košmaru, čuvajući uspomenu, spašavajući svojeg Haša, sve nestale u ratu – ali i samog sebe, Nenoos počinje stvarati strip. “Sve što sam saznao odlučio sam pretvoriti u strip. Zamislio sam ga kao počast mojem prijatelju, braniteljima i nešto što će ostati kao trajni spomen. Proučavao sam građu, fotografije, svjedočenja, mjesta, videosnimke, opise, slijedio sam svaki trag koji sam imao. Prvi strip o Hašu izišao je 2014. godine kao dio monografije *Domovinski rat u stripu*, no zbog s vremenom nadopunjenih i izmijenjenih informacija o Haševu stradanju i posljednjim danima napravljen je drugi dio, *Vukovar: Haš*. Treći će dio biti kad nađem Haša i na njegovu grobu zapalim svijeću. Tek tad, kad se njegova i moja duša smire.”

DOMOVINSKI RAT KAO MUZEJSKA BAŠTINA

Kroniku feljtona o muzejskoj baštini suvremene hrvatske povijesti "remeti" važna obljetnica preleta pilota JRV-a, među njima i prvog – preleta Rudolfa Perešina, ali takva je 2021., puna sjećanja na događaje koji su obilježili Hrvatsku tužne i sjetne, ali slavne i ponosne 1991. godine

LET(OVI) ZA PAMĆENJE

U POVODU 30. GODIŠNJICE PRELETA RUDOLFA PEREŠINA

Dnevnik provjera veze aerodroma Željava nedaleko od Bihaća na dan 25. listopada 1991., fondus Muzeja OZ-a i ZP-a Bjelovar

O preletima pilota Rudolfa Perešina u listopadu 1991., Danijela Borovića u veljači 1992. te Ivice Ivandića i Ivana Selaka u svibnju 1992. već su ispričane mnogobrojne priče, ali uvijek postoji prostor za pokojnu novu. U Muzeju Operativne zone i Zbornog područja Bjelovar tako se našlo nekoliko dokumenata koji su svjedoci tih događaja.

Jedan je od njih izvješće Kontraobavještajne službe Pete vojne oblasti Jugoslavenske narodne armije koja

TEKST

Marin Sabolović

neiskoristiva. Nakon što su izišli s aerodroma, povjesničari su odlučili pogledati taj bunt starih, vlažnih papira misleći da se radi o nekoj kuharici jer su uz tu knjigu pronađene hrpe evidencija kuhinjskog bloka. Međutim, u knjizi su pronađeni kodovi provjere sustava veza s jasno naznačenim datumima. Kako se radilo o 1991., povjesničari su odmah znali koji datum treba tražiti – 7. listopada – dan napada na Banske dvore, i pronašli su ga. Dokument je potom objavljen u knjizi Hrvatskog memorijalno-dokumentacijskog centra Domovinskog rata *Atentat na Hrvatsku*. Međutim, kad se pristupilo detaljnoj analizi svih 200 stranica dnevnika, pronađen je i datum 25. listopada 1991. i ispod njega bilješke u jutarnjim satima "učesnici se ne javljaju".

intenzivno prati pilota Danijela Borovića krajem 1991. i početkom 1992. godine. Kako se radi o i danas povjerljivim podacima, neće biti objavljeni, međutim dokument koji je zainteresirao arhiviste i povjesničare ima neobičnu priču. U jednom od posjeta objektu JNA "Klek" – vojnom aerodromu u mjestu Željavi nedaleko od Bihaća – kraj arhive filmskih vrpca izviđačkih zrakoplova pronađena je oštećena knjiga. To je zapravo jedino što je ostalo "u komadu" u moru nagorene, karbonizirane građe koja je gotovo u potpunosti

Krumpir je četvrta kultura na svijetu, a uzgaja se na svim kontinentima

FILATELIJA

U povodu Svjetskog dana hrane, koji se obilježava 16. listopada, redovito se u svrhu promocije važnosti dostatne i sigurne hrane izdaju poštanske marke – putujući veleposlanici koji ne poznaju granice

MARKE – HRANA

TEKST Ivo Aščić

Pravo na hranu osnovno je ljudsko pravo

Datum je povezan s 1945. godinom, kad je u sklopu Ujedinjenih naroda osnovana Organizacija za hranu i poljoprivredu (The Food and Agriculture Organisation – FAO). Ta UN-ova organizacija svake godine u više od 150 zemalja pod različitim geslima promovira važnost hrane. Ovogodišnja tema – Budućnost hrane je u našim rukama – imala je zbog pandemije naglasak na stvaranju novih prehrambenih sustava. Međunarodne institucije u povodu Svjetskog dana hrane najčešće skreću pozornost na problem velikog broja ljudi, procijenjen na čak 40 posto svjetskog stanovništva, kojem je nedostupna kvalitetna i zdrava prehrana.

Cilj je Svjetskog dana hrane suzbijanje gladi, pothranjenosti i siromaštva

Usto, zemlje koje pripadaju razvijenom dijelu svijeta bore se s prekomjernom konzumacijom hrane, povezanoj s golemim zdravstvenim troškovima zbog pretilosti (gotovo deset posto svjetskog stanovništva), kao i s konzumacijom nezdrave hrane pune soli, šećera i aditiva. Uvijek se postavljaju i pitanja koja se odnose na globalni problem bacanja golemih količina hrane. Međunarodni dan svjesnosti o gubitku i bacanju hrane (International Day of Awareness of Food Loss and Waste), koji se obilježava 16. rujna, također ima vrlo važnu ulogu. Potvrđuju to i podaci FAO-a koji navode kako se na svjetskoj razini

Jela od graha među popularnijim su u vojnim kuhinjama

oko 14 posto proizvedene hrane gubi između žetve i maloprodaje, dok se prema procjenama 17 posto proizvedene hrane baci (najvećim dijelom u kućanstvima, zatim u uslugama prehrane te u maloprodaji).

Vezano uz iskorjenjivanje gladi pozornost je privukao i UN, koji je u svojim Globalnim ciljevima održivog razvoja (The UN Global Goals for Sustainable Development) zacrtao iskorjenjivanje svih oblika gladi i pothranjenosti u svijetu do 2030. godine. Među ostalim, drugi po redu Globalni cilj ima zadatak: iskorijeniti glad, postići sigurnost u opskrbi hranom, poboljšati kvalitetu prehrane i promovirati održivu poljoprivredu.

Više je izdavača poštanskih maraka, poput UN-a i Hrvatske pošte Mostar, zadnjih nekoliko godina u povodu tog dana izdalo na desetine različitih maraka. Na njima su uglavnom motivi različitih vrsta kultiviranog voća i povrća kojima se prehranjuju milijuni ljudi širom svijeta.

Svijet bez gladi drugi je po redu Globalni cilj Ujedinjenih naroda do 2030. godine

Organizacija prehrane vojnika, bilo u ratu ili miru, iznimno je važna. U pozadini marke motiv je poljske kuhinje francuske vojske tijekom Prvog svjetskog rata

HRVATSKI
VOJNIK

www.hrvatski-vojniki.hr

Pratite nas i na društvenim mrežama

[facebook](#)

[twitter](#)

[YouTube](#)

[LinkedIn](#)

Sve što vas zanima pišite nas:
hvojniki@mon.hr